

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

.....
ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

.....
ปริญญา

.....
ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์

.....
โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

.....
สาขา

.....
ภาควิชา

เรื่อง ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

World Heritage Site Management Problems in Ayutthaya Historic City

นามผู้วิจัย นางสาวอรัญญา เจริญเรืองเดช

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(..... รองศาสตราจารย์อติสร่า มินะกะนิษฐ, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(..... ศาสตราจารย์อรรถศิริ ปาณินท์, M.S Trop.Arch)

ประธานสาขาวิชา

(..... รองศาสตราจารย์อติสร่า มินะกะนิษฐ, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....
(..... รองศาสตราจารย์กัญญาภาณุรักษ์, D.Agr.)

.....
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

.....
สิงสิงห์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

World Heritage Site Management Problems in Ayutthaya Historic City

โดย

นางสาวอรทัย เจริญเรืองเดช

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อรรถย เจริญเรืองเดช 2557: ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์ โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์อติศรา มินะกนิษฐ, Ph.D. 158 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วิถีเก็บข้อมูลคือ การสืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์
ภาคสนาม การสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ และบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนักท่องเที่ยว เจ้าของกิจการร้านค้า และชุมชนในพื้นที่ วิเคราะห์
เชิงพรรณนาเพื่อทราบถึงปัญหา และอุปสรรคพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข

ผลการศึกษาพบปัจจัยปัญหา 3 ด้านคือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ และด้าน
งบประมาณ 1.ด้านการบริหารจัดการพบประเด็นปัญหาคือ แผนแม่บทที่ได้รับการออกแบบไว้
ไม่ได้รับการดำเนินงาน ขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไม่ชัดเจนขาดบุคลากรใน
การปฏิบัติและประสานงาน ขาดมาตรการควบคุมทางด้านกฎหมาย 2. ด้านกายภาพพบปัญหาคือ
พื้นที่ที่ได้ออกแบบไว้ไม่ได้รับการส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและใน
บางพื้นที่ที่เทศบาลดำเนินการโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร และไม่ตอบสนองการ
ใช้งานจนกลายเป็นพื้นที่รกร้างสร้างความไม่สวยงามด้านภูมิทัศน์ 3. ด้านงบประมาณพบปัญหา
คืองบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามแผน

แนวทางแก้ไขงานวิจัยเสนอแนะเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ และ ด้าน
กายภาพ ดังนี้ 1.ด้านการบริหารจัดการ ควรระบุพื้นที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องให้ชัดเจนและควบคุมให้มีการดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งส่งเสริม
ให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีให้กับชุมชนในพื้นที่ 2. ด้าน
กายภาพ ศึกษาค้นคว้าเตรียมการและวางแผนงานอย่างถี่ถ้วนก่อนดำเนินการพัฒนา

Oratai Charoenhengdech 2014: World Heritage Site Management Problems in Ayutthaya Historic City. Master of Landscape Architecture, Major Field: Landscape Architecture, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Alisara Meankanit, Ph.D. 158 pages.

This research aimed to study the problems in managing the Historic City of Ayutthaya, a World Heritage site. Data were collected through literature review, field observations and interviews. Informants included scholars experts, staff from both public and private agencies, as well as tourists, business owners and local people. Descriptive analysis was done to point out problems and obstacles which led to suggestions. The findings showed 3 major problems, 1) Management issues included unimplemented plans, the unclear responsibilities of each involved authority, a lack of coordinator, and a lack of legal control. 2) Physical issues included the lack of tourist promotion for some designed areas, the designed areas that did not respond to the real uses and were not approved by the Department of Fine Arts in Ayutthaya, resulted in abandoned and unpleasant areas and 3) Budget issue was the inadequate budget for the plan implementation. Suggestions were made on only two aspects: management and physical issues.

Suggestions for management issue were 1) Roles and responsibilities for the relevant authorities must be clearly identified, 2) It must also be clear which areas are under which authority 3) The law must be strictly followed and 4) Every relevant authority should promote, educate and raise conservation awareness of this World Heritage site. Suggestion for physical issue was that careful studies must be made before the implementation of any development plan.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์และการผลักดันจากบุคคลในหลายฝ่ายซึ่งหนึ่งในบุคคลที่ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอันดับแรกคือ รองศาสตราจารย์ อลิศรา มีนะกนิษฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งนับได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาแนวคิดของผู้วิจัยและเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ให้ความรู้คำแนะนำตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพักตรา สุทธสุภาผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฌัญญพิชกรรม ประธานการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอเพิ่มเติมวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายโรภาสน์ วงศ์จตุรภัทร หัวหน้ากลุ่มภูมิสถาปัตยกรรม สำนักสถาปัตยกรรมกรมศิลปากรสำหรับข้อมูลและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในโครงการสหวิทยาการ และสาขาวิชามิสถาปัตยกรรมศาสตร์ที่มีส่วนพัฒนาทักษะและแนวความคิดในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งขอบคุณพี่ๆ น้องๆ และเพื่อนนิสิตร่วมรุ่นทุกท่านที่ร่วมเป็นกำลังใจ ร่วมส่งสมประสงค์และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เทศบาลนครศรีอยุธยา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนนักท่องเที่ยวและชุมชนในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณทุกคนในครอบครัวเจริญเรืองเดชที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและร่วมเป็นกำลังใจสำคัญผลักดันให้ข้าพเจ้าได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี คุณประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ บิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

อรทัย เจริญเรืองเดช

มิถุนายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
วิธีการวิจัย	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	9
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	9
ความสำคัญของพระนครศรีอยุธยาในฐานะมรดกโลก	12
หลักการบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกโลก	22
หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร	26
แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์	
พระนครศรีอยุธยา	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา	35
บทที่ 3 ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานคร	
ประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา	38
แผนการใช้ที่ดิน	38
แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และบูรณะโบราณสถาน	75
แผนพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก	78
แผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์	104
แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์	112
แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์	118
แผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว	121

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และอาชีพ)	125
บทที่ 4 ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานตามแผน และข้อเสนอแนะ	129
สรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรค	130
ข้อเสนอแนะปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนแม่บท	
โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา	134
บทที่ 5 ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม	141
ผังแสดงปัญหาในปัจจุบันของพื้นที่ที่ทำการศึกษาร่วมทั้งแนวทาง	
แก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมรูปแบบพรรณนา	142
พื้นที่บริเวณพระราชวังโบราณวัดพระศรีสรรเพชญ์	145
พื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร	148
พื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง	149
พื้นที่บริเวณบึงพระราม	151
สรุป	154
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	156
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนการใช้ที่ดิน	71
3.2	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และบูรณะโบราณสถาน	78
3.3	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการหลัก	104
3.4	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์	112
3.5	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขต อุทยานประวัติศาสตร์	117
3.6	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาพื้นที่สำนักงานและกำลังคน อุทยานประวัติศาสตร์	121
3.7	สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว	125
3.8	สรุปผลการดำเนินงานตาม แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการ เพิ่มรายได้และอาชีพ)	128
4.1	ตารางสรุปผลการดำเนินงานตามแผนและปัญหาอุปสรรค	129

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	ผังแสดงพื้นที่ศึกษาและการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท	4
2.1	ที่ตั้งเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	10
2.2	แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	16
2.3	ภาพเปรียบเทียบหลักการอนุรักษ์โบราณสถานระหว่างการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกและหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร	32
3.1	ผังแสดงการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท	39
3.2	ผังแสดงการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตที่ 1	40
3.3	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่พระราชวังโบราณวัดพระศรีสรรเพชญ์	44
3.4	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ วิหารพระมงคลบพิตร	46
3.5	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบึงพระราม	47
3.6	ผังแสดงตำแหน่งโครงการขุดแต่งรื้อสันกำแพงเมืองตามแนวถนนอู่ทอง	51

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.7	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว	55
3.8	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม	49
3.9	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่วนบริหารอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	62
3.10	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ชุมชนใหม่ชดเชยการโยกย้าย	66
3.11	ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ชุมชนเดิมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์	67
3.12	แผนผังการจราจรถนนเลียบเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	80
3.13	แผนผังการจราจรถนนภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	82
3.14	แผนผังระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	87
3.15	แผนผังการทำงานของระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.16	รูป A, B, C, D แสดงให้เห็นแสดงให้เห็นคลองระบายน้ำที่ตื้นเขินจากขยะมูลฝอย และการชำรุดของท่อระบายน้ำ	91
3.17	รูป A และ B แสดงให้เห็นพื้นที่ ที่มีอาคารบ้านเรือนสร้างทับและรุกล้ำแนวลำคลองทำให้แนวคลองปลายทางไม่เชื่อมต่อกัน	92
3.18	รูป A, B และ C แสดงให้เห็นพื้นที่ริมทางเท้าร้านค้าชั่วคราวที่ขวางทางระบายของน้ำจากผิวถนน	93
3.19	รูป A และ B แสดงให้เห็นสภาพถนนและท่อระบายน้ำหลายแห่งตามริมทางแตกชำรุด	100
3.20	แผนผังการบูรณะโบราณสถานแนวคลองแนวถนนโบราณตามแผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์	106
3.21	รูป A, B, C และ D แสดงให้เห็นการทรุดโทรม และผู้พักขององค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ที่ไม่ได้รับการซ่อมบำรุง	111
3.22	รูป A, B, C และ D แสดงให้เห็นกรมราชทัณฑ์ที่ไม่ได้รับการโยกย้ายตามแผน	116
5.1	ผังรวมพื้นที่	141
5.2	ผังรวมแสดงพื้นที่ศึกษาที่เสนอแนะแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์	142
5.3	แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์	143

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.4	แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์	145
5.5	แบบขยายผังพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร	146
5.6	แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร	148
5.7	แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง	149
5.8	แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง	150
5.9	แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพื้นที่บริเวณบึงพระราม	153
5.10	แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพื้นที่บริเวณบึงพระราม	154

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานีเก่าของไทยมีอายุยาวนานถึง 417 ปี ตลอดระยะเวลา 4 ศตวรรษ อยุธยามีความรุ่งเรืองเป็นอันมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา ศิลปะและวรรณกรรม ที่ตั้งของเมืองอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม มีการวางผังเมืองอย่างเป็นระเบียบในภูมิฐานที่ดีและมั่นคง มีการสร้างโบราณสถานโบราณวัตถุอย่างวิจิตรพิสดาร เช่น พระที่นั่งทรงตำม วัด พระปรางค์ เจดีย์ รูปปั้น รูปหล่อ ฯลฯ กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งปี พ.ศ. 2310 จึงล่มสลาย มีสาเหตุจากไทยพ่ายศึกสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แก่พม่าและพม่าได้เผาผลาญทำลายทุกอย่างโดยสิ้นเชิง

แม้เวลาจะล่วงเลยมาแล้วกว่า 241 ปี แต่เนื่องจากพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์รวมความเจริญ และรุ่งเรืองมานาน จึงยังคงทิ้งหลักฐานหลงเหลือมาให้เห็นจนถึงปัจจุบัน จากการขุดค้นของ กองโบราณคดี กรมศิลปากรพบว่ามียอดอยู่ในพื้นที่ประมาณ 350 – 400 แห่งมีพระราชวัง 3 แห่ง ที่เรียกกันว่า วังหลวงวังหน้าและวังหลัง มีอาคารสำคัญเช่น หอกลอง คลังคืนูก ดิกรับแขกเมือง ฝรั่งเศสพร้อมทั้งป้อม กำแพงเมือง คูคลองและถนน จนกล่าวได้ว่าเมื่อมีการขุดลงในดินของ พระนครศรีอยุธยาจะต้องเจอซากโบราณสถานหรือวัดโบราณทุกครั้งไป (พระราชพงศาวดารฉบับ พระราชหัตถเลขา เล่ม 2, 2516)

พื้นที่แห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก จนทำให้หน่วยงานของรัฐมีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ ทางด้านสาธารณูปโภค เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง รวมถึงหน่วยงานเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้ามามีบทบาทต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่แห่งนี้เช่นกัน โดยการดำเนินการบางอย่างมีวัตถุประสงค์ที่สวนทางกับหลักการอนุรักษ์ จึงทำให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้กำลังถูกทำลายหรือถูกลดทอนความสำคัญลงก่อให้เกิดปัญหาด้านมรดกโลก ด้าน จากการสำรวจพื้นที่ เมื่อวันที่ 9 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2552 พบว่า มีการบุกรุกพื้นที่ของร้านค้าที่ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบเขตพระราชวังโบราณ และพระวิหารมณฑลพิตร และจากการสัมภาษณ์

ผู้ประกอบการร้านค้ารวมถึงประชาชนทั่วไปที่เข้ามาใช้พื้นที่พบปัญหาคือ ขาดการประสานงานระหว่างชุมชนกับผู้มีส่วนรับผิดชอบในพื้นที่ จึงส่งผลให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของตำแหน่งที่ตั้งค้าขาย โดยร้านค้าบางแห่งก่อสร้างอยู่ในตำแหน่งที่บดบังความงามของโบราณสถาน และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์อย่างชัดเจน รวมถึงการจัดการพื้นที่ที่จอดรถซึ่งไม่เพียงพอ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีเป็นจำนวนมาก จนบางครั้งทำให้มีการบุกรุกเข้าไปจอดในพื้นที่โบราณสถานซึ่งอาจเกิดความเสียหายตามมา

ตำแหน่งที่ตั้งพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบริเวณบึงพระราม ปัจจุบันเปิดให้เป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชน หน่วยงานของรัฐมีการออกแบบพื้นที่ใช้งานและก่อสร้างอาคารบริเวณทางทิศใต้ของบึงพระราม แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้เข้ามาใช้งานทำให้กลายเป็นพื้นที่รกร้างก่อให้เกิดความไม่สวยงามด้านภูมิทัศน์และสิ้นเปลืองงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์

ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้พื้นที่มรดกโลกที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานลดคุณค่าลงจนอาจเป็นสาเหตุทำให้ไม่สามารถรักษาคือความเป็นนครประวัติศาสตร์เอาไว้ได้ ซึ่งองค์การยูเนสโก และคณะกรรมการมรดกโลกได้มีการระบุไว้ว่า หากมรดกโลกแห่งใดเสื่อมโทรมจนกระทั่งขาดคุณสมบัติดั้งเดิมไปจะถูกเข้าชื่อเป็นบัญชีมรดกที่อยู่ในภาวะอันตราย และหากปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่ได้รับการแก้ไข องค์การยูเนสโกและคณะกรรมการมรดกโลกสามารถใช้กระบวนการถอดถอนแหล่งมรดกโลกแห่งนั้นออกจากบัญชีมรดกโลกได้ หากเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นกับพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา จะมีผลต่อชื่อเสียงของประเทศ (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2554)

งานวิจัยนี้พื้นที่ทำการศึกษาคือ พื้นที่เขตที่ 1 ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์ จากทั้งหมด 7 เขต โดยศึกษาจากผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทว่าดำเนินงานสำเร็จตามแผนหรือไม่ หากไม่สำเร็จเกิดจากอุปสรรคด้านใดที่ทำให้การดำเนินงานไม่สำเร็จ

ในส่วนของแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์จะเน้นเฉพาะบริเวณที่สำคัญคือ พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วิหารมณฑลพิตร พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบริเวณบึงพระราม โดยพื้นที่ทั้งหมดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งทางประวัติศาสตร์ เพราะจากหลักฐานทางวิชาการเชื่อว่า สมเด็จพระเจ้าอู่ทองได้ตั้งรากฐานเมื่อครั้งสถาปนาเมืองกรุงเทพทวาราวดีศรี

อยุธยาขึ้นครั้งแรก ณ บริเวณแห่งนี้ โดยมีพระราชวังเดิมตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเกาะซึ่งปัจจุบันคือวัดพระศรีสรรเพชญ์ ส่วนบริเวณทางทิศใต้ของวัดพระศรีสรรเพชญ์คือที่ตั้งของพระวิหารมณฑลพิตร ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น สำหรับตำแหน่งที่ตั้งของพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบึงพระรามนั้นเคยเป็นทุ่งหนองโสน ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งแรกของพระนครศรีอยุธยาเมื่อครั้งสร้างกรุง

เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น งานวิจัยนี้จึงศึกษาหลักเกณฑ์การบริหารจัดการมรดกโลก หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร และหลักการอนุรักษ์พัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาพื้นที่ศึกษาและเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านภูมิทัศน์อันอาจเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะนำข้อมูลไปปรับปรุงการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

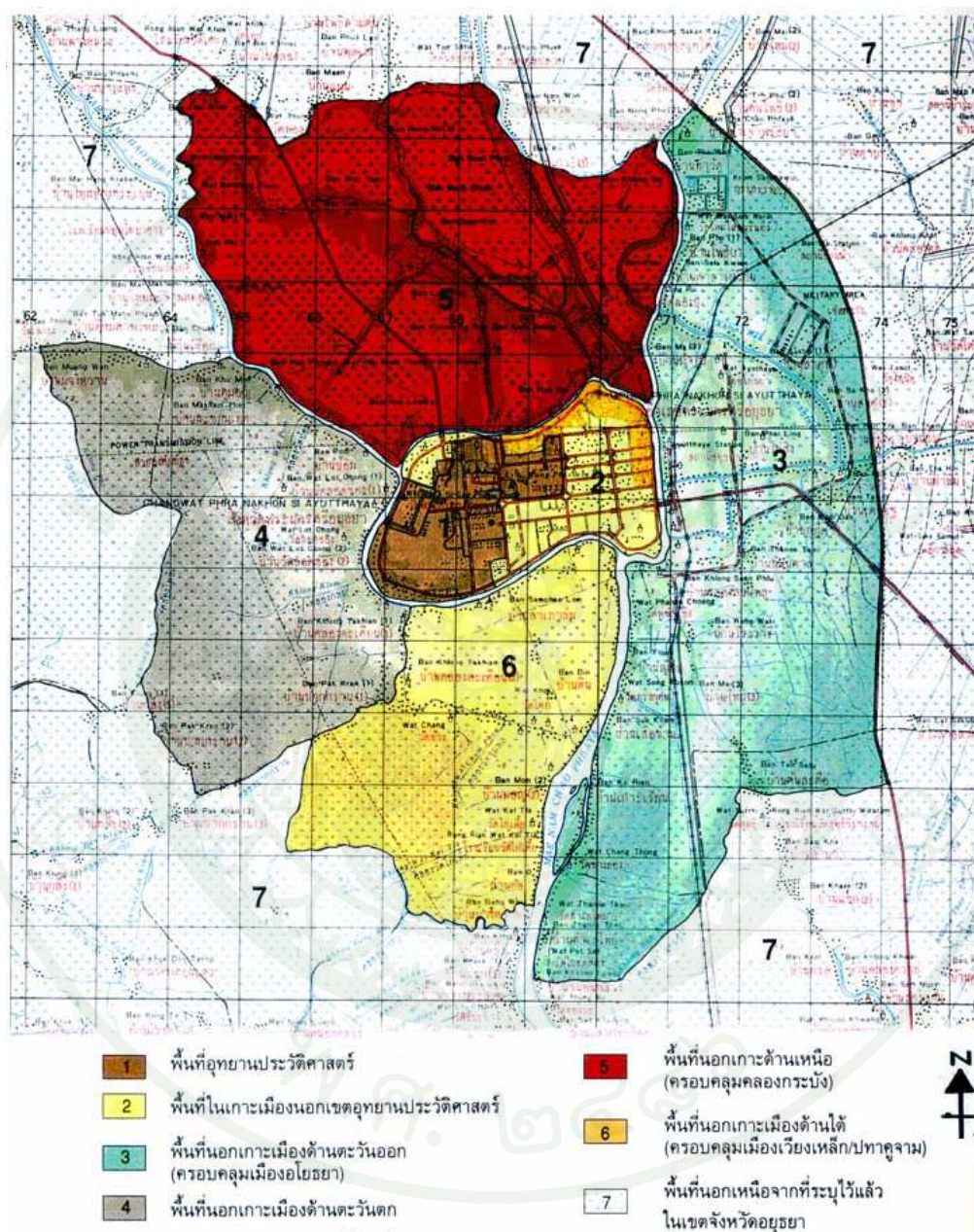
1. เพื่อทำความเข้าใจเกณฑ์การอนุรักษ์พระนครศรีอยุธยาภายใต้กรอบการบริหารจัดการมรดกโลก และหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร
2. เพื่อศึกษาปัญหาของการใช้พื้นที่ และการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เฉพาะบริเวณพื้นที่เขตที่ 1 ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์
3. เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาโดยเฉพาะด้านภูมิทัศน์ในบริเวณที่สำคัญคือพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วิหารมณฑลพิตร พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบริเวณบึงพระรามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ตามเกณฑ์มรดกโลก และหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร

ขอบเขตการวิจัย

เฉพาะพื้นที่เขตที่ 1 ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ซึ่งจากทั้งหมด 7 เขต แต่การเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เน้นเฉพาะบริเวณที่สำคัญคือ

พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วิหารมณฑลพิตร พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบริเวณบึงพระราม(ภาพที่ 1.1)

ผังแสดงการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท

แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บท
โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1.1 ผังแสดงพื้นที่ศึกษาและการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท

ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาของโบราณคดี
กรมศิลปากร (2537)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

แนวทางการแก้ปัญหาการอนุรักษ์ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ให้สอดคล้องกับเกณฑ์ มรดกโลก และหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร

วิธีการวิจัย

เก็บข้อมูลปัญหาการใช้พื้นที่ และการบริหารจัดการพื้นที่ศึกษาในอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาตามกรอบแผนแม่บทเพื่อการจัดการแหล่งมรดกโลก มีวิธีการเก็บและวิเคราะห์ ข้อมูลดังนี้

1. กรอบแนวคิดในการวิจัยแผนแม่บทเพื่อการจัดการแหล่งมรดกโลก

1.1 การจัดการทรัพยากรและการป้องกันรักษา

- การจัดแบ่งพื้นที่สงวนรักษาที่ตั้งและอาณาเขตความสำคัญของโบราณสถาน
- กฎหมายการดูแลพื้นที่โบราณสถานตามเกณฑ์มรดกโลก

1.2 การใช้งานของมนุษย์

- การเข้าถึงแหล่งมรดกโลก
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- การท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานของมนุษย์
- การบุกรุกพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย และค้าขาย

1.3 การวิจัยและเฝ้าระวัง

1.3.1 การประเมินความเสียหาย

- จากธรรมชาติ, ศึกษาการวิจัยด้านการลดผลกระทบที่เกิดจากธรรมชาติ
- จากมนุษย์กฎหมายการมีส่วนร่วมนโยบายและการศึกษา
- การบูรณะความเสียหายที่เกิดจากมนุษย์

1.4 การบริหารจัดการ

- ด้านการบริหารองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์, บุคลากรและหน้าที่รับผิดชอบ
- ด้านการเงินงบประมาณทางด้านการอนุรักษ์ของรัฐบาล

1.5 การส่งเสริมให้การศึกษา

- การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกแก่องค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน
- แหล่งให้ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ มรดกโลก

1.6 การตลาด

- แผนการตลาดของหน่วยงานรัฐ
- แผนการตลาดที่สนองต่อความต้องการของชุมชน

2. วิธีการเก็บข้อมูล

- สำรวจพื้นที่
- ศึกษาแผนที่และภาพถ่าย ทางอากาศ
- ตรวจเอกสาร
- สัมภาษณ์ผู้ใช้พื้นที่(เจ้าของกิจการร้านค้า ชุมชนและอื่น ๆ)
- สัมภาษณ์บุคลากรของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์พื้นที่ประกอบคำอธิบาย
- วิเคราะห์ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานของมนุษย์
- วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

វិធីវិជ័យ

ประเด็นในการศึกษา	วิธีการเก็บข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
1.การจัดการทรัพยากรและป้องกันรักษา - ศึกษาการจัดแบ่งพื้นที่ สงวนรักษาที่ตั้งและอาณาเขตความสำคัญของโบราณสถาน - ศึกษากฎหมายการดูแลพื้นที่โบราณสถานตามเกณฑ์มรดกโลก ผลกระทบต่อนพื้นที่ตามเกณฑ์มรดกโลก - โดยธรรมชาติ : น้ำท่วม, สัตว์, ลม, อากาศ - โดยมนุษย์ (การใช้พื้นที่มรดกโลกของมนุษย์) : การขยายตัวของเมืองและการพัฒนาระบบงานที่เกี่ยวข้อง สาธารณูปโภค 2.การใช้งานของมนุษย์ - การเข้าถึงแหล่งมรดกโลก - การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ต่อการใช้งานของมนุษย์ - การท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานของมนุษย์ - การบุกรุกพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย - การใช้พื้นที่เพื่อการค้าขาย 3. การวิจัยและเฝ้าระวัง - การประเมินความเสี่ยง : จากธรรมชาติศึกษาด้านการลดผลกระทบที่เกิดจากธรรมชาติ : จากมนุษย์ศึกษากฎหมาย การมีส่วนร่วมนโยบายและการศึกษา 4. การบริหารจัดการ - ด้านการจัดสรรงบประมาณ (ในหัวข้อนี้มีข้อจำกัดด้านข้อมูลจึงไม่ทำการศึกษา) 5. การส่งเสริมให้การศึกษา - การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกแก่องค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง - การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกโลกแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน 6. การตลาด - แผนการตลาดของหน่วยงานรัฐ - แผนการตลาดที่สนองต่อความต้องการของชุมชน	- ตรวจเอกสาร - ตรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่ - ศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ - สัมภาษณ์บุคลากรของหน่วย - ตรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่ - สัมภาษณ์บุคลากรของหน่วย งานที่เกี่ยวข้อง - สัมภาษณ์เจ้าของกิจการร้านค้า - ตรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่ - สัมภาษณ์ผู้ใช้พื้นที่ - สัมภาษณ์ผู้ใช้พื้นที่ - ตรวจเอกสารและ สํารวจพื้นที่ - ตรวจเอกสารด้านการให้ความรู้ - ตรวจเอกสาร - สัมภาษณ์ชุมชนพื้นที่	- วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์พื้นที่ที่ประกอบคำอธิบาย - วิเคราะห์พื้นที่ที่ประกอบคำอธิบาย - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์พื้นที่ที่ประกอบคำอธิบาย - วิเคราะห์ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานของมนุษย์ - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา - วิเคราะห์ผลกระทบแผนทั้งทางด้านบวกและลบ

ภาพที่ 1.2 กรอบวิธีวิจัย

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจเอกสารในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้แก่

1. ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
2. ความสำคัญของพระนครศรีอยุธยาในฐานะมรดกโลก
3. หลักการบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกโลก
4. หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร
5. แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

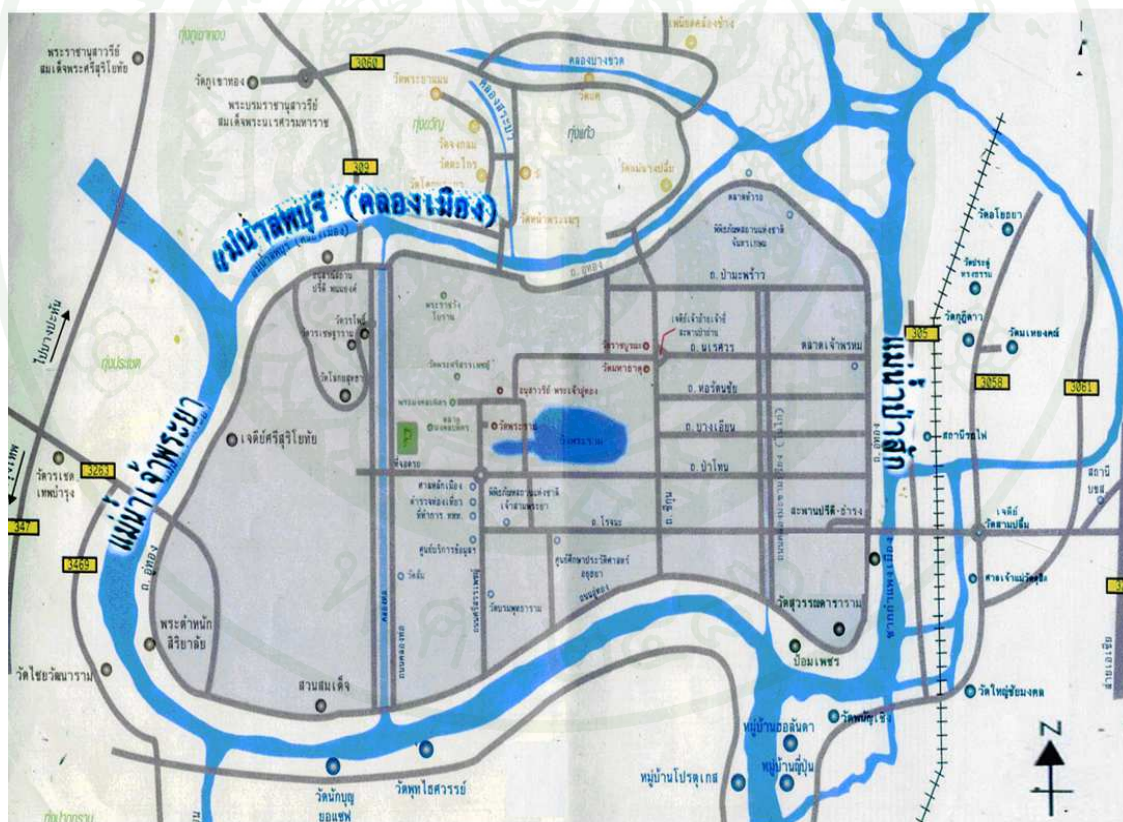
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ที่ตั้งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

เมืองอยุธยามีชัยภูมิที่ตั้งเป็นชุมทางของแม่น้ำ 3 สายที่ไหลโอบล้อมจนทำให้เมืองมีลักษณะเหมือนเกาะ ด้านทิศเหนือมีแม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำป่าสักมาไหลบรรจบกัน ส่วนที่เป็นแม่น้ำลพบุรีปัจจุบันเรียกว่า คลองเมือง ด้านตะวันออกมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ด้านตะวันตกและใต้มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน (ภาพที่ 2.1)

อยุธยาถูกออกแบบให้เป็นเมืองน้ำ ผังเมืองที่สมบูรณ์และสวยงามเกิดจากความรู้ และประสบการณ์ของบรรพบุรุษได้เรียนรู้ ศึกษาจากธรรมชาติของพื้นที่ โดยสมัยโบราณแม่น้ำสาย

หลักสามสายที่โอบล้อมพื้นที่ในหน้าน้ำมักไหลหลากท่วมพื้นที่พระนคร และท้องทุ่งรอบนอก ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บ้านเมือง ต่อมามีการแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาดด้วยการขุดคลองขึ้น ภายในพระนครเพื่อระบายน้ำจากเหนือลงใต้ให้เร็วที่สุดลดปัญหาการท่วมของน้ำ และยังสามารถใช้ประโยชน์เพื่อเป็นเส้นทางสัญจรของชาวเมืองอีกด้วย ส่วนนอกรอบเมืองก็ยังคงให้น้ำมีการขึ้นลงท่วมตามธรรมชาติในหน้าน้ำ โดยใช้ประโยชน์จากตะกอนดินซึ่งเป็นปุ๋ยอย่างดีและมีประโยชน์ต่อการเพาะปลูก ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของดินเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ในเกาะเมืองอยุธยาแม่น้ำลำคลองอยู่เป็นจำนวนมากเป็นเครือข่ายโยงใยถึงกันและกันทั่วไปทั้งนอกเมืองและในเมือง คลองหลายสายถูกออกแบบให้เชื่อมต่อกันเป็นแนวดึกกับพื้นที่ที่จะทำการใช้งาน โดยพื้นที่จะถูกแบ่งออกเป็นสี่เหลี่ยมซึ่งสะดวกต่อการใช้งานตามวัตถุประสงค์ และความสำคัญภายในเมืองโดยไม่เกิดปัญหาของการเสียพื้นที่ ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบสวยงาม (พระราชพงสาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา เล่ม 2, 2516)

ภาพที่ 2.1 ที่ตั้งเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา: ธวัชชัย องค์กรวิเวทย์(2550)

ความสำคัญของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประวัติศาสตร์ยาวนานเคยเป็นราชธานีของไทยนานถึง 4 ศตวรรษ มีพระมหากษัตริย์ปกครอง 33 พระองค์ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า ในอดีตภาคกลางของไทยเคยมีเมืองสำคัญอยู่ 2 แห่งคือ เมืองละโว้หรือลพบุรี ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา อีกเมืองหนึ่งคือเมืองสุพรรณบุรีซึ่งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเดียวกัน จากหลักฐานทางวิชาการเชื่อว่าเมืองทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติจึงได้รวมการพัฒนาและก่อตั้งเมืองจนเกิดความเจริญรุ่งเรือง เป็นเหตุให้มีการขยายเมืองออกไปและร่วมกันสถาปนาเมืองใหม่ขึ้น โดยเลือกที่ตั้งของเมืองใหม่ให้อยู่ใกล้ทะเลกว่าเดิม เพื่อสะดวกต่อการคมนาคมและธุรกิจทางน้ำ อีกทั้งพื้นที่ตั้งยังเป็นชุมทางของแม่น้ำหลายสายทำให้ติดต่อกับเมืองอื่น ๆ ได้อย่างสะดวก จึงเป็นการเพิ่มศักยภาพของเมืองส่งผลให้เมืองใหม่แห่งนี้มีความเจริญอย่างรวดเร็ว จนเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ และเป็นศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่ คือเมืองอยุธยาในปัจจุบัน โดยมีหลักฐานในพงสาวดารบันทึกเอาไว้ว่าพระเจ้าอู่ทองเป็นผู้สถาปนาเมืองแห่งนี้ในปี พ. ศ. 1893 (สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2526)

การเข้าถึงพื้นที่

เขตเมืองพระนครศรีอยุธยามีการเข้าถึงได้อย่างสะดวกเพราะมีพื้นที่เชื่อมต่อกับจังหวัดใหญ่ที่มีความเจริญเชื่อมต่อกันได้อย่างสะดวกโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร โดยสามารถเดินทางเข้าสู่เมืองได้ 3 ทางคือ ทางน้ำ ทางรถไฟ และทางรถยนต์ ทางน้ำโดยแม่น้ำ 3 สาย ประกอบไปด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักที่อยู่ตอนเหนือและตอนใต้ลงมา สามารถเดินทางโดยเรือจากกรุงเทพฯ ซึ่งมีระยะทาง 137 กิโลเมตร โดยใช้เวลาไม่มากนัก แม่น้ำสายรองลงมาคือ แม่น้ำป่าสักเป็นสายที่นำสินค้าจากท่าเทียบเรือบริเวณหัวรอมาออกยังแม่น้ำเจ้าพระยาหรือ ล่องแพซุงจากตอนเหนือลงมาที่แม่น้ำเจ้าพระยา

การเดินทางโดยรถไฟ ระยะทางจากกรุงเทพฯ 72 กิโลเมตร มีรถไฟผ่านเข้าออกใน 1 วัน จำนวน 54 เที่ยว มีความสะดวกมากโดยใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงจากกรุงเทพฯ ถึงอยุธยา สามารถไปกลับได้หากมาทำงานกรุงเทพฯ และมีที่พักที่อยุธยา

การเดินทางโดยรถยนต์ มีทางหลวงในเขตเทศบาลความยาว 41,630 กิโลเมตร มีถนนสายสำคัญ 8 สาย และอยู่ในบริเวณย่านการค้าโดยผ่านสถานที่สำคัญทุกจุดในเมือง ขนาดความกว้าง

ของถนนสามารถรองรับการขยายตัวของชุมชนเมืองในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แต่หากเป็นวันหยุด หรือมีกิจกรรมของพื้นที่ในจุดต่าง ๆ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์จะเกิดการติดขัดของจราจรเป็นอย่างมากเพราะความไม่เป็นระเบียบในการจอดรถของกลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มทัวร์ขนาดใหญ่ นอกเหนือจากช่วงเวลาเร่งด่วนตามปกติของเมือง ถนนสายสำคัญได้แก่

1. ถนนอุทอง	5. ถนนคลองมะขามเรียง
2. ถนนโรจนะ	6. ถนนตลาดเจ้าพรหม
3. ถนนชีกุน	7. ถนนบางเอียน
4. ถนนศรีสรรเพชญ์	8. ถนนป่าโทน

จากรายละเอียดของข้อมูลที่น่าเสนอทำให้ทราบว่า เมืองอยุธยา มีศักยภาพสามารถตอบสนองต่อความเจริญของเมืองได้เป็นอย่างดี จึงเป็นสาเหตุทำให้มีการขยายตัวของเมืองและความเจริญทางด้านธุรกิจเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ต้องมีการพัฒนาความเจริญด้านสาธารณูปโภคเพิ่มมากขึ้น เช่น มีการสร้างโรงเรียนหลายแห่ง โรงพยาบาลขนาดใหญ่ รวมถึงสถานอำนวยความสะดวกของรัฐอีกมากมาย เป็นผลให้พื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์ที่อยู่ในเกาะเมืองอยุธยาลดลงจากเดิม 6,000 ไร่เหลือเพียง 1,810 ไร่เท่านั้น(สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2526)

ความสำคัญของพระนครศรีอยุธยาในฐานะมรดกโลก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมายได้เป็นที่ยืนยันแล้วว่า พระนครศรีอยุธยาไม่เพียงแต่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสมบัติของชาติเท่านั้นหากแต่ยังคงเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติอีกด้วย

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดตั้งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเมื่อ พ.ศ. 2515 ซึ่งประกอบไปด้วยคณะกรรมการ 21 คน จากประเทศสมาชิกต่าง ๆ กว่า 111 ประเทศโดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณามรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้งหมด 6 เกณฑ์ และสำหรับมรดกโลกทางธรรมชาติ 4 เกณฑ์

1. หลักเกณฑ์ของมรดกโลกทางวัฒนธรรม

- เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างอันชาญฉลาดของมนุษย์แหล่งมรดกนั้น ๆ จะต้องมีการออกแบบดั้งเดิมไว้ รวมทั้งวัสดุที่ใช้และมีมือช่างยังคงเดิมส่วนที่สร้างใหม่จะได้รับการยอมรับหากทำตามแบบเดิมโดยสมบูรณ์ตามเอกสาร มิใช่จากการคาดคะเน
- เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวนและภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องหรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใดของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
- เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานทางวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าสาบสูญไปแล้ว
- เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
- เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรมวิถีก่อสร้างหรือตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา
- มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

แหล่งมรดกโลกนั้น ๆ จะต้องมีความสมบัติอื่นอีก 2 ข้อคือ

- ผ่านการทดสอบว่าเป็นของแท้

- มีการจัดการที่เหมาะสมและเพียงพอ

2. หลักเกณฑ์ของมรดกโลกทางธรรมชาติ

- เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่าง ๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก
- เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดขึ้น เช่น ภูเขาไฟเกษตรกรรมขั้นบันได
- เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ หายาก หรือหายาก พิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา
- เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพืชพันธุ์ที่หายากหรือตกอยู่ในสภาวะอันตราย และยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

นอกจากนี้เพื่อให้มีการจัดการที่เหมาะสมแต่ถูกต้องในการรักษาและปกป้องมรดกเหล่านั้นจึงต้องมีเอกสารทางกฎหมายหรือ สัญญาการคุ้มครองหรือระบบการจัดการ เพื่อเป็นการรับรองการอนุรักษ์แหล่งที่เสนอชื่อขึ้นบัญชีในส่วนของกฎหมายคุ้มครองระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับเทศบาล และต้องมีการจัดการที่เพียงพอโดยรัฐจะต้องจัดหน่วยบริหารให้เหมาะสม เพื่อควบคุมการจัดการ การอนุรักษ์รับผิดชอบ การดูแลคุณค่าและความสมบูรณ์ของแหล่งมรดก ทุกประเทศที่เข้าร่วมลงนามให้สัตยาบันอนุสัญญามรดกโลกแล้วนั้นต้องปฏิบัติตามระบบการจัดการแหล่งมรดกโลกที่องค์การยูเนสโกกำหนดให้ครบและถึงพร้อมในคุณสมบัติที่จะแสดงให้เห็นได้ว่ามีความสามารถในการคุ้มครอง และรักษาแหล่งมรดกนั้นได้

หากมรดกแหล่งใดเสื่อมโทรมจนกระทั่งขาดคุณสมบัติดั้งเดิมไปจะถูกเข้าชื่อบัญชีมรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตราย หากสถานการณ์นั้นยังไม่ได้รับการแก้ไข คณะกรรมการมรดกโลกสามารถใช้กระบวนการถอดถอนแหล่งมรดกโลกแห่งนั้นออกจากบัญชีมรดกโลกได้

วันที่ 13 ธันวาคม 2534 ณ กรุงคาร์เทล ประเทศชิลีคณะกรรมการฯ ได้พิจารณาให้แหล่งมรดกวัฒนธรรมของชาติไทยได้ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกอีก 3 แห่งหนึ่งในนั้นก็คือ พระนครศรีอยุธยา(เดลินิวส์, 2551)

3. คุณสมบัติตามเกณฑ์มรดกโลกของพระนครศรีอยุธยา

3.1 กรุงศรีอยุธยาเป็นตัวแทนของความเป็นเยี่ยมในการสร้างสรรค์อันทรงคุณค่า และการเลือกสรรตำแหน่งที่ตั้งของพระนครให้เหมาะสมกับลักษณะผังเมืองเฉพาะตัวที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก โดยการตั้งถิ่นฐานแบบไทยดังกล่าวได้สะท้อนถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่สนองความต้องการในการรักษาพระนคร ป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรูและความต้องการในการจัดการระบบสาธารณูปการได้อย่างเหมาะสมกับสังคม การเลือกสรรตำแหน่งที่ตั้งพระนครเอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองในยามสงบ

3.2 กรุงศรีอยุธยานั้นเป็นแม่แบบในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นการชะลอเอาความงาม ความรุ่งเรืองของอยุธยาไปทั่วแก่ทุกมุม ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบผังเมือง การวางอาคาร ชื่อสถานที่ต่าง ๆ ลักษณะบ้านเรือน การอาศัยอยู่ในเรือนแพ ลักษณะการใช้เรือพระที่นั่งตลอดถึงวิถีการดำเนินชีวิต

3.3 ความเป็นเอกลักษณ์ของนครประวัติศาสตร์แห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นด้านทางกายภาพ ด้านประวัติศาสตร์และด้านวัฒนธรรม จะหานครโบราณใดเทียบได้ในเอเชียหรือในโลกไม่มี

3.4 อาคารโบราณแต่ละหลังในพระนครศรีอยุธยามีลักษณะการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในภูมิภาคเอเชีย ลักษณะของสิ่งก่อสร้างหลายอย่าง เช่น เจดีย์ ปราสาท และปราสาท มีความเป็นพิเศษไม่สามารถพบเห็นในที่อื่น ๆ แม้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะมีกำเนิดที่มีอายุยืนยาวมาก่อนสมัยอยุธยาเรืองอำนาจ ลักษณะการออกแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยแท้ และไม่สามารถทดแทนได้ในปัจจุบัน (คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551)

การได้รับประกาศยกย่องเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมนั้น เป็นเกียรติภูมิอันน่าภาคภูมิใจของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งยืนยันให้คนทั้งโลกได้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของชาติ และความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม ที่มีมาแต่สมัยบรรพบุรุษ

ด้วยเหตุนี้หน้าที่ความรับผิดชอบทางด้านการอนุรักษ์ ให้ตรงตามข้อผูกมัดในอนุสัญญา มรดกโลก จะไม่เป็นเพียงหน้าที่ของหน่วยงานใดหรือรัฐบาลเท่านั้น หากแต่ประชาชนคนไทยทั้ง ชาติมีส่วนสำคัญยิ่งในการเฝ้าระวัง และพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกโลกแห่งนี้เพื่อดำรงคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ให้อยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

4. ความสำคัญของพื้นที่ศึกษาเพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์

งานวิจัยมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะภูมิทัศน์พื้นที่ที่มีความสำคัญยิ่ง คือ พระราชวังโบราณ วัด พระศรีสรรเพชญ์ วิหารพระมงคลบพิตรพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบริเวณบึง พระราม อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมพื้นที่ใจกลางเมือง และพื้นที่ ด้านทิศเหนือ เขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัด พระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 2.2) ซึ่งจากหลักฐานทางวิชาการ เชื่อว่าพื้นที่แห่งนี้ในอดีตเคยมี บ้านเมืองตั้งอยู่ก่อนเรียกว่า เมืองอโยธยาศรีรามเทพนคร รวมทั้งเป็นที่แรกที่สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ได้ ตั้งรากฐานเมื่อครั้งสถาปนาเมืองกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา โดยเรียกบริเวณนี้ว่าทุ่งหนองโสน พื้นที่แห่งนี้ได้รับการแต่งตั้งเป็นอุทยานประวัติศาสตร์เมื่อปี พ.ศ. 2519

ภาพที่ 2.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา: ธวัชชัย องค์กรวุฒิเวทย์(2550)

รายละเอียดและความสำคัญของแต่ละพื้นที่มีดังนี้

4.1 พระราชวังหลวงหรือพระราชวังโบราณ

พระราชวังหลวงหรือพระราชวังโบราณตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเกาะเมือง มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 150 ไร่ โดยสมเด็จพระรามาธิบดี (พระเจ้าอู่ทอง) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1873 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่ง 4 องค์ ได้แก่ พระที่นั่งไพฑูรย์มหาปราสาทพระที่นั่งไพชยนต์มหาปราสาท และพระที่นั่งไอศวรรย์มหาปราสาท ในเขตวัดพระศรีสรรเพชญ์ในปัจจุบัน และ ยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง พระที่นั่งมณฑลภิเษกมหาปราสาท และ พระที่นั่งตรีมุข ด้วย พระราชวังระยะแรกนี้ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ 7 พระองค์ เป็นเวลา 98 ปี

ครั้นเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. 1991 ทรงยกบริเวณพระราชวังเดิม ได้แก่ พระที่นั่ง 3 องค์นั้น ให้เป็นพุทธาวาส หรือ ให้เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพระราชวังมาสร้างใหม่ทางด้านเหนือของพระราชวังเดิม ใกล้แม่น้ำลพบุรี คูเมืองด้านเหนือ โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง พระที่นั่งเบญจรัตนมหาปราสาท และ พระที่นั่งสรรเพชญ์มหาปราสาท เป็นพระที่นั่ง 2 องค์แรก มีพระที่นั่งอีกองค์หนึ่งซึ่งสร้างในเขตนี้ แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าสร้างในรัชสมัยใด ก็คือ พระที่นั่งมณฑลภิเษก หรือ พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระมหาปราสาท 3 องค์นี้ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ 16 พระองค์ เป็นเวลา 182 ปี

ในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงขยายให้วังหลวงกว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม โดยให้เขตพระราชวังไปเชื่อมติดกับ วัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระมหาปราสาทเพิ่มอีก 2 องค์ คือพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์และพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์

ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงสร้างพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ ขึ้นเป็นที่ประทับอีกองค์หนึ่ง ดังนั้นวังหลวงสมัยอยุธยาตอนปลายมีพระมหาปราสาทรวมทั้งสิ้น 6 องค์ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ 10 พระองค์ เป็นเวลา 137 ปี จนเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2310

พระราชวังแห่งนี้ เป็นศูนย์รวมอำนาจและความรุ่งเรืองของเมืองโดยแสดงออกอย่างเห็นได้ชัดเจน จากความใหญ่โตของพระราชวัง เนื่องจากในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงขยายอำนาจ ไปยังหัวเมืองทางทิศเหนือ และทรงปฏิรูปการปกครอง มีการค้าขายอย่างรุ่งเรือง

นำมาซึ่งความเจริญเป็นอย่างมาก ทรงสร้างและปรับปรุงพระบรมมหาราชวังด้วยการขยายอาณาเขตไปด้านทิศเหนือของเมือง สร้างพระที่นั่งที่มีความงดงาม และวิจิตรตระการตา จัดสัดส่วนการใช้งานของที่ทำการรัฐบาล และขุนนาง พร้อมทั้งสร้างวัดที่เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณขึ้นรวมกันไว้ในที่เดียวกัน โดยแบ่งพื้นที่ ส่วนนอกเป็นที่ทำการรัฐบาล และขุนนาง ส่วนกลางคือพระที่นั่งและพระมหาปราสาท ส่วนในเป็นบริเวณตำหนักของฝ่ายใน ส่วนสุดท้ายคือวัดพระศรีสรรเพชญ์โดยทั้งหมดล้อมด้วยกำแพงขนาดใหญ่มีป้อมดินเป็นระยะ (รัชชัย องค์กรวุฒิเวทย์, 2550)

4.1.1 สถานที่สำคัญในพระราชวังโบราณ

1. พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์

สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์โดยสมเด็จพระเพทราชาทรงบูรณะเป็นพระที่นั่งทรงจตุรมุขล้อมด้วยคูน้ำมีความสวยงาม และทันสมัยมากในสมัยนั้น จากหลักฐานพบอ่างแก้วเลี้ยงปลาและบ่อน้ำพุพร้อมทั้งห้องสรง

2. พระที่นั่งตรีมุข

พระที่นั่งตรีมุขสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 สร้างใหม่บนฐานในสมัยอยุธยา เพื่อใช้ประกอบพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริย์ราชราช

3. พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และเป็นที่ตั้งพระบรมศพของพระองค์ในสมัยนั้น พระที่นั่งเป็นอาคารสองชั้นใช้ทอดพระเนตรกระบวนเรือในแม่น้ำลพบุรี และยังเป็นต้นแบบให้พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน

4. พระที่นั่งวิหารสมเด็จหรือพระที่นั่งปราสาททอง

พระที่นั่งวิหารสมเด็จหรือพระที่นั่งปราสาททอง สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ใช้ในการออกรับราชทูตและประกอบราชพิธีราชาภิเษก

5. พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์

พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ สร้างขึ้นในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นอาคารโถงไม่มีผนังฐานทำเป็นรูปครุฑแบก ใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรกระบวนยাত্রาของทหาร

6. พระที่นั่งสรรเพชญ์มหาปราสาท

พระที่นั่งสรรเพชญ์มหาปราสาท สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1991 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ใช้ออกว่าราชการ จัดพระราชพิธีราชาภิเษกรับราชทูต มีการใช้งานในทุกสมัยจนถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยในพงศาวดาร มีบันทึกจากราชทูตลังกาไว้ว่า พระที่นั่งมีความหรูหราอลังการอย่างมากทั้งภายในและภายนอก

7. วัดพระศรีสรรเพชญ์

วัดพระศรีสรรเพชญ์ สร้างขึ้นในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อ พ.ศ. 1991 เป็นวัดต้นแบบของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้วในปัจจุบัน) วัดแห่งนี้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีสำคัญมากมาย และบรรจุพระบรมอัฐิพระมหากษัตริย์ 3 พระองค์ โดยมีเจดีย์ทรงกลมขนาดใหญ่ครอบทับรวมกัน เป็นวัดในพระมหากษัตริย์ที่ไม่มีพระสงฆ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ เดิมในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ใช้เป็นที่ประทับ ต่อมาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงสร้างพระราชมณเฑียรขึ้นใหม่ทางตอนเหนือ แล้วจึงโปรดฯ ให้ยกเป็นเขตพุทธาวาส เพื่อประกอบพิธีสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมือง จึงเป็นวัดในเขตพระราชวังที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา แตกต่างกับวัดมหาธาตุสุโขทัย ที่มีพระสงฆ์จำพรรษา ทั้งวัดมหาธาตุ สุโขทัยวัดพระศรีสรรเพชญ์ อโยธยา และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่างก็ถูกสถาปนาขึ้นในมูลเหตุการณ์สร้างวัดเดียวกันนั่นคือ "สร้างเพื่อเป็นวัดประจำพระราชวัง"

ต่อมาในปี พ.ศ. 2035 รัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระสถูปเจดีย์องค์ตะวันออก เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระราชบิดา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และพระสถูปเจดีย์องค์กลางเพื่อบรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 ผู้เป็นพระเชษฐาหลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2042 พระองค์โปรดให้สร้างพระวิหารหลวงขึ้น

ในปีต่อมา พ.ศ. 2043 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงสร้างพระวิหาร ทรงหล่อพระพุทธรูป ยืนสูง 8 วา (ประมาณ 16 เมตร) หุ้มด้วยทองคำหนัก 286 ชั่ง (ประมาณ 171 กิโลกรัม) ประดิษฐานไว้ในวิหาร ถวายพระนามว่า **พระศรีสรรเพชญดาญาณ** ซึ่งภายหลังเมื่อเสียกรุง พ.ศ. 2310 พม่าได้เผาลอกทองคำไปหมด และองค์พระพังยับเยิน รัชกาลที่ 1 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาประดิษฐานวัดพระเชตุพน และบรรจุขึ้นส่วนซึ่งบูรณะไม่ได้เหล่านั้นไว้ในเจดีย์องค์ใหญ่ที่สร้างขึ้นแล้วพระราชทานชื่อเจดีย์ว่า **เจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ** เจดีย์องค์ที่ 3 ถัดมาจากด้านทิศตะวันตกเป็นเจดีย์บรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (พระหน่อพุทธางกูร) พระราชโอรสได้โปรดให้สร้างขึ้น เจดีย์ทั้งสามองค์นี้เป็นเจดีย์แบบลังกา

ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง **พระที่นั่งจอมทอง** ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กำแพงทางด้านติดกับวิหารพระมงคลบพิตร เพื่อให้เป็นสถานที่ให้พระสงฆ์บอกเล่าหนังสือ

ราวรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดหลวงแห่งนี้เป็นครั้งแรก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่าได้ดำเนินการขุดสมบัติจากกรุภายในเจดีย์ พบพระพุทธรูปเครื่องทองคำมากมาย และในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีการบูรณะวัดนี้จนมีสภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

4.2 พระวิหารมงคลบพิตร

พระวิหารมงคลบพิตร ตั้งอยู่ที่ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา ทางทิศใต้ของวัดพระศรีสรรเพชญ์สันนิษฐานกันว่า สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นราวแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยตามพงศาวดารวิหารพระมงคลบพิตรนั้น เดิมประดิษฐานอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระราชวังหลวง บางคนสันนิษฐานว่า เคยประดิษฐานอยู่กลางแจ้งที่วัดชีเชื่องมาก่อน ในปี 2146 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดฯ ให้ชะลอมาไว้ทางด้านทิศตะวันตก แล้วให้สร้างมณฑปขึ้นครอบไว้ โดยมีหลักฐานจากภาพวาดของชาวตะวันตกที่เข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองว่าเป็นรูปร่างคล้าย ๆ มณฑป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2246 แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ ยอดมณฑปต้องอสถินบาด (ฟ้าผ่า) ไฟไหม้เครื่องบนมณฑปหักพังลงมาต้องพระเศียรหัก สมเด็จพระเจ้าเสือ จึงโปรดฯ ให้

แปลงมณฑปเป็นวิหารแต่ยังคงส่วนยอดของมณฑปไว้ แล้วซ่อมพระเศียรพระพุทธรูปใหม่ กระทั่งในรัชกาล สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่หมด เปลี่ยนหลังคาคล้ายในปัจจุบัน เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้ายวิหาร และพระพุทธรูปถูกไฟไหม้ ชำรุดทรุดโทรม เครื่องบนวิหารหักลงมาต้องพระเม้าพิ และพระกรข้างขวาหัก

ในปีพ.ศ.2474สมัยพระยาโบราณราชธานินทร์ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา คุณหญิงอมเรศร์สมบัติ กับพวก ได้ขอขึ้นเรื่องซ่อมแซมวิหาร แต่รัฐบาลไม่อนุญาตเนื่องจากต้องการที่จะรักษาตามแบบอย่างทางโบราณคดีโดยจะออกแบบให้เป็นปูชนียสถานกลางแจ้งเหมือนไคบุชิ ของญี่ปุ่น แต่ด้วยเวลานั้นรัฐบาลยังไม่มียงบประมาณพร้อมในการดำเนินการ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 รัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้เริ่มการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหาร และองค์พระพุทธรูปใหม่ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ในคราวบูรณะพระมณฑปพิตรในปี พ.ศ. 2500 กรมศิลปากรได้พบพระพุทธรูปบรรจุไว้ในพระพาหา (แขน) เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม

4.3 พระบรมราชาอนุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1)

พระบรมราชาอนุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2513 ประดิษฐานอยู่ข้างวัดพระรามซึ่งเชื่อกันว่าเป็นตำแหน่งเดิมของทุ่งหนองโสนซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งแรกของพระนครศรีอยุธยาเมื่อครั้งสร้างกรุง

4.4 บึงพระราม

ตั้งอยู่ด้านหน้าของวัดพระราม มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ หนองโสน ซึ่งในตำนานกล่าวไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างเมืองขึ้นริมบึงแห่งนี้ ต่อมาทางจังหวัดได้สร้างอุทยานปราสาทขึ้นบริเวณเกาะกลางบึงเพื่อเป็นที่สถิตดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง และพระบรมรูป (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2534)

หลักการบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกโลก

พระนครศรีอยุธยาได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลกจาก องค์การยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งเป็นองค์กรการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์รักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ พร้อมทั้งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ โดยพื้นที่แห่งนี้อยู่ภายใต้การควบคุมให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกโลก

ผู้วิจัยทำการตรวจเอกสารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการทางด้านการอนุรักษ์ดังต่อไปนี้

1. แผนบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกยูเนสโก

กรอบแนวคิดสำคัญในระบบการจัดการมรดกโลก คือ การแบ่งพื้นที่ การดูแลและจัดการแหล่งมรดกโลกโดยใช้กฎหมายกำหนดแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นสองส่วนได้แก่ เขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถาน (core zone) และเขตพื้นที่กันชน (buffer zone) โดยมีการคุ้มครองอย่างเข้มงวดในพื้นที่คุ้มครองโบราณสถานห้ามไม่ให้มีที่อยู่อาศัยของมนุษย์ และควบคุมการก่อสร้างเพิ่มเติมอย่างเข้มงวด ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นอกเหนือจากงานด้านการอนุรักษ์เท่านั้น และมีการจัดการเข้าเยี่ยมชมที่เหมาะสม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแผนการจัดการดังต่อไปนี้

1.1 แผนแม่บทเพื่อการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก (UNESCO)

1.1.1 การจัดการทรัพยากรและการปกป้องรักษา ผู้บริหารจัดการควรมีการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการขยายตัวของเมือง การเผชิญกับปัญหาทางธรรมชาติ และปัญหาจากการกระทำของมนุษย์ มีการเสนอกลยุทธ์เพื่อวางแผนบุคลากรที่มีความสามารถรักษาและคุ้มครองแหล่งมรดกให้คงอยู่ทั้งคุณค่าและความสมบูรณ์ครบถ้วน

1.1.2 การใช้งานของมนุษย์ (การเข้าถึงแหล่งมรดก การมีส่วนร่วม ความสามารถในการรองรับ) ต้องจัดการบริหารให้มีความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ และการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับ จะต้องไม่ล่วงล้ำพื้นที่มรดกโลก ความสามารถรองรับอาจอธิบายได้ว่า

เป็นจำนวนนักท่องเที่ยวที่พื้นที่สามารถรองรับได้สูงที่สุดโดยนักท่องเที่ยวมีความพอใจและมีผลทางลบน้อยที่สุดต่อชุมชน และทรัพยากร

1.1.3 การวิจัยและการเฝ้าระวัง องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงองค์กรอิสระและผู้รับผิดชอบแหล่งมรดกโลกแต่ละแห่งมีหน้าที่ในการประเมินผลต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลและแบ่งปันข้อมูลเพื่อการพัฒนาตรวจเช็คความเสียหายที่เกิดขึ้นและเฝ้าระวังดูแลการฟื้นฟูพื้นที่นั้น ๆ จนกว่าจะแก้ไขแต่ละปัญหาได้ พร้อมทั้งประเมินสภาพเพื่อรายงานต่อคณะกรรมการมรดกโลกอย่างเป็นทางการทุก 6 ปี หรือตามกำหนดที่ได้รับไว้ โดยคณะกรรมการมรดกโลก

1.1.4 การบริหารจัดการ สามารถแยกออกในส่วนที่สำคัญดังนี้คือ การเงิน มีการจัดการงบประมาณที่เพียงพอต่อการอนุรักษ์ การจัดการ และการพัฒนาแหล่งต่าง ๆ แหล่งเงินทุนอาจหมายถึง งบประมาณจากรัฐบาลส่วนกลาง งบประมาณระดับจังหวัด

1.1.5 การศึกษา ส่งเสริมให้การศึกษา เรื่องมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติสำหรับทุกคนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก ทั้งนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อได้ตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งมรดกโลกแห่งนั้นในพื้นที่ของตน และร่วมช่วยกันปกป้องคุ้มครองอย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.1.6 การตลาด ทุกพื้นที่แหล่งมรดกโลกควรมีแผนการตลาดซึ่งครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน รวมถึงดูแลรักษาทรัพย์สินของแหล่งมรดกโลกทางด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี ศิลปะ โดยผนวกเข้ากับกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งจะต้องส่งผลกระทบน้อยที่สุดต่อพื้นที่แหล่งมรดกโลก(สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, 2551)

นอกเหนือจากแผนแม่บทเพื่อการจัดการแหล่งมรดกโลกที่องค์การยูเนสโกได้ส่งเสริมให้ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนชุมชนที่มีส่วนร่วมได้นำไปเป็นแนวปฏิบัติแล้วนั้น องค์การยูเนสโก ยังได้ลงมติเห็นชอบจัดตั้งให้มีกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ และบูรณะโบราณสถาน รวมถึงแหล่งที่ตั้งเพื่อเป็นพื้นฐานซึ่งแต่ละประเทศต้องรักษาให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน โดยนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมและประเพณีของตน รายละเอียดกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์บูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้งมีดังต่อไปนี้

1.2 กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง

กฎบัตรเวนิส เมืองเวนิส พฤษภาคม พ. ศ. 2507 (ค.ศ. 1964)

1. เป็นหลักการพื้นฐานที่ใช้เสนอแนะแนวทางในการสงวนรักษา และบูรณะอาคารโบราณให้แต่ละประเทศนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของตน
2. ใช้แทนกฎบัตรเฮนส์ ค.ศ.1931 (พ.ศ.2474)
3. โบราณสถานต้องไม่ครอบคลุมเฉพาะสถาปัตยกรรมเท่านั้นแต่รวมถึงพื้นที่ที่พบหลักฐานอารยธรรมหรือพัฒนาการที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ และไม่ได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่รวมถึงงานธรรมดาสامัญญ
4. ต้องนำเทคนิควิทยาการทุกสาขามาใช้ในการดำเนินการศึกษาและคุ้มครองมรดกทางสถาปัตยกรรม
5. จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ต้องเล็งเห็นคุณค่าทั้งความเป็นงานศิลปะและความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน
6. การอนุรักษ์โบราณสถาน ต้องได้รับการดูแลอย่างถาวร
7. การใช้สอยโบราณสถานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่เป็นประโยชน์ของสังคม แต่ต้องไม่เปลี่ยนแปลงผังบริเวณหรือการตกแต่งอาคาร
8. การอนุรักษ์โบราณสถานต้องสงวนรักษาบริเวณที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของโบราณสถาน แหล่งที่ตั้งเดิมให้ยังคงอยู่ และจะต้องเก็บรักษาไว้โดยไม่ยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้าง หรือรื้อทำลายเปลี่ยนแปลงแก้ไขแหล่งที่ตั้งโบราณสถาน
9. ไม่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายโบราณสถาน ทั้งหมดหรือบางส่วนเว้นแต่มีเหตุผลสำคัญยิ่งในระดับนานาชาติ

10. จะแยกงานจิตรกรรม ประติมากรรมหรือองค์ประกอบตกแต่งที่รวมเข้าเป็น โบราณสถานออกจากโบราณสถานนั้นได้ในกรณีที่จำเป็นเพื่อรักษางานเหล่านั้นไว้ได้

11. ก่อนการบูรณะต้องศึกษาทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโบราณสถาน รวมถึงขั้นตอนการบูรณะต้องมีความชำนาญเฉพาะสาขา มุ่งรักษาและแสดงคุณค่าทางศิลปะและ ประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุเดิม

12. การเสริมความมั่นคงแข็งแรงของโบราณด้วยเทคนิคสมัยใหม่อาจทำได้ใน กรณีที่เทคนิคที่ใช้มาดั้งเดิมไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ แต่ประสิทธิภาพของเทคนิคต้องมีข้อมูลทาง วิชาการยืนยัน และมีประสบการณ์การใช้เป็นเครื่องพิสูจน์

13. โบราณสถานที่มีการก่อสร้างยุคต่าง ๆ ทับซ้อนกัน การรื้อส่วนทับซ้อนเพื่อ เปิดเผยชั้นล่างที่ซ่อนอยู่ให้ทำได้ในกรณีพิเศษ และทำเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยส่วนที่ถูกรื้อออก ต้องมีสิ่งน่าสนใจเพียงเล็กน้อยและส่วนล่างต้องมีคุณค่าอย่างสูงด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและ สุนทรียภาพ และอยู่ในสภาพดี การประเมินและการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนี้จะขึ้นอยู่กับใคร

14. การซ่อมแซมส่วนที่ขาดหายไปต้องกลมกลืนกับสภาพโดยรวมแต่ต้องแสดง ให้เห็นความแตกต่างด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการบูรณะสร้างหลักฐานที่เป็นเท็จ

15. ห้ามต่อเติมอาคารโบราณสถาน เว้นแต่ส่วนต่อเติมนั้นไม่มีผลกระทบต่อส่วน ที่เป็นจุดสนใจของอาคารโบราณสถาน แหล่งที่ตั้ง สมดุลขององค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของ โบราณสถานต่อสิ่งแวดล้อม

16. ต้องดูแลแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานเป็นพิเศษ เพื่อรักษาลักษณะที่กลมกลืน ของโบราณสถานนั้นไว้ ให้โบราณสถานได้รับการนำเสนอในสภาพที่เหมาะสม

17. การขุดค้นโบราณสถาน ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานและ ข้อเสนอแนะที่กำหนดหลักการระหว่างประเทศสำหรับขุดค้นทางโบราณคดีซึ่งยูเนสโกรับรอง (พ.ศ. 2499) ต้องบำรุงรักษาซากโบราณสถานอย่างถาวรและพยายามทำความเข้าใจโบราณสถานและ นำเสนอโดยไม่บิดเบือนความหมาย

18. ในการดำเนินงานอนุรักษ์ ต้องมีการบันทึกข้อมูลอย่างชัดเจนทุกขั้นตอน ในรูปแบบของรายงานการวิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมแบบและภาพถ่ายเสมอ รวบรวมไว้ในหोजจดหมายเหตุและจัดพิมพ์เผยแพร่ด้วย(กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2532)

สรุปได้ว่า หลักการบริหารจัดการ โบราณสถานและมรดกโลกขององค์การยูเนสโกนั้นแยกออกเป็น 2 ด้านคือ ด้านการบริหารจัดการ (ผ่านแผนแม่บทเพื่อการจัดการมรดกโลก) และด้านกายภาพ (ผ่านกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ โบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง) การบริหารจัดการทั้ง 2 ด้านขององค์การยูเนสโกนี้บ่งชี้ว่าด้านการบริหารจัดการเป็นด้านที่มีความสำคัญมาก เพราะครอบคลุมในทุกด้านและช่วยให้กลไกการอนุรักษ์ดำเนินไปได้

หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร

กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีการกักคุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ สืบทอดศิลปะและทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อธำรงคุณค่าเอกลักษณ์ของความเป็นชาติอย่างถาวร และสมบูรณ์พร้อมทั้งรักษาคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ความเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุ รวมทั้งพื้นที่โดยรอบให้คงอยู่

การอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากรนั้นมีการดำเนินงานทางด้านต่าง ๆ โดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. แนวปฏิบัติและพระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานกรมศิลปากร พ.ศ. 2528

เนื้อหาระบุไว้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันและ เป็นมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานที่จะนำไปปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

- การอนุรักษ์ หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

- การสงวนรักษา หมายถึง การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

- การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นมา

- การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

- โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ และศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำกับอสังหาริมทรัพย์นั้นซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โบราณสถานต้องมีสาระสำคัญด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านคือ

1. มีคุณค่าด้านอายุ

2. มีคุณค่าด้านคุณค่าทางการก่อสร้าง

3. มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

- คณะกรรมการหมายถึง คณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พิจารณาควบคุมดูแลอนุรักษ์

1.2 อำนาจอธิปไตยกรมศิลปากรต่อการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน และกำหนดเขตโบราณสถาน ทั้งที่มีและไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

- ภายในเขตโบราณสถานห้ามสร้างอาคารทุกชนิด เว้นแต่อธิบดีฯ อนุญาต

- ห้ามซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย

โบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือชุดคันสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่ทำตามคำสั่งของอธิบดีฯ หรือได้รับอนุญาตจากอธิบดี ฯ

- รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมโบราณสถานปฏิบัติตามระเบียบในระหว่างเข้าชมได้ และกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น

- อธิบดีมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานได้ โดยจ่ายค่าตอบแทนให้กรมศิลปากร

1.3 โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

- เมื่ออธิบดีแจ้งประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องร้องคัดค้านต่อศาลภายใน 30 วัน หากไม่ร้องหรือศาลยกคำร้อง ให้อธิบดีขึ้นทะเบียนได้

2. การอนุรักษ์และพัฒนาในภาพรวม

การอนุรักษ์และพัฒนาต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. นโยบายของโครงการ

2. ความสำคัญของพื้นที่ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

3. ปัญหาต่าง ๆ

ผลสรุปการอนุรักษ์และพัฒนาในภาพรวมจะต้องสามารถกำหนดแนวทางต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของโครงการ

2. องค์ประกอบของโครงการ ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นของโครงการ

3. การใช้พื้นที่

4. แนวทางเลือกการแก้ปัญหา

5. ระยะเวลาและขั้นตอนการดำเนินงาน

3. รายละเอียดการอนุรักษ์และพัฒนา

3.1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่หรือโครงการแนวทางการกำหนดขอบเขต

- ครอบคลุมโบราณสถาน และ พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มากที่สุด
- มีพื้นที่กันชนโดยรอบตลอดแนว เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่ด้านใน
- แนวขอบเขตสังเกตุง่ายและสะดวกในการควบคุม พิจารณาโดยใช้แนว ต่าง ๆ ดังนี้ แนวเขตตามภูมิประเทศหรือแนวธรรมชาติ เช่น ลำธาร ภูเขา ฯลฯแนวเขตการปกครอง และ แนวเขตกรรมสิทธิ์ที่ดิน แนวสิ่งก่อสร้างสำคัญทางราชการ เช่น ถนน คลองชลประทาน
- มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่จำเป็นของโครงการ
- มีการเข้าถึงสะดวก

3.2 สิ่งก่อสร้างและหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบไปด้วย อาคาร สิ่งก่อสร้างและอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม เช่น คู เมือง คลองโบราณ บ่อ สระ ทางเท้า ถนน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนา

- กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติควบคุมโบราณ

สถานที่กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม 20 เมตรจากแนวขอบโบราณสถาน

- เสนอข้อมูล / หรือเสริมและ / หรือสร้างแนวโบราณสถานตามหลักฐานที่ค้นพบ

- เสนอข้อมูล / หรือเสริมและ / หรือสร้างแนวโบราณสถานตามการวิเคราะห์หรือสันนิษฐานให้เห็นโครงสร้างที่สมบูรณ์เต็มรูปแบบของอาคาร สิ่งก่อสร้าง และสภาพผังบริเวณหรือผังเมืองโบราณ

3.3 การใช้วัสดุพืชพันธุ์

เป็นส่วนช่วยส่งเสริมคุณภาพของการมอ ง ทางด้านความงาม ที่ดีที่สุด นอกจากนั้นยังสามารถนำพันธุ์ไม้มาพิจารณาประโยชน์ด้านการใช้สอย เช่น สร้างพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ให้ร่มเงา ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนา

- พิจารณาปลูกตามหลักฐาน สภาพพันธุ์ไม้เดิมในสมัยโบราณ
- สนองต่อการใช้งานและมุมมอง
- ในพื้นที่รอบ ๆ โบราณสถานและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ให้พิจารณาใช้พันธุ์ไม้เฉพาะหญ้า ไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขนาดใหญ่ หลีกเลี่ยงการใช้ไม้คลุมดิน และไม้พุ่มขนาดเล็ก-กลางเพราะดูแลรักษายากทำให้เกิดความรกรุงรังได้ง่าย ไม่ควรปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพราะจะดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมความสำคัญของโบราณสถาน
- ลักษณะการปลูก ควรปลูกเป็นกลุ่มเป็นแนวและมีน้อยชนิดเพื่อง่ายต่อการดูแลรักษา

3.4 การสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม

หมายถึงอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการดำเนินโครงการ ไม่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เป็นโครงสร้างหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ซ้อนทับในพื้นที่ประวัติศาสตร์

แนวทางการพัฒนา

- ตำแหน่ง ควรพิจารณากำหนดตำแหน่งอาคารและสิ่งก่อสร้างให้สอดคล้องกับการใช้สอยและสามารถสังเกตเห็นความแตกต่างของโครงสร้างใหม่ได้อย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์แก่การใช้งาน แต่ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับโบราณสถาน ไม่กีดขวางหรือปิดบังมุมมองสำคัญ
- รูปแบบ ได้แก่ การพิจารณารูปทรง วัสดุ และ สี ให้ดูแล้วกลมกลืนต่อสภาพแวดล้อม พยายามเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นและเลือกใช้รูปแบบเทคนิคให้กลมกลืน หรือมีรูปแบบเดียวกับโบราณสถานในพื้นที่(กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2532)

สรุป

หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากรนั้น ยึดหลักการบริหารตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ซึ่ง พระราชบัญญัตินี้ได้ระบุถึงคุณค่าของโบราณสถานทางด้านต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและตรงตามคุณค่าของโบราณสถานแห่งนั้น เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาพบว่ามีประเด็นหลัก 2 ส่วนคือ ด้านการบริหารจัดการและ ด้านกายภาพ เช่นเดียวกับหลักการของยูเนสโก แต่ด้านการบริหารจัดการนั้นกล่าวเพียงอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรที่มีผลต่อพื้นที่โบราณสถานในการเข้าดำเนินการอนุรักษ์ ไม่ได้ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ เลย ส่วนด้านกายภาพนั้นได้ระบุถึงการให้คุณค่า ขั้นตอนก่อนการอนุรักษ์ และมาตรฐานในการฟื้นฟูโบราณสถาน และภูมิสถาปัตยกรรมสรุปประเด็นได้ดังนี้

การบริหารจัดการมรดกโลกของ องค์การยูเนสโก ด้านการบริหารจัดการ 1. การจัดการทรัพยากรและการป้องกันรักษา 2. การใช้งานของมนุษย์ 3. การวิจัย และเฝ้าระวัง 4. การบริหารจัดการ 5. การศึกษาส่งเสริมให้การศึกษา 6. การตลาด ด้านกายภาพ - กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และ บูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง	หลักการอนุรักษ์โบราณสถานของ กรมศิลปากร พระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ด้านการบริหารจัดการ อำนาจของอธิบดีกรมศิลปากรต่อพื้นที่ โบราณสถาน * โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง * โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ด้านกายภาพ - การให้คุณค่า 1. ด้านอายุ 2. การก่อสร้าง 3. ด้านประวัติศาสตร์ - ขั้นตอนการอนุรักษ์ - มาตรฐานในการฟื้นฟูโบราณสถาน - การอนุรักษ์ และพัฒนามรดกสถาปัตยกรรม
--	---

ภาพที่ 2.3 ภาพเปรียบเทียบหลักการอนุรักษ์โบราณสถานระหว่างการบริหารจัดการมรดกโลกของ
องค์การยูเนสโกและหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร

ที่มา: สรุปผลจากการตรวจเอกสารในหัวข้อหลักการบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกโลกและ
หัวข้อหลักการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร

จากการตรวจเอกสารสรุปได้ว่า หลักการบริหารจัดการของมรดกโลกขององค์การยูเนสโก
นั้นมีขอบเขตที่กว้างครอบคลุมครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางด้านการบริหารจัดการ กายภาพ เศรษฐกิจ
สังคม การส่งเสริมการศึกษาถึงคุณค่าของมรดกโลก รวมทั้งมาตรการฟื้นฟูวิจัยและเฝ้าระวังแหล่ง
มรดกโลกให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ที่สุด แตกต่างจากหลักการอนุรักษ์โบราณของกรมศิลปากรซึ่งยึด
หลักปฏิบัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 เท่านั้น โดย
พระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานฉบับนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการอนุรักษ์ด้าน
กายภาพ ในด้านการบริหารจัดการนั้นระบุให้อธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้มีอำนาจเต็มในการบริหาร
จัดการโบราณสถาน

แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำหรับพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยานั้น กรมศิลปากรได้มีการจัดทำแผนแม่บทขึ้นเพื่อยึดเป็นหลักปฏิบัติในการบริหารจัดการ และพัฒนาพื้นที่โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2537)

1. แผนการใช้ที่ดิน
2. แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์และบูรณะโบราณสถาน
3. แผนพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก
4. แผนบูรณะ และ ปรับปรุงภูมิทัศน์
5. แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์
6. แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์
7. แผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว
8. แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และอาชีพ)

เมื่อวิเคราะห์แผนแม่บทนี้พบว่ามีความสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ได้แก่

แผนที่ 1 การใช้ที่ดิน การจัดการแบ่งความสำคัญของพื้นที่ในการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการใช้งานในอนาคตสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโก **ข้อที่ 1 การจัดการทรัพยากร และการป้องกันรักษา**

แผนที่ 2 แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์และการบูรณะ สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 1 การจัดการทรัพยากร และการป้องกันรักษา

แผนที่ 3 แผนพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลักแผนงานจัดระบบการสัญจรแผนงานแม่น้ำลำคลองแผนงานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์แผนป้องกันอุบัติภัยและการรักษาความปลอดภัย สอดคล้องกับ ข้อที่ 1 การจัดการทรัพยากร และการป้องกันรักษา ในประเด็นเรื่องการเตรียมพร้อมสำหรับการขยายตัวของเมืองและการเผชิญหน้ากับปัญหาทางธรรมชาติและปัญหาจากการกระทำของมนุษย์ สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 2 การใช้งานของมนุษย์

แผนที่ 4 แผนบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์และแผนที่ 5 แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 1 การจัดการทรัพยากร และการป้องกันรักษา

แผนที่ 6 แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อบริการด้านวิชาการและการท่องเที่ยว ประสานงานสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงประเมินความเสียหายด้านการอนุรักษ์ สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 1 การจัดการทรัพยากรและการป้องกันรักษาในประเด็นด้านการเสนอกลยุทธ์เพื่อวางแผนบุคลากรที่มีความสามารถในการรักษาคุ้มครองแหล่งมรดกให้คงอยู่ รวมถึงสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 3 การวิจัยและเฝ้าระวัง ซึ่งระบุไว้ว่าองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องมีบุคลากรที่มีหน้าที่ในการประเมินผลต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลและประสานงานกับหน่วยงานมรดกโลก

แผนที่ 7 แผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว การให้ข่าวสารเพื่อความรู้และความเข้าใจความสำคัญของโบราณสถานในนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 5 การศึกษาส่งเสริมให้การศึกษา

แผนที่ 8 แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และและอาชีพ)แผนการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชุมชนซึ่งเกิดจากเศรษฐกิจการท่องเที่ยว สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกข้อที่ 6 การตลาด

จากการวิเคราะห์หลักการบริหารจัดการของการบริหารจัดการมรดกโลกองค์การยูเนสโก และหลักการบริหารจัดการของกรมศิลปากร สรุปได้ว่า มีความแตกต่างกัน แต่กรมศิลปากรได้จัดทำแผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาให้สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกเกือบทุกข้อ ขาดเพียงความสอดคล้องกับข้อ 4 การบริหารจัดการการเงิน งบประมาณด้านการอนุรักษ์ซึ่งเมื่อตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ แล้วไม่พบว่ามีแผนหรือโครงการใด ๆ ว่าด้วยการบริหารจัดการการเงินงบประมาณด้านการอนุรักษ์ที่ระบุไว้อย่างชัดเจน แต่การจะดำเนินงานตามแผนแม่บทของกรมศิลปากรนั้นต้องมีการจัดสรรงบประมาณไว้ในแต่ละแผนซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาต่อไปถึงการจัดงบประมาณด้านการอนุรักษ์ของหน่วยงานของรัฐว่ามีความสอดคล้องกับข้อ 4 หลักการบริหารจัดการมรดกโลกขององค์การยูเนสโกหรือไม่

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจึงเกิดคำถามว่า เหตุใดการนำแผนของกรมศิลปากรไปปฏิบัติจึงไม่สัมฤทธิ์ผลงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขตามกรอบแนวคิดในการวิจัย คือแผนแม่บทเพื่อการจัดการแหล่งมรดกโลก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

บุญล้ำ สุนทร (2551) ได้ศึกษาวิจัยแนวทางในการพัฒนาเมืองมรดกโลกคู่กับเมืองอุตสาหกรรม:กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลกคู่กับเมืองอุตสาหกรรมไม่สามารถทำรวมกันได้ พื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่สามารถขยายออกไปได้อุตสาหกรรมสร้างรายได้เฉพาะคนเพียงบางกลุ่มทำให้เกิดมลภาวะธรรมชาติเสียหายและการอพยพของคนต่างถิ่นเป็นปัญหาของสังคมตามมา โดยงานวิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมืองมรดกโลกให้สามารถพัฒนาคู่กับเมืองอุตสาหกรรมได้ ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงสังคมวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยนำเสนอประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณีตำนานส่งเสริมสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นเพิ่มรายได้แก่ประชาชนลดการออกนอกพื้นที่เพื่อหางานทำซึ่งเป็นปัญหาครอบครัวและสังคมทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต(2554) วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วม และเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน โดยสรุปการมีส่วนร่วมได้ 8 ด้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอยู่ในระดับน้อยในทุกด้าน ทั้งนี้มีส่วนร่วมมากที่สุดในด้านการจัดการพื้นที่ รองลงมาคือด้านการจัดการทรัพยากร และด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้านการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน ตามลำดับโดยได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน 3 ขั้นตอนคือการสร้างพื้นฐานความรู้ การนำไปสู่การปฏิบัติและการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน ภายใต้การบริหารจัดการ ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้หลักการบูรณาการที่ชื่อว่า “บวร” ซึ่งได้แก่ บ้าน วัดและโรงเรียน

สุนีย์ ทองจันทร์และคณะ(2556) ศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการวิจัยพบว่ากรมศิลปากรและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเทศบาลพระนครศรีอยุธยาเกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกันจึงทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสียหายถูกทำลายสูญหายและภูมิทัศน์โดยรวมเกิดทัศนอุจาดการวิจัยได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือกำหนดโทษทางแพ่ง และทางอาญาสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประชาชนมีสิทธิฟ้องพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรตั้งคณะกรรมการบริหารมรดกของชาติคณะกรรมการมรดกท้องถิ่น โดยกำหนดอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน บุคคลากรต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญตามหลักสากลโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ เสนอแนะนโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการอนุรักษ์บริหารจัดการพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ

บุปผา แสงผล (2549) วิจัยเรื่องการเพิ่มศักยภาพการด้านการให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การเพิ่มศักยภาพการด้านการให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งต้องอาศัยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยให้ข้อมูลเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์อย่างถูกต้องพร้อมทั้งเพิ่มจิตสำนึกการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี

เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติ นอกจากเยี่ยมชมพื้นที่เองตามปกติ แล้วมักสอบถามรายละเอียดความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นถึงประวัติศาสตร์รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจใกล้เคียง เนื่องจากข้อมูลรายละเอียดการบริการการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ และสิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุงเพิ่มคือ สาธารณูปโภคด้านการท่องเที่ยว เช่น เพิ่มที่จอดรถ ห้องน้ำ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวและโบราณสถาน ความปลอดภัยและความชัดเจนเรื่องป้ายบอกทาง รวมทั้งควรเพิ่มเส้นทางจักรยานให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา เป็นที่สังเกตได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการมองเห็นปัญหาที่ต่างกันในหลายมุมมอง ซึ่งโดยรวมแล้ว เป็นการวิจัยเพื่อหาแนวทางด้านการพัฒนาและ ปรับปรุง แต่ไม่มีงานวิจัยขึ้นใดศึกษาถึงอุปสรรค และ ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลก จากการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ที่กรมศิลปากรได้จัดทำไว้ ซึ่งเป็นการศึกษาให้เห็นภาพรวมของการดำเนินงานอนุรักษ์ และพัฒนานครประวัติศาสตร์ งานวิจัยนี้จึงเป็นการตอบโจทย์ดังกล่าว

บทที่ 3

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บท โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

แผนการใช้ที่ดิน

1. รายละเอียดแผนการใช้ที่ดินตามแผนแม่บท

ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ และบริเวณใกล้เคียง แบ่งพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาออกเป็น 7 เขต คือ

เขตที่ 1 เขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมวัดญาณเสน วัดพลับพลาชัย เจดีย์เจ้าอ้ายเจ้ายี่ สำนักงานฝ่ายอุทกวิทยา ศาลาประชาคม ส่วนของสวนสาธารณะเทศบาลรัตนนชิคุน และพื้นที่ตั้งแต่วัดสวนหลวงสบสวรรค์ โรงงานสุราอยุธยาจนถึงเขตอุทยานประวัติศาสตร์ด้านวัดพระราม

เขตที่ 2 พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตพื้นที่ที่ระบุในเขตที่ 1

เขตที่ 3 พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านตะวันออก (ครอบคลุมเมืองอโยธยา)

เขตที่ 4 พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านตะวันตก

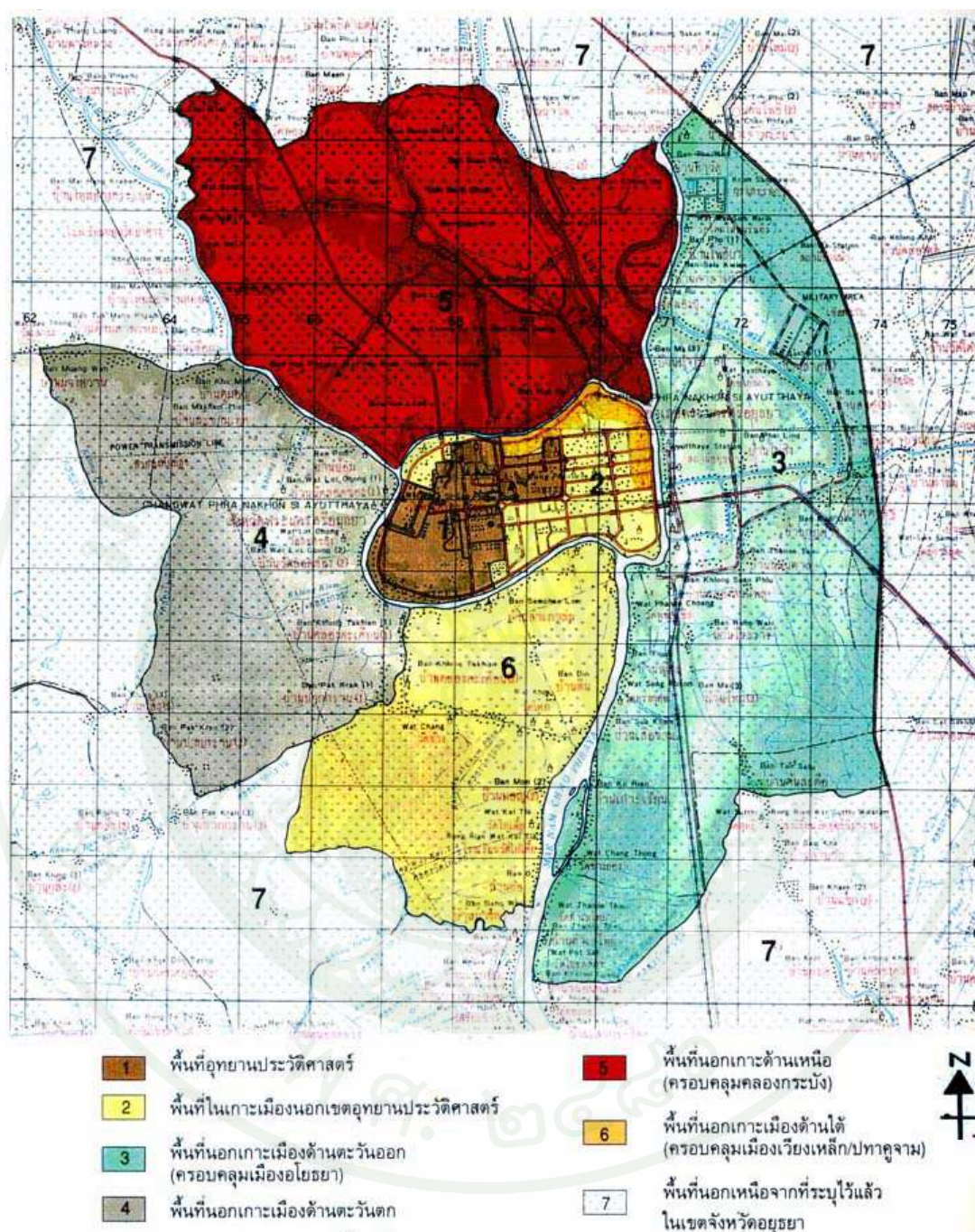
เขตที่ 5 พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ (ครอบคลุมคลองสระบัว)

เขตที่ 6 พื้นที่เกาะเมืองด้านใต้ (ครอบคลุมเมืองเวียงเหล็ก/ปทาคูจาม)

เขตที่ 7 พื้นที่อื่นในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกเหนือจากที่ระบุแล้ว

รวมจำนวนโบราณสถานทั้งสิ้น 248 แห่ง (ภาพที่ 3.1)

ผังแสดงการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท

แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บท
โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

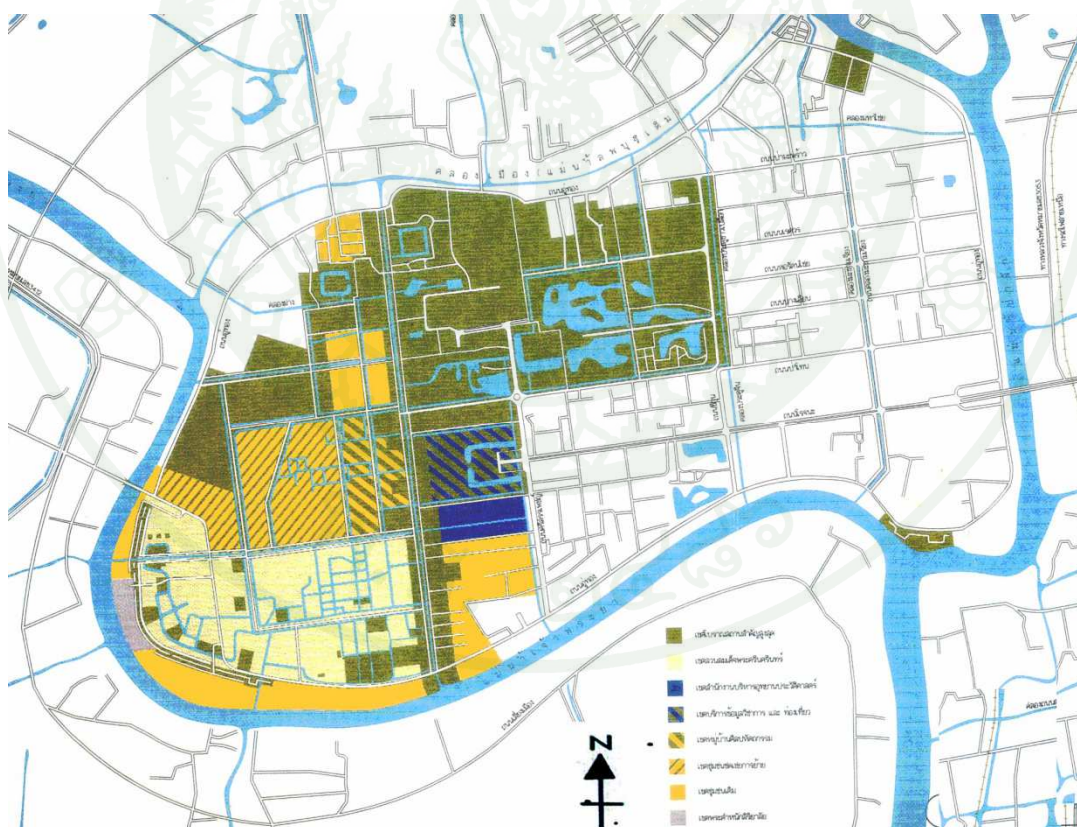
ภาพที่ 3.1 ผังแสดงการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บท

ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

กองโบราณคดีกรมศิลปากร (2537)

พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยคือ พื้นที่เขตที่ 1 เขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่ครั้งอดีตมีความสำคัญครอบคลุมทุกด้าน ทั้งการเมือง การปกครอง การศาสนา การค้า การอยู่อาศัย อารยธรรม ตลอดจนความสำคัญทางลักษณะผังเมือง ซึ่งยังปรากฏหลักฐานให้เห็นได้ในพื้นที่ อาทิ วัด วัง ถนน คลอง กำแพงเมือง และโบราณสถานอื่น ๆ จำนวนมากจัดเป็นพื้นที่ศูนย์กลางโบราณสถาน (Nucleus zone)

การจัดการใช้ที่ดินในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ จะมุ่งเน้นการจัดพื้นที่ให้เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แสดงออกถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญของเมืองหลวงในอดีตให้เด่นชัด ในลักษณะของการเป็นแหล่งศึกษา แหล่งท่องเที่ยวและอนุสรณ์ เพื่อผลทางวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจของชาติ และเหมาะสมที่จะได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยผสมผสานกับแหล่งชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ยังดำเนินอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันให้มีสัดส่วนที่เหมาะสม การจัดการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตที่ 1 (ภาพที่ 3.2)

ภาพที่ 3.2 ผังแสดงการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตที่ 1

ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาของโบราณคดี กรมศิลปากร (2537)

การใช้พื้นที่เขตที่ 1 มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 8 พื้นที่ตามรายละเอียดดังนี้

1. รายละเอียดการใช้พื้นที่โบราณสถานสำคัญสูงสุด คือพื้นที่สีเขียวเข้มในผังการใช้ที่ดิน

รายละเอียดระบุถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพต่อพื้นที่โบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด ประกอบด้วยพระบรมมหาราชวัง พระอารามหลวง และซากอาคารสถานที่สำคัญในอดีต เป็นพื้นที่ที่มีความละเอียดอ่อน การดำเนินการใด ๆ ต่อพื้นที่จำเป็นต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวัง โดยผ่านการศึกษาค้นคว้า เตรียมการ และวางแผนงานอย่างถี่ถ้วน เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ

การดำเนินการบริเวณนี้ให้ทำตามขั้นตอนของระเบียบการศึกษาทางโบราณคดี ได้แก่ การขุดแต่งทางโบราณคดีและการอนุรักษ์โบราณสถาน การดูแลรักษาและการจัดการโบราณสถาน สิ่งก่อสร้าง อาคาร หรือกิจกรรมซึ่งจะทำลายหรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานในบริเวณนี้ต้องโยกย้าย หรือรื้อถอนออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ได้กำหนดขึ้นใหม่ หรือพื้นที่อื่น ๆ

1.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 21 สิงหาคม 2554

1.1.1 การสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

- ขาดความเป็นระเบียบโดยพบกลุ่มร้านค้าแผงลอยหมุนเวียนเข้าใช้พื้นที่ด้านหน้าเพื่อค้าขาย
- พบขยะและการเผาทำลายในพื้นที่ซึ่งติดกับกำแพงโบราณสถานวัดพระศรีสรรเพชญ์
- พบการใช้พื้นที่ตามแนวกำแพงเก็บอุปกรณ์ค้าขายซึ่งก่อความเสียหายสร้างความสกปรก

- บริเวณด้านหน้าติดกับพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทองพื้นที่จ่อครดไม่มีตำแหน่งที่ชัดเจน ขาดระเบียบในการแยกประเภทของยานยนต์ที่เข้ามาใช้ในพื้นที่

1.1.2 การสำรวจพื้นที่บริเวณวิหารพระมงคลบพิตร

- พบการบุกรุกพื้นที่โบราณสถานจากกลุ่มร้านค้าโดยเข้ามาใช้พื้นที่ในเขตกำแพงแก้ว

- พื้นที่จ่อครดไม่เป็นระเบียบ และไม่เพียงพอต่อความต้องการ

- การจ่อครดบุกรุกเข้ามาในพื้นที่โบราณสถานจนชิดขอบแนวกำแพงพระราชวังโบราณที่เชื่อมต่อกับวัดวิหารพระมงคลบพิตร

- พบร้านค้าปลูกสร้างขึ้นเองซึ่งอยู่ตำแหน่งที่คับบัง และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์

1.1.3 การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บริเวณโดยรอบพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ และพื้นที่บริเวณโดยรอบวิหารพระมงคลบพิตร

กลุ่มผู้ค้าขาย พบปัญหาการไม่ประสานงานกับชุมชนและกลุ่มร้านค้าก่อนการออกแบบ

กลุ่มนักท่องเที่ยวพบปัญหาความไม่สะดวกในการใช้พื้นที่จ่อครด และห้องน้ำ รวมทั้งเกิดปัญหาความไม่ชัดเจนเรื่องทางเข้าออก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาการไม่ประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

1.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

1.2.1 คุณคชาทิพย์ นิ่มสุข อายุ 54 ปี ชาวบ้านชุมชนริมวัง อาชีพขายของที่ระลึก (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นของตำแหน่งพื้นที่ร้านค้าในปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมเพียงใดและ เหตุใดถึงไม่เข้าไปค้าขายในพื้นที่ ๆ ทางกรมศิลปากรจัดเตรียมไว้รวมทั้งปัญหาด้านใดบ้างที่อยากให้ปรับปรุงแก้ไข โดยได้กล่าวว่า พื้นที่ ๆ ทางกรมศิลปากรจัดเตรียมไว้อยู่ใกล้วิหารจตุสดรครดและ เส้นทางเดินของนักท่องเที่ยวไม่ส่งเสริมการค้าขาย ทำให้เกิดความเดือดร้อน จึงต้องย้ายเข้ามาใกล้วิหารให้มากที่สุด แต่ต่อมาก็พบกับปัญหาร้านค้าเพิ่มขึ้นจนแออัด ช่องทางเดินต่าง และสภาพพื้นที่พบปัญหามากเมื่อฝนตก

1.2.2 คุณกัณณา ขุมสุโข 34 ปี นักท่องเที่ยว (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นของแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมเพียงใดถึงจุดจตุสดรครดการเข้าชมตลอดจนมุมมองทางด้านภูมิทัศน์ และปัญหาด้านใดบ้างที่อยากให้ปรับปรุงแก้ไขว่าแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่มีความชัดเจนของจุดจตุสดรครด และทางเข้าหลักไปยังโบราณสถานพื้นที่โบราณสถานหลายแห่งถูกร้านค้า และสิ่งปลูกสร้างบดบังจนไม่เห็นความงาม

1.2.3 นายวโรภาส วงศ์จตุรภัทร หัวหน้ากลุ่มภูมิสถาปัตยกรรม สำนักสถาปัตยกรรมกรมศิลปากร (สัมภาษณ์เมื่อ 16 มกราคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นการบุกรุกพื้นที่ของร้านค้าที่ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบเขตพระราชวังโบราณ และพระวิหารมณฑลพิตร และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ และการดำเนินการบางอย่างมีวัตถุประสงค์ที่สวนทางกับหลักการอนุรักษ์ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาว่า พื้นที่หลายแห่งกรมศิลปากรได้ออกแบบไว้แล้วอย่างครบถ้วนแต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากทางเทศบาลและทางจังหวัดในหลาย ๆ ด้าน เช่นขาดการควบคุมอย่างเข้มงวดเรื่องระบบการสัญจรยานยนต์ จตุสดรครด ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเรื่องการปลูกสร้างอาคาร และควบคุมจำนวนร้านค้ารวมถึงความเป็นระเบียบ อีกทั้งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางเทศบาล และจังหวัดไม่มีการประสานงานกับกรมศิลปากรก่อนการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่

1.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

1.3.1 ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการใช้พื้นที่โบราณสถานที่มี

ความสำคัญสูงสุด และพื้นที่บริเวณโดยรอบ

1.3.2 สิ่งก่อสร้าง อาคารที่ทำลายหรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานไม่ได้รับการโยกย้าย หรือรื้อถอนออกไป

1.3.3 ขาดประสานงานกับชุมชน และกลุ่มร้านค้าก่อนการออกแบบการใช้พื้นที่บริเวณโดยรอบโบราณสถาน จึงส่งผลให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นพื้นที่รกร้างไม่ได้รับการใช้งาน

1.3.4 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.3.5 พื้นที่บางส่วนที่ได้ออกแบบไว้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และส่งผลกระทบต่อพื้นที่โบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด และพื้นที่บริเวณโดยรอบ

ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้พื้นที่มรดกโลกที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณสถานลดคุณค่าลง เนื่องจากพื้นที่ศึกษาอยู่ในบริเวณนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอปัญหาของพื้นที่ศึกษาจากการสำรวจดังต่อไปนี้

พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพที่ 3.3 แสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่พระราชวังโบราณวัดพระศรีสรรเพชญ์

A

ภาพ A แสดงให้เห็นความไม่เป็นระเบียบในบริเวณรอบพื้นที่โบราณสถาน

B

C

ภาพ B และ C แสดงให้เห็นเขตพื้นที่กันชนที่ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวด

D

E

ภาพ D และ E แสดงถึงการขาดจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของโบราณสถานโดยการทิ้งขยะและเผาทำลายในพื้นที่ซึ่งติดกับกำแพงโบราณสถาน

วิหารพระมงคลบพิตร

ภาพที่ 3.4 แสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิหารพระมงคลบพิตร

A

B

ภาพ A และ B แสดงถึงการบุกรุกพื้นที่โบราณสถานจากกลุ่มร้านค้า

C

D

ภาพ C และ D แสดงให้เห็นเขตพื้นที่กันชนที่ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวด

E

ภาพ E บริเวณพื้นที่จอดรถซึ่งขาดความเป็นระเบียบและมีตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม

พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบึงพระราม

ภาพที่ 3.5 ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง และบึงพระราม

A

B

ภาพ A และ B แสดงให้เห็นบริเวณโดยรอบบึงพระรามกลายเป็นที่รกร้างภูมิทัศน์ไม่สวยงามและสิ้นเปลืองงบประมาณ

C

D

ภาพ C และ D แสดงให้เห็นอาคารพื้นที่ใช้สอยหลายแห่งซึ่งไม่ตอบสนองต่อการใช้งานของชุมชน รวมทั้งไม่ได้รับการดูแลก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

2. รายละเอียดการใช้พื้นที่สวนสาธารณะในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ คือพื้นที่สีเขียวอ่อน

รายละเอียดระบุถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพการดำเนินการต้องคำนึงถึงโบราณสถานเป็นหลัก อันประกอบด้วย วดวาอาราม แนวคู คลอง และถนนโบราณซึ่งจะต้องรักษาไว้เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบการศึกษาทางโบราณคดี รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ของสวนสาธารณะ เช่น คลอง สะพาน พันธุ์ไม้ ให้ยึดถือตามหลักฐานทางโบราณคดี ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องมีรูปแบบ และตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมสอดคล้องกับบรรยากาศโดยรวมของโบราณสถาน โดยแบ่งพื้นที่ในการพัฒนาเป็น 3 ระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ก. สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ระยะที่ 1) จัดทำเป็นสวนสาธารณะซึ่งได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว ให้ดำเนินการตามขั้นตอนทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ และบูรณะโบราณสถานต่อไป

ข. โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ระยะที่ 2) มีการร่างโครงการและกำหนดลงในแผนพัฒนาให้สาธารณะและบูรณะ แหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจที่อยู่กระจัดกระจายและมีสภาพทางกายภาพในลักษณะเดียวกัน สามารถดำเนินการทำให้พื้นที่มีเอกภาพในการใช้งาน เป็นสวนสาธารณะที่มีเอกลักษณ์ กล่าวคือ มีองค์ประกอบหลักเป็นโบราณสถาน วดวาอาราม คู คลอง และแนวถนนโบราณ การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการดำเนินการขุดแต่งและบูรณะ แหล่งโบราณคดีของกรมศิลปากร

ค. โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ระยะที่ 3) ตามแผนเสนอแนวความคิดที่จะรวมเอาพื้นที่ที่กันไว้นี้เข้ากับพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันกับโครงการสวนพระศรีนครินทร์ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 จัดทำเป็นโครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 3 โดยเบี่ยงแนวถนนอุโมงค์ออกจากแนวกำแพงเมือง เพื่อเปิดพื้นที่ให้มีการดำเนินการขุดแต่งและบูรณะแนวกำแพงเมืองซึ่งจะทำให้ได้แหล่งโบราณคดีน่าสนใจเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ในขณะที่สามารถจัดการควบคุมพื้นที่เพื่อการถาวร การอนุรักษ์ ความปลอดภัยได้ตามวัตถุประสงค์

2.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 21 สิงหาคม 2554

2.1.1 การสำรวจพื้นที่

1. พบว่าสวนสาธารณะสมเด็จพระศรีนครินทร์ ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 ขึ้นตอนทางโบราณคดีประวัติศาสตร์และบูรณะโบราณสถานมีการดำเนินการขุดแต่งและบูรณะดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง

2. พบว่าสวนสาธารณะสมเด็จพระศรีนครินทร์ ระยะที่ 3 ขึ้นตอนทางโบราณคดีประวัติศาสตร์และบูรณะโบราณสถาน การดำเนินการขุดแต่งบูรณะแนวกำแพงเมืองเดิมโดยเบี่ยงแนวถนนอุโมงค์ออกจากแนวกำแพงเมือง ไม่สำเร็จลุล่วงดำเนินการได้เป็นบางส่วน

2.1.2 การสัมภาษณ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ชุมชน พบปัญหาการไม่ประสานงานกับชุมชนก่อนการออกแบบพื้นที่รองรับการโยกย้ายและค่าตอบแทนที่ชุมชนจะได้รับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ในการร่วมมือเพื่อเข้าเจรจาแก้ปัญหาพื้นที่รองรับการโยกย้ายและค่าตอบแทนที่ชุมชน

2.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

2.2.1 คุณทิติยา นามพรรณ อายุ 49 ปี ชาวบ้านชุมชนริมถนนอุทงที่พักอาศัย ตั้งอยู่ตามแนวริ้วสันกำแพงเมืองเพื่อเปิดพื้นที่จุดแต่งบูรณะโบราณสถาน (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นว่าทราบรายละเอียดตามแผนการ ดำเนินการจุดแต่งบูรณะของกรมศิลปากรหรือไม่ได้คำตอบว่า ทราบรายละเอียดโดยมีเจ้าหน้าที่ทาง เทศบาลเข้ามาเจรจาแต่ไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องค่าตอบแทน รวมทั้งการเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับ การโยกย้ายไม่เป็นที่พอใจกับชุมชนแห่งนี้

2.2.2 คุณเทวัน แก้วคุ้ม หัวหน้าฝ่ายงานก่อสร้างบำรุง เทศบาลนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นว่า เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องค่าตอบแทนรวมทั้งการพื้นที่เพื่อรองรับการโยกย้ายกับชุมชนได้ ทางจังหวัดจึงหยุดดำเนินการทั้งหมดโดยยังไม่มีการงบประมาณเพิ่มเติม

2.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

2.3.1 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 ดำเนินการเสร็จสิ้น แล้วส่วนพื้นที่โบราณสถานยังคงดำเนินการตามขั้นตอนทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ และบูรณะ โบราณสถานอย่างต่อเนื่อง

2.3.2 โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (ระยะที่ 3) ไม่สำเร็จลุล่วงเนื่องจาก ชุมชนไม่โยกย้ายออกจากพื้นที่ที่ต้องดำเนินการ

2.3.3 ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบกับชุมชนในพื้นที่ก่อน การดำเนินงาน

2.3.4 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการ ดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

โครงการชุดแต่งรื้อสำนักงานเมืองตามแนวถนนอุทัย

ภาพที่ 3.6 ฟังแสดงตำแหน่งโครงการขุดแต่งรื้อสันกำแพงเมืองตามแนวนนอุโมง

A

B

ภาพ A และ B แสดงถึงการขุดแต่งรื้อสำนักกำแพงเมืองตามแนวถนนอุททอง ซึ่งดำเนินการได้เพียง 20 % จากทางทิศใต้ของเกาะเมือง

3. รายละเอียดการใช้พื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว คือพื้นที่ส่นำเงินสลับเขียว

รายละเอียดระบุถึงงานด้านกายภาพ และด้านการบริหารจัดการ โดยระบุรายละเอียดไว้ว่า การดำเนินการของอุทยานประวัติศาสตร์ควรจัดให้มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมเพื่อการเยี่ยมชมได้ประโยชน์ และน่าสนใจตลอดจนส่งเสริมให้มีการเรียนรู้กันในด้านวิชาการ จึงต้องมีพื้นที่สำหรับการบริการด้านวิชาการและการท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยี่ยมชม กำหนดให้พื้นที่บริเวณศาลากลางเดิม และพื้นที่บ้านพักข้าราชการ ตั้งแต่

แนวถนนรักษา (ถนนศรีสรรเพชญ์) ทางด้านตะวันออกไปจนจรดแนวคลองท่อทางด้านตะวันตก เป็นศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยว โดยจัดเป็นที่จอดรถรวมเพื่อเปลี่ยนเป็นยานพาหนะ ความคุมของอุทยานประวัติศาสตร์ ในการเที่ยวชม มีสถานียานพาหนะควบคุมและอาคารอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่นห้องน้ำ ห้องสุขา ที่นั่งพบบ ที่พักคอย สถานีรักษาความปลอดภัย สาขานาการ สาขาวิทยุโทรคมนาคม ร้านอาหาร สถานปฐม พยาบาล และเป็นจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด การเที่ยวชมอุทยานประวัติศาสตร์ โดยปรับปรุงอาคารศาลากลาง จังหวัดหลังเดิมและเพิ่มเติม อาคารอื่น ๆ ตามความจำเป็น

3.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 21 สิงหาคม 2554

3.1.1 การสำรวจพื้นที่

- พื้นที่สำหรับการให้บริการด้านวิชาการการท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมซึ่งกำหนดไว้บริเวณศาลากลางเดิมไม่ได้รับการดำเนินการตามแผนอย่างครบถ้วนโดยมีรายละเอียดดังนี้
- พื้นที่ภายในอาคารมีหน่วยงานเข้าดำเนินการเพียง 1 แผนกเท่านั้น คือ ฝ่ายดูแลทำความสะอาดสถานที่ภายในอาคาร โดยไม่พบหน่วยงานอื่นๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์ที่ระบุไว้ในแผน
- พื้นที่ภายในอาคารมีการออกแบบจัดเตรียมสถานที่ และข้อมูลให้ ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมอย่างน่าสนใจ พร้อมทั้งจัดเตรียมเอกสารการเรียนรู้เกี่ยวกับด้าน วิชาการ แต่ขาดเจ้าหน้าที่คอยดูแลข้อมูลดังกล่าว และอำนวยความสะดวก
- พบว่าพื้นที่ๆได้รับออกแบบจัดเตรียมไว้ภายในอาคาร เช่น ข้อมูลให้ ความรู้ พร้อมทั้งเอกสารการเรียนรู้ด้านวิชาการกำลังทรุดโทรมลง และมีบางส่วนชำรุดโดยไม่ได้รับการซ่อมแซม

- พื้นที่ภายในอาคารมีการออกแบบจัดเตรียมสถานที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ที่พักคอย สถานปฐมพยาบาล ไม่ได้รับการใช้งานอย่างครบถ้วนโดยสถานปฐมพยาบาล ไม่มีอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่เข้ามาดำเนินการใดๆ

- พื้นที่ลานจอดรถไม่ได้รับการใช้งานอย่างครบถ้วนตามวัตถุประสงค์

- พื้นที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จัดสร้างไว้ เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ที่นั่งพบ สถานีรักษาความปลอดภัย ร้านอาหาร ร้านค้า และ ที่จอดรถรวมเพื่อเปลี่ยนยานพาหนะควบคุมของอุทยานประวัติศาสตร์ ถูกปล่อยร้างไม่ได้รับการใช้งานและมีบางส่วนกำลังทรุดโทรมลงโดยไม่ได้รับการซ่อมแซม

3.3.2 การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นักท่องเที่ยว พบว่าไม่ได้รับความสะดวกด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว การเยี่ยมชมไม่มีความต่อเนื่องทางด้านแหล่งข้อมูลของอุทยานประวัติศาสตร์ พื้นที่ส่วนบริการและการท่องเที่ยวควรอยู่ในพื้นที่เดียวกัน สถานที่บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวควรปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดีเสมอ ควรเพิ่มเติมร้านค้าและ ร้านอาหาร จัดภูมิทัศน์พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการให้เป็นที่รู้จัก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. การไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว
2. การขัดแย้งภายในโครงการทำให้ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภคทั้งภายในอาคาร และบริเวณพื้นที่โดยรอบ
3. ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างเจ้าหน้าที่ด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว และงบประมาณด้านการบำรุงรักษาสถานที่

3.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

3.2.1 คุณจินดา แซ่จู้ อายุ 39 ปี นักท่องเที่ยว (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นด้านการใช้บริการวิชาการและการท่องเที่ยวว่าได้รับความสะดวกมากน้อยเพียงใดและ ต้องการให้ปรับปรุงแก้ไขรวมทั้งได้ผลกระทบด้านใดบ้าง ได้แสดงความคิดเห็นว่า การบริการวิชาการ และการท่องเที่ยว รวมทั้งความสะดวกในการมาเยี่ยมชม ไม่มีความต่อเนื่องทางด้านแหล่งข้อมูลของอุทยานประวัติศาสตร์ พื้นที่ส่วนบริการและการท่องเที่ยวควรอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ศาลากลางเดิมที่เคยเป็นศูนย์บริการและ การท่องเที่ยวควรปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดีเสมอ ควรเพิ่มเติมร้านค้าและ ร้านอาหาร จัดภูมิทัศน์พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากกว่าปัจจุบัน

3.2.2 คุณธนาพงศ์ ศรีสุชาติ ตำแหน่งผู้อำนวยการ โบราณคดี (งานสัมมนาโครงการพิทักษ์มรดกสยาม เรื่องอยุธยา มรดกโลกที่น่าเป็นห่วง เมื่อ 21 กันยายน 2554) จัดโดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นเกี่ยวกับ ศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้จาก เงินทุนสนับสนุนจากญี่ปุ่น นักวิชาการ เทศบาลและ กองโบราณคดี แต่ต่อมาเกิดการขัดแย้งภายในโครงการ รวมทั้งไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ด้านสาธารณูปโภค จึงทำให้ศูนย์แห่งนี้เปิดดำเนินการได้เป็นบางส่วน

3.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

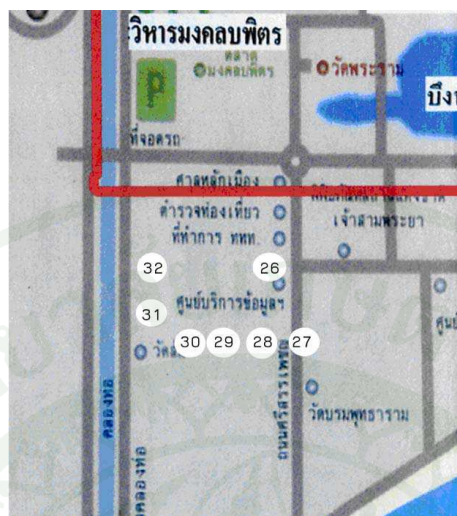
3.3.1 ขาดประสานงานกันระหว่างชุมชน นักท่องเที่ยว กลุ่มร้านค้าและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนการออกแบบการใช้พื้นที่บริเวณโดยรอบจึงส่งผลให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นพื้นที่รกร้างไม่ได้รับการใช้งาน

3.3.2 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

3.3.3 ขาดประสานงานกับชุมชน และกลุ่มร้านค้าก่อนการออกแบบการใช้พื้นที่บริเวณโดยรอบโบราณสถาน จึงส่งผลให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นพื้นที่รกร้างไม่ได้รับการใช้งาน

3.3.4 ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณอย่างเพียงพอทำให้แผนไม่สำเร็จลุล่วง

พื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

ภาพที่ 3.7 ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

A

B

ภาพ A และ B บริเวณพื้นที่ลานจอดรถไม่ได้รับการใช้งานอย่างครบถ้วนตามวัตถุประสงค์

C

D

ภาพ C และ D พื้นที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จัดสร้างไว้ไม่ได้รับการใช้งาน

E

F

ภาพ E และ F ห้องน้ำที่สร้างไว้ไม่ได้รับการใช้งาน

4. รายละเอียดการใช้พื้นที่หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม คือพื้นที่สีเขียวสลับเหลืองในผังการใช้ที่ดิน

รายละเอียดระบุถึงการทำงานทางด้านกายภาพ และด้านการบริหารจัดการ โดยใช้พื้นที่เดิมของวิทยาลัยเกษตรกรรม ซึ่งมีสภาพเป็นบ่อขัง สามารถใช้ประโยชน์จากสภาพพื้นที่โดยจัดเป็นหมู่บ้านตามสภาพเดิมที่สัมพันธ์กับแหล่งน้ำ อนึ่งตำแหน่งของพื้นที่อยู่ใกล้กันกับพื้นที่ส่วนบริการวิชาการ และการท่องเที่ยวจึงเหมาะที่จะเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าและของที่ระลึกต่าง ๆ ที่ผลิตงานศิลปหัตถกรรม อันเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเด่นของพระนครศรีอยุธยา เช่น บ้านผลิตเครื่องดนตรี บ้านผลิตเครื่องเงิน บ้านติดาบ ย่านที่เป็นร้านอาหาร ย่านทำเครื่องเรือนเครื่องประดับบ้าน ฯลฯ โดยนำหมู่บ้านหรือย่านเหล่านี้มารวมกลุ่มไว้ด้วยกันเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปหัตถกรรม รวมทั้งเป็นการแสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต ก่อให้เกิดความเข้าใจและความเพลิดเพลินแก่ผู้มาเที่ยวชม ทั้งยังนำรายได้มาสู่ผู้ผลิตในท้องถิ่นและเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ชดเชยสำหรับรองรับชุมชนเดิมที่มีการผลิตและจำหน่ายในลักษณะดังกล่าว ซึ่งต้องย้ายออกจากเขตโบราณสถานสำคัญสูงสุดด้วย

4.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 21 สิงหาคม 2554

4.1.1 การสำรวจพื้นที่

- มีการบุกรุกพื้นที่ของประชากรแฝงซึ่งไม่ใช่คนในพื้นที่ ปลุกสร้างที่พักชั่วคราวในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในการใช้พื้นที่

- ถนนเข้าออกทั้งถนนหลัก และเส้นทางย่อยรอบ ๆ ริมบ่อบึง รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างที่จัดเตรียมไว้ไม่ได้รับการใช้งาน มีสภาพรกร้าง

- พื้นที่ส่วนใหญ่กลายเป็นแหล่งทิ้งขยะมูลฝอย บ่อน้ำ และบึงต่างๆ ขาดการดูแลกลายเป็นเป็นป่าทึบสร้างมลพิษให้กับพื้นที่ใกล้เคียง

4.1.2 การสัมภาษณ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ชุมชน

- เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของชุมชนจากพื้นที่รกร้างขนาดใหญ่ ซึ่งเหมาะแก่การแอบซ่อนของผู้กระทำความผิด

- ชุมชนต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์แผนการดำเนินงานก่อนการออกแบบและพัฒนาพื้นที่เพื่อเตรียมรับผลกระทบที่จะตามมา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่เกิดความขัดแย้งเรื่องอำนาจความรับผิดชอบ

- ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการตามแผน และขาดงบประมาณด้านการบำรุงรักษาสถานที่

4.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

4.2.1 นายวโรภาส วงศ์ตุรภัทร หัวหน้ากลุ่มภูมิสถาปัตยกรรม สำนักสถาปัตยกรรมกรมศิลปากร (สัมภาษณ์เมื่อ 16 มกราคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถาม

ในประเด็นการพัฒนาตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาโดยให้ข้อมูลว่า แผนงานดังกล่าวในผังการใช้ที่ดินถูกสร้างขึ้นจากการออกแบบ และวางแผนอย่างครบถ้วน และต่อมาได้ยกแผนงานทั้งหมดให้เทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดูแลการก่อสร้างและบริหารจัดการเองทั้งหมดโดยต้องประสานงานกับกรมศิลปากร แต่ต่อมาทาง เทศบาลขาดการประสานงานกับกรมศิลปากร และเข้าดำเนินการต่างๆ โดยไม่รับฟังความเห็นชอบ จากกรมศิลปากร รวมทั้งแผนการปรับระบบจราจรภายในเกาะเมืองในแผนเสนอให้ปิดถนนสาย กลางเพื่อควบคุมรถยนต์ขนาดใหญ่ไม่ให้เข้ามาวิ่ง โดยใช้ระบบการสัญจรตามแผนเพื่อส่งเสริม พื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยวและพื้นที่หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม ที่เตรียมไว้ให้เกิดขึ้น แต่ทางเทศบาลก็ไม่ยอมปิดและดำเนินการตาม จึงทำให้พื้นที่ ๆ เตรียมไว้กลายเป็นที่รกร้าง

4.2.2 คุณเทวัน แก้วคุ้ม หัวหน้าฝ่ายงานก่อสร้างบำรุง เทศบาลนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นด้านงบประมาณว่า ไม่มีงบประมาณหรือแผนจากทางจังหวัดในการเข้าดำเนินการใด ๆ กับพื้นที่เลยจนถึงปัจจุบันซึ่ง ทุกวันนี้ยังสร้างภาระเรื่องการดูแลความปลอดภัยในพื้นที่ตลอดมา

4.2.3 คุณกานดา ผดุงชาติ อายุ 39 ปี ชาวบ้านชุมชนริมบึงพระราม (สัมภาษณ์ เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างที่ กลายเป็นที่รกร้าง ว่า รู้สึกเสียดายสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อชุมชนเพราะ กลายเป็นที่รกร้างขนาดใหญ่ เหมาะแก่การแอบซ่อนของผู้กระทำความผิดกฎหมาย

4.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

4.3.1 ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการใช้พื้นที่โบราณสถาน และ พื้นที่บริเวณโดยรอบ

4.3.2 สิ่งก่อสร้าง ที่ทำลายหรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานไม่ได้รับการ โยกย้าย หรือรื้อถอนออกไป

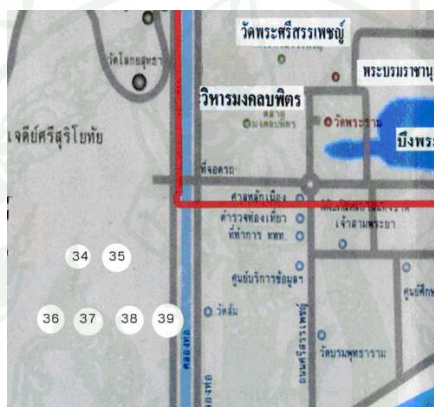
4.3.3 ขาดประสานงานกับชุมชน และกลุ่มร้านค้า กลุ่มผลิตงานศิลปหัตถกรรม ก่อนการออกแบบการใช้พื้นที่ จึงส่งผลให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นพื้นที่รกร้างไม่ได้รับการใช้งาน

4.3.4 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

4.3.5 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

4.3.6 ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณอย่างเพียงพอทำให้แผนไม่สำเร็จลุล่วง

พื้นที่หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม

ภาพที่ 3.8 ฟังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม

A

B

ภาพ A และ B ถนนหลัก และถนนรองที่จัดเตรียมไว้ไม่ได้รับการใช้งาน

C

D

ภาพ C และ D บ่อน้ำและบึงไม่ได้รับการใช้งาน ปัจจุบันจึงมีสภาพรกร้าง

E

F

ภาพ E และ F แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของพื้นที่ซึ่งถูกบุกรุกโดยประชากรแฝง

5. รายละเอียดการใช้พื้นที่ส่วนบริหารอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คือพื้นที่สีน้ำเงิน

รายละเอียดระบุถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพ และด้านการบริหารจัดการ โดยระบุไว้ว่าในพื้นที่ต้องมีสำนักงาน และห้องปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์ และส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น ที่พักอาศัยเจ้าหน้าที่ และพนักงาน โรงเก็บพัสดุ อุปกรณ์สำหรับกิจกรรมของอุทยานประวัติศาสตร์ พื้นที่ที่จัดไว้อยู่ด้านทิศใต้ของพื้นที่บริการวิชาการและท่องเที่ยวซึ่งเดิมเป็นบ้านพักข้าราชการ โดยตำแหน่งที่ตั้งเป็นศูนย์กลางที่สะดวกต่อการปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่อุทยานฯ และประสานงานทั้งภายในและภายนอก

5.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 21 สิงหาคม 2554

5.1.1 การสำรวจพื้นที่

- พบการสร้างสำนักงานสำหรับกิจกรรมของอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อดำเนินการบูรณะซ่อมแซมคูแลร์รักษาควบคุม ใช้งานบางส่วนโดยยังมีพื้นที่ภายในหลายแผนกกลายเป็นพื้นที่รกร้าง เนื่องจากพื้นที่บริการวิชาการและท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เกิดขึ้น

- พบการสร้าง บ้านพักอาศัยเจ้าหน้าที่และ สำนักงาน โรงเก็บพัสดุ อุปกรณ์สำหรับกิจกรรมของอุทยานประวัติศาสตร์ ถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการใช้งานเท่าที่ควร เนื่องจากพื้นที่บริการวิชาการและท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เกิดขึ้น พื้นที่บริเวณนี้จึงถูกใช้งานเฉพาะที่พักอาศัยเจ้าหน้าที่และพนักงานเพียงบางส่วนเท่านั้น

5.1.2 การสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่เกิดความขัดแย้งเรื่องอำนาจความรับผิดชอบ

- ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการตามแผน และขาดงบประมาณ

5.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

คุณเทวัน แก้วคุ้ม หัวหน้าฝ่ายงานก่อสร้างบำรุง เทศบาลนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นการสร้างสำนักงานสำหรับกิจกรรมของอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อดำเนินการบูรณะซ่อมแซมคูแลร์รักษา และบ้านพักอาศัยเจ้าหน้าที่ แต่ได้รับการใช้งานบางส่วน ซึ่งปัจจุบันถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการใช้งานเท่าที่ควร โดยแจ้ง

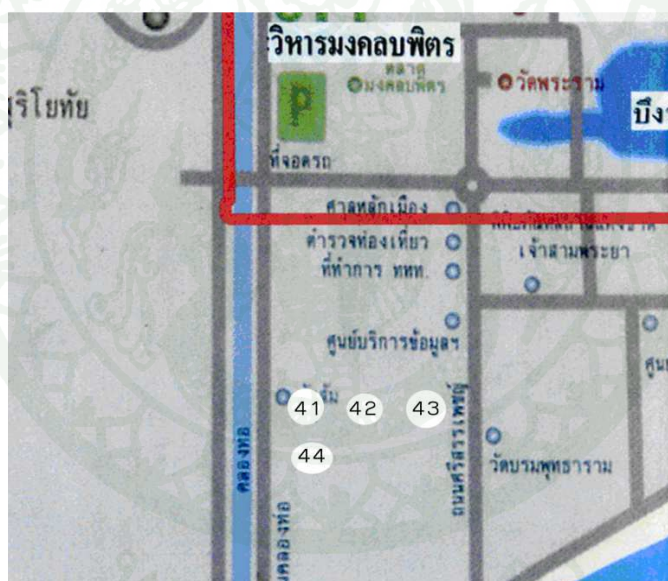
ให้ทราบว่าทางจังหวัดไม่มีงบประมาณหรือแผนที่จะดำเนินการต่อซึ่งทุกวันนี้ยังสร้างภาระเรื่องการดูแลตลอดจนซ่อมบำรุงอย่างต่อเนื่อง

5.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

5.3.1 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

5.3.2 ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณอย่างเพียงพอทำให้แผนไม่สำเร็จลุล่วง

พื้นที่ส่วนบริหารอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 3.9 แสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนบริหารอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

A

B

ภาพ A และ B บ้านพักอาศัยเจ้าหน้าที่หลายหลังถูกทิ้งร้างไม่มีการใช้งาน

C

D

ภาพ C และ D สำนักงาน โรงเก็บพัสดุ อุปกรณ์สำหรับกิจกรรมของอุทยานประวัติศาสตร์ ไม่มีการใช้งานเท่าที่ควร

6. รายละเอียดการใช้พื้นที่ชุมชนใหม่เขตเขตกโยกย้าย คือ พื้นที่สี่เหลี่ยมสลับเขียวในผังการใช้ที่ดิน

รายละเอียดระบุถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพ และด้านการบริหารจัดการในการโยกย้ายชุมชนเดิมในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยบ้านพักอาศัย ร้านค้า ส่วนราชการ และอาคารอื่น ๆ โดยจัดพื้นที่เพื่อชดเชยเพื่อประโยชน์สุขแก่ชุมชนและประชาชนโดยรวม

พื้นที่ที่จัดไว้อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม จัดเป็นชุมชนพักอาศัยหนาแน่นน้อยและสวน โดยมุ่งที่การจัดเพิ่มรองรับชุมชนเดิมที่ต้องโยกย้าย ซึ่งไม่ได้ทำการผลิตสินค้าและการค้าเป็นกิจกรรมหลัก เช่น ข้าราชการ พนักงาน หรือผู้ประกอบการอาชีพทำสวนเดิม โดยจัดให้มีแปลงที่ดินขนาดต่าง ๆ ที่เหมาะสมทั้งการพักอาศัยและแปลงสวนเกษตร

พื้นที่ดังกล่าวสามารถออกสู่ถนนอุทองได้โดยตรง จึงสะดวกต่อการติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ทั้งยังสามารถได้รับประโยชน์ในลักษณะเกี่ยวพันกับกิจกรรมอุทยานประวัติศาสตร์ เช่น ส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าเสริมให้กับหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม ขณะเดียวกันการควบคุมสิ่งก่อสร้างและผังให้เป็นเอกภาพกับอุทยานประวัติศาสตร์ โดยจัดอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มจุดสนใจการเยี่ยมชมและเพิ่มรายได้แก่ชุมชน

6.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 11 กันยายน 2554

6.1.1 การสำรวจพื้นที่

- พบว่าพื้นที่ๆ ได้รับการโยกย้ายจากชุมชนเดิมที่จัดไว้อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม กลายเป็นชุมชนบ้านพักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูงมากไม่เกินไปตามแผน
- พบปัญหาด้านมลพิษทางน้ำและ ขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก
- พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าและ บ้านพักอาศัยโดยไม่มีพื้นที่ส่วนเหลืออยู่จึงไม่เกินไปตามวัตถุประสงค์ของแผน
- พบบ้านพักอาศัยปลูกสร้างอยู่ในตำแหน่งที่คับบัง และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์

6.1.2 การสัมภาษณ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ชุมชนชุมชนต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์แผนการดำเนินงานก่อนการออกแบบและพัฒนาพื้นที่เพื่อเตรียมรับผลกระทบที่จะตามมา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

-พบปัญหาการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน
ในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

6.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

6.2.1 คุณวันทวิ เป็นแก้ว เจ้าหน้าที่เทศบาลนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นชุมชนใหม่เขตเขตกการโยกย้ายพื้นที่ที่จัดไว้กลายเป็นชุมชนบ้านพักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูง จนเกิดปัญหาด้านมลพิษทางน้ำและขยะมูลฝอยเป็น โดยให้ความคิดเห็นว่าความเจริญจากการพัฒนาพื้นที่ และการท่องเที่ยวทำให้พื้นที่ชุมชนที่ได้จัดเตรียมไว้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งมีประชากรแฝงเข้ามาตั้งรกรากเพื่อค้าขาย และทำกินเป็นจำนวนมาก จึงควบคุมความเป็นระเบียบได้ยาก ส่วนแผนการส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าเสริมให้กับหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม และแปลงสวนเกษตร ทางหน่วยงานก็ไม่มี การดำเนินการตามแผน จึงทำให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพอื่น โดยบางส่วนปลูกสร้างที่พักรับรอง เพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยว

6.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

6.3.1 ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการใช้พื้นที่ และการควบคุม
สิ่งก่อสร้าง

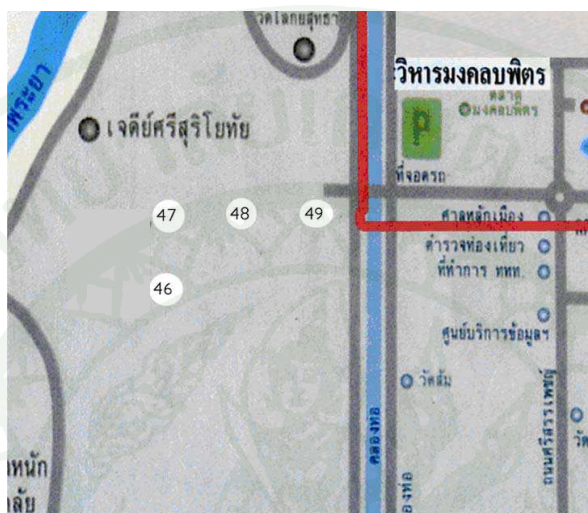
6.3.2 สิ่งก่อสร้าง ที่ทำลายหรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานไม่ได้รับการ
โยกย้าย

6.3.3 ขาดการประสานงานกับชุมชน ก่อนการออกแบบการใช้พื้นที่

6.3.4 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานทำให้ผลการดำเนินงานไม่
บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามแผน

6.3.5 หน่วยงานทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ขาดการเตรียมพร้อม
เพื่อรองรับปัญหาการขยายตัวของเมือง

พื้นที่ชุมชนใหม่เขตเซยกการโยกย้าย

ภาพที่ 3.10 ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนใหม่เขตเซยกการโยกย้าย

A

B

ภาพ A และ B แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านมลพิษทางน้ำและขยะมูลฝอย

C

D

ภาพ C และ D ขาดการควบคุมสิ่งก่อสร้างและผังให้เป็นเอกภาพกับอุทยานประวัติศาสตร์

7. รายละเอียดการใช้พื้นที่ชุมชนเดิมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ คือพื้นที่สี่เหลี่ยมในผังการใช้ที่ดิน

รายละเอียดกล่าวถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพ โดยระบุให้ที่ดินของราษฎรที่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ เช่น นส.3 หรือโฉนดที่ดิน ซึ่งพิจารณาแล้วว่ามีได้มีผลโดยตรงกับแผนงานพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ ให้อยู่ในพื้นที่เดิมโดยปรับปรุงด้านทัศนียภาพและระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการให้สอดคล้องกับแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ และต้องควบคุมการใช้พื้นที่และควบคุมสิ่งก่อสร้าง โดยต้องการก่อสร้างแก้ไข ดัดแปลงการใช้อาคารจะต้องผ่านการอนุมัติเห็นชอบจากกรมศิลปากรและเทศบาล

พื้นที่ชุมชนเดิมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์

ภาพที่ 3.11 ผังแสดงตำแหน่งปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเดิมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์

A

B

C

D

ภาพ A, B, C, D แสดงให้เห็นการขายตัวของที่พักอาศัยและร้านค้า

7.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 11 กันยายน 2554

7.1.1 การสำรวจพื้นที่

- พบอาคารและบ้านพักอาศัยปลูกสร้างแก้ไข ดัดแปลงขัดกับพื้นที่ในเขตโบราณสถานอยู่ในตำแหน่งที่บดบัง และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์
- พบอาคารและบ้านพักอาศัยปลูกสร้างทับหรือขวางระบบการระบายน้ำ
- พบปัญหาด้านมลพิษทางน้ำและ ขยะมูลฝอยกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน

- ชุมชนมีความหนาแน่นสูงผังและระบบทางเข้าออกขาดความเป็นระเบียบ
- ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการขาดการบำรุงรักษา

7.1.2 การสัมภาษณ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ชุมชน

- ชุมชนต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์แผนการดำเนินงานก่อนการออกแบบและพัฒนาพื้นที่เพื่อเตรียมรับผลกระทบที่จะตามมา
- ได้รับผลกระทบมลพิษทางน้ำและ ขยะมูลฝอย
- เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของชุมชนจากความแออัดของพื้นที่ และประชากรแฝงผู้กระทำผิดกฎหมาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่
- ขาดงบประมาณ และกำลังคนในการดูแลปัญหามลพิษทางน้ำและขยะมูลฝอย
- พบปัญหาความไม่ชัดเจนในอำนาจของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่

7.2 รายละเอียดการสัมภาษณ์

นายวโรภาส วัณศ์สุรภัทร หัวหน้ากลุ่มภูมิสถาปัตยกรรม สำนักสถาปัตยกรรมกรมศิลปกร (สัมภาษณ์เมื่อ 16 มกราคม 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นการบุกรุกพื้นที่ตั้งอาคารและบ้านพักอาศัยปลูกสร้างแก้ไข ดัดแปลงขัดกับพื้นที่ในเขตโบราณสถานไว้ว่า

กรมศิลปากรไม่ได้รับความร่วมมือจากทางเทศบาลและทางจังหวัดในการประสานงานกับกรมศิลปากรก่อนการอนุมัติ อาคารต่างๆที่ปลูกสร้างแก้ไข ดัดแปลง จนกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

7.3 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

7.3.1 ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการใช้พื้นที่ และการควบคุมสิ่งก่อสร้าง

7.3.2 สิ่งก่อสร้าง ที่ทำลายหรือบั่นทอนคุณค่าของโบราณสถานไม่ได้รับการโยกย้าย

7.3.3 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุ

7.3.4 หน่วยงานทั้งภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ขาดการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับปัญหาการขยายตัวของเมือง

7.3.5 ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณอย่างเพียงพอในการแก้ปัญหาด้านมลพิษทางน้ำ และขยะมูลฝอยตลอดจนการบำรุงรักษาระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

8. พื้นที่เขตพระตำหนักสิริยาลัย

รายละเอียดกล่าวถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพ ในเขตพระราชฐาน ต้องกันพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อถวายเป็นการจัดการรักษาความปลอดภัยและจัดระเบียบพื้นที่โดยรอบให้สวยงามสมพระเกียรติ รายละเอียดและแนวคิดได้กล่าวถึงแล้วในข้อ 2 ข้างต้น ผลการดำเนินงานในปัจจุบันมีดังนี้

8.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่ในวันที่ 11 กันยายน 2554

8.1.1 การสำรวจพื้นที่

- พบว่าเขตพระราชฐานพื้นที่เพื่อถวายเป็นการจัดการรักษาความปลอดภัยได้รับการดำเนินงาน ครบถ้วนตามแผน

- พบว่าสวนสาธารณะด้านหน้าพระตำหนักสิริยาลัยระยะที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินการขุดแต่งบึงและแนวกำแพงเมืองเดิมในหัวข้อ ที่ 2 การเบี่ยงแนวถนนอุโมงค์ออกจากแนวกำแพงเมือง ไม่สำเร็จลุล่วงดำเนินการได้เป็นบางส่วน

8.2 สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

8.2.1 ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบกับชุมชนในพื้นที่ก่อนการดำเนินงาน

8.2.2 ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

ตารางที่ 3.1สรุปผลการดำเนินงานตามแผนการใช้ที่ดิน

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ทำไม่ครบ	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
1.การแบ่งพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาออกเป็น 7 เขต	✓			
2. การจัดการใช้ที่ดินแบ่งออกเป็นเขตต่าง ๆ 8 พื้นที่		✓		
พื้นที่ 1 พื้นที่โบราณสถานสำคัญสูงสุด		✓		

ตารางที่ 3.1(ต่อ)

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการ แล้ว	ทำไม่ครบ	ไม่ได้ ดำเนินการ	กำลัง ดำเนินงาน
พื้นที่ 2 สวนสาธารณะในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ - สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(ระยะที่ 1) - สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(ระยะที่ 2) - สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(ระยะที่ 3) รื้อสันกำแพงเมือง	✓ ✓ ✓	✓	✓	
พื้นที่ 3 พื้นที่ส่วนบริการวิชาการ ท่องเที่ยว ศาลากลางเดิมเป็นศูนย์บริการ วิชาการ - ที่จอดรถรวมเพื่อเปลี่ยนยานพาหนะ พื้นที่บ้านพักข้าราชการ		✓ ✓ ✓ ✓		
พื้นที่ 4 พื้นที่หมู่บ้านศิลปหัตถกรรม			✓	
พื้นที่ 5 ส่วนบริหารอุทยาน ประวัติศาสตร์		✓		
พื้นที่ 6 พื้นที่ชุมชนใหม่ชดเชยการ โยกย้าย		✓		
พื้นที่ 7 พื้นที่ชุมชนเดิมในเขตอุทยาน ประวัติศาสตร์		✓		
พื้นที่ 8 พื้นที่เขตพระตำหนักสิริยาลัย		✓		

นอกเหนือจากการสำรวจจนทราบถึงผลการดำเนินงานตามแผนการใช้ที่ดิน งานวิจัยยังพบว่าพื้นที่ที่มีปัญหาในพื้นที่เขตที่ 1 เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. พื้นที่บริเวณวังช้าง

1.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา

วังช้างอยุธยาเป็นพื้นที่จัดแสดงและนำเที่ยวโดยใช้ช้างเป็นพาหนะในการชมโบราณสถาน จากวังช้างเดินวนไปตามถนน ผ่านกลุ่มขุนแผนและวิหารพระมงคลบพิตร ข้ามถนนหน้าวัดพระรามแล้ววนกลับ สภาพโดยรอบจัดให้ช้างพักอาศัย และเลี้ยงดูโดยกั้นเพนียดริมฟุตบาทติดถนนป่าไธเน่ กั้นพื้นที่จนจรดแขวงเวียนตะแลงแก่งโดยมีหลักเพนียด และแนวฟุตบาทกั้นส่วนระหว่างคนกับช้าง ถนนยังคงมีการใช้งานตามปกติ จากตำแหน่งที่ตั้งวังช้างนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ ๆ ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศความเป็นอยู่ของช้าง และสภาพแวดล้อม เกิดความไม่ปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป การจัดเส้นทางเดินชมเกิดการทับซ้อนระหว่างเส้นทางของคนและรถรวมทั้งขาดการดูแลเรื่องความสะดวกในพื้นที่

1.2 แนวทางแก้ไข

1.2.1 ควรย้ายตำแหน่งวังช้างควรไปยังพื้นที่อื่น อาจเป็นพื้นที่ตลาดน้ำตลาดบกด้านหลังที่ถูกปล่อยร้าง โดยจัดระบบผังและเส้นทางนำเที่ยวให้เหมาะสม

1.2.2 จัดสภาพความเป็นอยู่ของช้างให้สะอาด และเหมาะสมกับพื้นที่ จัดเตรียมพื้นที่ให้นักท่องเที่ยว เช่น จุดจอดรถ ลานชมการแสดง ห้องน้ำ ตลอดจนจัดเตรียมมาตรการด้านความปลอดภัย

1.2.3 รูปแบบสถาปัตยกรรม และพื้นที่โดยรอบควรมีความสอดคล้องกับพื้นที่อนุรักษ์

2. พื้นที่บริเวณตลาดน้ำตลาดบก

2.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา

จากการสำรวจพื้นที่พบว่าโครงการไม่ได้รับการดำเนินงานตามแผนอย่างครบถ้วน

บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีการจัดเตรียมถนนเข้าออกทั้งถนนหลัก และเส้นทางย่อยรอบ ๆ ริมบ่อรวมทั้งได้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นโดยไม่ได้รับการใช้งาน ปัจจุบันจึงมีสภาพรกร้าง และกลายเป็นที่พักอาศัยของประชากรแฝงที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ รวมทั้งสภาพสิ่งปลูกสร้างเริ่มทรุดโทรมลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อตามมาหลายด้าน ทั้งปัญหามลภาวะและ ความปลอดภัยในพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน

2.2 แนวทางแก้ไข

2.2.1 ควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูการใช้งานในพื้นที่จากสภาพที่จัดเตรียมไว้แล้วให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

2.2.2 ควรปรับปรุงผังการใช้งานให้สอดคล้องกับพื้นที่บริเวณโดยรอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเชื่อมต่อการใช้งานไปสู่พื้นที่อื่น

2.2.3 แบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ และผลประโยชน์ให้ชัดเจนก่อนการดำเนินงาน

3. พื้นที่บริเวณร้านค้าด้านข้างบึงพระรามเลียบถนนชិคุน

3.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา

บริเวณถนนชิคุนตั้งแต่แยกอยุธยาวิทยาลัยจนถึงข้างวัดมหาธาตุ มีกลุ่มร้านค้าขายต้นไม้ และของฝากจำนวนมาก โดยปัญหาที่พบคือตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าขวางทางระบายน้ำจากผิวถนน ทำให้ระบายน้ำได้ไม่ดีเท่าที่ควร พื้นที่ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเกิดขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก ร้านค้าบางแห่งก่อสร้างในตำแหน่งที่บดบังความงามของโบราณสถาน และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์

3.2 แนวทางแก้ไข

3.2.1 ตำแหน่งร้านค้าควรมีแนวระยะขอบเขตชัดเจน จุดจอดรถไม่กีดขวางทางจราจร สิ่งปลูกสร้างและ พื้นที่โดยรอบควรได้รับการออกแบบให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมกับ

พื้นที่โบราณสถาน

3.3.2 จัดระบบการระบายน้ำ คูแลร่องขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และบูรณะโบราณสถาน

รายละเอียดครบถึงการดำเนินงานทางด้านกายภาพเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดด้านการบริหารจัดการเป็นบางส่วน ดังต่อไปนี้ เนื่องจากกรมศิลปากรดำเนินการสำรวจทำแผนผังเขตแต่งและบูรณะไปบ้างแล้ว แต่ยังคงมีโบราณสถานอีกเป็นจำนวนมากที่จำเป็นต้องดำเนินการ กรมศิลปากรได้จำแนกแผนงานออกเป็น 3 แผนงาน คือ

1. แผนการดำเนินงานโบราณคดี งานอนุรักษ์ งานภูมิทัศน์และงานประวัติศาสตร์ จำนวน 89 แห่งในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์จำนวน 1,810 ไร่ อันประกอบไปด้วย พระราชวัง วัด คลอง สะพาน ถนน ซากกำแพงเมือง ป้อมประตู รวมทั้งอนุสาวรีย์ พระเจ้าอุทองและศาลพระกาฬ ศาลหลักเมือง (ใหม่) โบราณสถานจำนวน 89 แห่งนั้น บางแห่งได้รับการดำเนินการไปบ้างแล้ว และในปีงบประมาณ 2537 กำลังดำเนินการอีก จำนวน 5 แห่ง คือ

- วัดวังไชย
- วัดมหาสมัน
- วัดจักรวงศ์
- วัดธรรมิกราช
- ป้อมเพชร

กำหนดให้โยกย้ายพื้นที่ โรงงานสุรา และชุมชนใกล้เคียงอยุธยา ออกจากที่ตั้งซึ่งอยู่ ณ บริเวณ พระราชวังหลังสำหรับการฟื้นฟูแนวคลองและถนนโบราณ

2. แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน ในพื้นที่ที่เหลือในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและในพื้นที่อื่น ๆ

3. แผนการดำเนินการฉุกเฉินกำหนดให้การอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับโบราณสถานในพื้นที่นอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งกำลังได้รับความเสียหายทรุดโทรมควรดำเนินการฉุกเฉิน

ด้านการเสริมความมั่นคงก่อนจะพังทลายลงมาโดยฉับ

วิธีการเก็บข้อมูล

ศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ในวันที่ 11 กันยายน 2554

1. การสำรวจพื้นที่

- พบว่าพื้นที่ๆ โรงงานสุราอยุธยาซึ่งตั้งอยู่ ณ บริเวณ พระราชวังหลังได้ย้ายออกจากพื้นที่ไปแล้วในปี พ.ศ. 2540 แต่ชุมชนเดิมที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่ยังไม่มีมีการย้ายออก
- พบบ้านพักอาศัยปลูกสร้างอยู่ในตำแหน่งที่คับบัง และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์
- พบว่าการดำเนินการทางด้านโบราณคดี และรื้อฟื้นคลอง โบราณมีเพียง 2 คลอง คือ คลองท่อและคลองมะขามเรียง แต่ก็ประสบกับปัญหาน้ำเสีย และขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก

2. การสัมภาษณ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ชุมชน

- ชุมชนต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์แผนการดำเนินงานก่อนการออกแบบและพัฒนาพื้นที่เพื่อเตรียมรับผลกระทบที่จะตามมา
- พบปัญหาการไม่ประสานงานกับชุมชนก่อนการออกแบบพื้นที่รองรับการโยกย้ายและค่าตอบแทนที่ชุมชนจะได้รับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ในการร่วมมือเพื่อเข้าเจรจาแก้ปัญหาพื้นที่รองรับการโยกย้ายและค่าตอบแทนที่ชุมชน

- พบปัญหาการไม่ประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่

รายละเอียดการสัมภาษณ์

1. คุณการดา เกตงาม อายุ 42 ปี ชาวบ้านชุมชนโรงงานสุรา (สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นว่าทราบรายละเอียดตามแผนการดำเนินการขุดแต่งบурณะของกรมศิลปากรหรือไม่ได้คำตอบว่า ไม่ทราบรายละเอียดโดยมีเจ้าหน้าที่ทางเทศบาลไม่มีการเข้ามาเจรจาก่อน แต่เมื่อทราบก็ไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องค่าตอบแทน รวมทั้งการเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับการโยกย้ายไม่เป็นที่พอใจกับชุมชนแห่งนี้
2. คุณ เทวัน แก้วคุ้ม หัวหน้าฝ่ายงานก่อสร้างบำรุง เทศบาลนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 11 กันยายน 2554) ได้ให้ความคิดเห็นและตอบคำถามในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นว่า เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องค่าตอบแทนรวมทั้งการพื้นที่เพื่อรองรับการโยกย้ายกับชุมชนได้ทางจังหวัดจึงหยุดดำเนินการทั้งหมดโดยยังไม่มียงบประมาณเพิ่มเติม

สรุปผลการดำเนินงานอุปสรรคและปัญหา

1. ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบกับชุมชนในพื้นที่ก่อนการดำเนินงาน
2. ขาดการประสานงานกันของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุตาม วัตถุประสงค์
3. ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการใช้พื้นที่โบราณสถาน และพื้นที่บริเวณโดยรอบ
4. ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณอย่างเพียงพอทำให้แผนไม่สำเร็จลุล่วง

ตารางที่ 3.2 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์และบูรณะโบราณสถาน

	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการ แล้ว	ดำเนินการไม่ ครบตาม แผน	ไม่ได้ ดำเนินการ	กำลัง ดำเนินการ
1. แผนการดำเนินการงานโบราณคดี งานอนุรักษ์ - การดำเนินงานขุดแต่งกับ โบราณสถานจำนวน 89 - การฟื้นฟูแนวคลองและถนน โบราณ - การรื้อฟื้นกำแพงเมืองเพื่อ การศึกษาบริเวณถนนอุทอง		✓ ✓ ✓		✓
2. แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์ โบราณสถานพื้นที่ที่เหลือ	✓			
3. การดำเนินการขุดค้นกับโบราณ สถานที่ทรุดโทรม	✓			

แผนพัฒนาและปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก

1. รายละเอียดแผนพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก

1.1 คำนึงถึงแนวคลอง และถนนโบราณเป็นขอบเขตของการใช้ที่ดิน และเน้นการใช้
คลองแทนถนนในการสัญจร บริเวณเขตอุทยานฯ การเพิ่มเติมเส้นทางสัญจรโดยเฉพาะแนวถนนจะ
ทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นตามประเภทของการใช้งานพื้นที่นั้น ๆ

1.2 เมื่อกำหนดแผนการใช้ที่ดินชัดเจนแล้ว การพัฒนาสาธารณูปการอื่น ๆ ได้แก่ ไฟฟ้า
ประปา โทรศัพท์ การกำจัดน้ำเสียและการระบายน้ำจะต้องมีแนวทางที่สอดคล้องกันและพอเพียง
ต่อการใช้สอย ทั้งนี้คำนึงถึงคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นหลัก การพัฒนาจะต้องไม่มี
ผลกระทบต่องานดังกล่าว โดยเฉพาะในด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม

แผนงานพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก จำแนกเป็นแผนงานต่าง ๆ ดังนี้

1. แผนงานถนน ทางเดินเท้า และแผนการจัดระบบสัญจรทางบก
2. แผนงานแม่น้ำ ลำคลอง ทางระบายน้ำระบบป้องกันน้ำท่วม และการจัดระบบสัญจรทางน้ำ
3. แผนงานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์
4. แผนงานระบบประปาและน้ำใช้
5. แผนงานระบบกำจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล
6. แผนงานป้องกันอุบัติภัยและการรักษาความปลอดภัย

2. รายละเอียดแผนงานถนน ทางเดินเท้าและแผนการจัดระบบสัญจรทางบก

ปัจจุบันภายในเขตอุทยาน ยังต้องคงชุมชนเดิมไว้ในหลายพื้นที่และการสัญจรติดต่อกันระหว่างชุมชนโดยรอบอุทยานฯ ยังคงผ่านถนนในเขตอุทยาน การจัดการสัญจรทางบกจึงสมควรจัดการจราจรเลี้ยวยานพาหนะที่เคยผ่านเขตอุทยานฯ ไปยังชุมชนอื่น (อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง) ให้มีช่องทางไปในทิศทางและจุดหมายเดิมโดยไม่ผ่านเขตอุทยานฯ ซึ่งจะทำให้สามารถจัดการสัญจรภายในเขตอุทยาน ให้ใช้เฉพาะยานพาหนะที่ควบคุมได้ ในขณะที่เดียวกันชุมชนเดิมที่ยังคงอยู่ในเขตอุทยานฯ ก็จะสามารถจัดให้มีเส้นทางติดต่อออกไปยังชุมชนต่าง ๆ โดยผ่านเขตควบคุมของอุทยานฯ ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมี รายละเอียด ดังนี้

ข. ถนนภายในเขตอุทยานฯ (ภาพที่ 3.13) เส้นทางหลัก (Main access) ที่จะใช้เข้าออกจากอุทยานฯ กำหนดให้ใช้ถนนโรจนะเป็นหลักไปถึงพื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยว หลังจากพื้นที่นี้ไปจะเป็นพื้นที่ควบคุม ซึ่งต้องใช้ขั้วคานของอุทยานฯ โดยมีเส้นทางหลัก (Main axis) 3 สาย ของอุทยานฯ ได้แก่ ถนนเลียบบคลองท่อ ถนนป่าโทน และถนนเลียบบคลองแกลบ ซึ่งจะมีถนนสายรองไปตามโบราณสถานและพื้นที่ต่าง ๆ ในอุทยานฯ

การจัดผังทางจราจรได้ให้ความสำคัญกับถนนศรีสรรเพชญ์เพื่อใช้เป็นถนนพระราชพิธี ซึ่งตามหลักฐานทางโบราณคดีใช้เป็นถนนสำหรับราชทูตฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชุมชนเดิมในเขตอุทยานฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่างแนวถนนอุทงกับแม่น้ำเจ้าพระยาหรือในพื้นที่ที่ติดต่อกับถนนอุทงได้สะดวก จึงกำหนดให้ถนนอุทงเป็นถนนชุมชน ที่ใช้สัญจรได้ตลอดเวลา กำหนดแนวถนนทั้งหมดภายในเขตอุทยานฯ นี้ ยึดถือแนวถนนโบราณ อ้างอิงจากบทสรุปของ ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ที่เสนอต่อสยามสมาคม เมื่อ พ.ศ.2512 เป็นแนวทาง

มาตรฐานถนนเหล่านี้กำหนดให้กว้างพอดีสำหรับขั้วคานควบคุมที่เสนอ โดยมีผิวปูด้วยอิฐบนโครงสร้างคอนกรีตหรือแอสฟัลท์ เพื่อให้ได้ภาพที่ใกล้เคียงกับถนนโบราณ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนปูอิฐ

ค. ถนนเลียบบโบราณสถานเพื่อรักษาโบราณสถานให้พ้นจากแรงสั่นสะเทือนและมลพิษจากการจราจรรวมทั้งเพื่อสร้างทัศนียภาพที่ดีต่อโบราณสถานได้กำหนดให้มีการเลียบบแนวถนนเพื่อการนี้ 2 แนว

1 ถนนเลียบบแนวกำแพงเมือง เพื่อเปิดแนวให้มีการบูรณะชุดแต่งกำแพงเมืองในเขตสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 3 และเพื่อรักษาโบราณสถานจึงกำหนดให้มีการเบี่ยงแนวถนนอุทงในพื้นที่ดังกล่าวออกจากแนวกำแพงเมือง และ โบราณสถานโดยที่ถนนนี้ยังคงเป็นถนนชุมชน ที่ชุมชนเดิมสามารถใช้สัญจรได้ตลอดเวลาตามทิศทางและจุดหมายเช่นเดียวกับถนนอุทงเดิม

2 ถนนเลียบบโบราณสถานตามแนวถนนชีกุณ เนื่องจากถนนชีกุณเดิมเป็นเส้นทางวิ่งของรถขนาดใหญ่และรถบรรทุก รวมทั้งรถอื่น ๆ ที่จะใช้เส้นทางผ่านอุทยานฯ ไปอ่างทองและสุพรรณบุรี เมื่อมีการกำหนดแนวถนนเลียบบเขตอุทยานฯ ไปแล้ว และมีการกำหนดแผนงานบูรณะแนวคลองประตูลิ้น คลองประตู่ข้าวเปลือกในแผนงานโบราณสถานแล้ว จึงสมควรลดขนาดถนนลงและปรับปรุงแนวถนนเพื่อให้เหมาะที่จะเป็นถนนชุมชน ที่ใช้เฉพาะชุมชนที่อยู่ประชิดเขตอุทยานฯ นอกแนวคลองโดยถือว่าคลองเป็นโบราณสถานอยู่ในเขตควบคุมของอุทยานฯ

2. ยานพาหนะควบคุมที่มีความเป็นไปได้ตามข้อกำหนดการกล่าวถึงแล้วจะมีจักรยาน สามล้อถีบ รถพ่วงหรืออย่างอื่นในข้อกำหนดเดียวกัน ซึ่งจะมีการกำหนดเส้นทางและจุดหยุดจอดที่ไม่ทำลายทัศนียภาพโบราณสถานเป็นแห่ง ๆ ไป โดยมีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดที่เขตบริการวิชาการและท้องที่วิศวกรรมมีการพิจารณาประยุกต์ใช้งานยานพาหนะโบราณที่กำลังจะหมดหน้าที่ไปในสังคมยุคใหม่ เช่น เกวียน และช้างเพื่อการนี้ด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นจุดสนใจแก่ผู้เยี่ยมชมแล้วยังเป็นการอนุรักษ์และให้บรรยากาศที่สอดคล้องกับพื้นที่ด้วย

3. การบริการยานพาหนะควบคุม ด้วยยานพาหนะและสิ่งก่อสร้างต่อเนื่องกับการบริการเช่น สถานีจุดหยุดจอด ป้ายสัญลักษณ์และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ควรจัดให้เป็นการลงทุนโดยเอกชนในความดูแลและเงื่อนไขของกรมศิลปากร

ผลการดำเนินงานตามแผนงานถนน ทางเดินเท้าและแผนการจัดระบบสัญจรทางบกในปัจจุบัน

ตามแผนเสนอให้มีการจัดการสัญจรทางบกการจราจรเลี้ยวยานพาหนะที่เคยผ่านเขตอุทยานฯ ไปยังชุมชนอื่น (อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง) ให้มีช่องทางไปในทิศทางและจุดหมายเดิมโดยไม่ผ่านเขตอุทยานฯ เพื่อลดปัญหาการขนาดใหญ่และรถบรรทุกในการส่งผลเสียต่อโบราณสถาน แต่จากการสำรวจพื้นที่ในปัจจุบันพบว่า ไม่มีการดำเนินงานตามแผน เส้นทางสัญจรการเดินทางจากจังหวัดอื่นใกล้เคียงเพื่อใช้พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นทางผ่านเพื่อไปสู่จังหวัดต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้ ทิศเหนือไปสู่จังหวัดอ่างทอง ทิศใต้ไปสู่จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกไปสู่จังหวัดสระบุรี ทิศตะวันตกไปสู่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการใช้เส้นทางดังต่อไปนี้

การเดินทางไปสู่จังหวัดอ่างทองทางทิศเหนือของเกาะเมืองถ้ามาจากสระบุรีจะตรงเข้าสู่เกาะเมืองตามถนนโรจนะ ข้ามสะพาน ปรีดีธำรงค์ เลี้ยวขวาผ่านสี่แยกอยุธยาวิทยาลัย เลี้ยวซ้ายตามถนนอุททองเพื่อใช้สะพานข้ามคลองเมืองทางทิศเหนือ โดยการเดินทางจากจังหวัดอ่างทองไปยังสระบุรีซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะเมือง ถ้ามาจากสระบุรีจะตรงเข้าสู่เกาะเมืองตามถนนโรจนะ เลี้ยวซ้ายผ่านแยกอยุธยาวิทยาลัย แล้วเลี้ยวขวาตามถนนอุททองโดยไปข้ามสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตกของเกาะเมือง หรือเมื่อเข้าสู่ถนนโรจนะ จะผ่านสี่แยกอยุธยาวิทยาลัย ตรงมาพบสี่แยกตะแลงแกง เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนอุททองเพื่อข้ามสะพานแม่น้ำเจ้าพระยาได้

เหมือนกัน โดยใช้เส้นทางกลับกันในการเดินทางไปยังจังหวัดสระบุรีทางทิศตะวันออก และจังหวัดปทุมธานีทางทิศใต้

ก. ถนนเลียบเขตอุทยานฯ ทุกเส้นทางในการเดินทางไปสู่จังหวัดต่าง ๆ รอบ ๆ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงใช้เส้นทางผ่านในเขตอุทยานทั้งสิ้น แผนงานถนนตามแผนของแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยเสนอถนนเลียบเขตอุทยานในการเดินทางไปสู่จังหวัดอื่นไม่ได้รับการดำเนินการตามแผน ปัจจุบันไม่มีการออกกฎในการควบคุมรถขนาดใหญ่เข้าสู่เขตอุทยาน รถทุกขนาดยังคงใช้เส้นทางเดิมได้ตามปกติ

ข. แผนงานภายในเขตอุทยาน เส้นทางหลักไปถึงพื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยวเพื่อเข้าไปใช้ที่จอดรถและเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่มีการควบคุมพื้นที่ในการใช้เฉพาะขบวนของอุทยาน ขานพาหนะทุกชนิดยังเข้าออกได้ตามปกติทุกที่ทุกแห่งตามเป้าหมายของนักท่องเที่ยว ดังนั้นพื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยว และเส้นทางหลัก 3 สาย ตามแผนจึงไม่ได้รับการดำเนินการ

ค. ถนนเลียบโบราณสถาน จากการสำรวจพื้นที่ตามเส้นทางสัญจรในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ พบเส้นทางโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทการใช้งาน คือ

1. ทางสัญจรภายในพื้นที่เกาะเมืองสำหรับชุมชน โดยใช้ถนนอุทงเป็นถนนหลักใช้การสัญจรเพื่อเดินทางรอบเกาะเมือง และแยกเข้าสู่ถนนหลักภายในเกาะเมืองด้วยถนนขนาดใหญ่ 4 สายคือ ถนนโรจนะ ถนนชีกุน ถนนศรีสรรเพชญ์ และถนนป่าโทน ซึ่งเป็นถนนที่มีขนาดใหญ่และกว้าง รองรับรถยนต์ทุกขนาดแล้วจึงแยกออกไปยังถนนย่อยต่าง ๆ

2. ทางสัญจรภายในพื้นที่เกาะเมืองสำหรับการท่องเที่ยว ถนนเพื่อเดินทางเข้าสู่พื้นที่ท่องเที่ยว ใช้ถนนหลักเส้นเดียวกับทางเส้นหลักของชุมชนเหนือและทิศตะวันออก โดยแยกกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวใจกลางเกาะเมืองก่อนไปทางทิศเหนือ เดินทางโดยใช้ถนนป่าโทน ไปจนถึงถนนชีกุน วังตรงจนถึงถนนอุทงทางทิศเหนือ เลี้ยวซ้ายเข้าถนนคลองท่อจึงสามารถเที่ยวชมกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มที่ 1 จนครบ ซึ่งกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวนี้มีถนนย่อยที่

สามารถตัดเข้าสู่กลางพื้นที่โดยเปิดให้น้ำรถเข้าออกได้ทุกชนิด

พื้นที่บริเวณนี้ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษาและยังประกอบไปด้วย โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกหลายแห่งดังนี้ คือ พระราชวังโบราณ, วัดพระศรีสรรเพชญ์, วัดพระวิหารมณฑลพิตร, พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง, วัดธรรมิกราช, วัดราชบูรณะ, วัดมหาธาตุ, บึงพระราม, วัดพระราม, กลุ่มชุมชน และวังช้างอยุธยา และเพนียด

2.2 กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวบริเวณทิศตะวันตกของเกาะเมือง ใช้เส้นทางหลังถนน อุทงวิงรอบพื้นที่ด้านทิศเหนือ, ตะวันตก และได้ สามารถเข้าสู่พื้นที่ด้านทิศตะวันออกโดยวิ่งเลียบ ถนนคลองท่ามาจบกับถนนอุทงจากทางทิศใต้ เข้ามาในพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ตาม แผนแม่บท แต่วัตถุประสงค์ของการตัดถนนเลียบแนวกำแพงที่เกิดขึ้นไม่บรรลุเป้าหมาย เพราะในปัจจุบัน ไม่ได้ปิดเส้นทางถนนอุทงเลียบแนวกำแพงเมืองเดิมที่ต้องผ่านหน้าพระตำหนักสิริยาลัย การดำเนินงานตามแผนจึงไม่ครบถ้วน พื้นที่บริเวณนี้ประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวและ โบราณสถานคือ พิพิธภัณฑ์ร้านของเล่น กรีก ชื่นพันธ์, อนุสรณ์สถาน ปรีดี พนมยงค์, วัดตึก, วัดวร โภธี, วัดวรเชษฐาราม, วัดโลกยสุธา, เจดีย์พระศรีสุริโยทัยและสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

ง. การจัดการยานพาหนะควบคุมภายในเขตอุทยาน ยานพาหนะภายในเขตอุทยาน ในปัจจุบันทุกชนิดทั้งระบบการสัญจรภายในชุมชน และการสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว สามารถเข้า ออกได้ตามถนนต่าง ๆ ได้ทุกจุดตามขนาดของระยะถนน ทั้งเส้นทางหลักและรองที่เกิดขึ้นภายใน พื้นที่ โดยไม่มีการจำกัดพื้นที่ในการใช้พาหนะตามแผนที่ได้ระบุไว้ แต่อุทยานได้จัดทำ การดำเนินงานเรื่องยานพาหนะควบคุม คือรื้อรางแบ่งออกเป็น 2 หน่วยงานรับผิดชอบคือ ของอุทยานฯ เองและของเอกชนเข้ามาดำเนินการ ซึ่งปัจจุบันการดำเนินงานของอุทยานได้หยุดทำการ เนื่องจากความเสียหายจากน้ำท่วม และดำเนินการเรื่องศูนย์นักท่องเที่ยวไม่สำเร็จ ปัจจุบันมีรื้อราง ของอุทยานจอดเสียไว้ในลานจอดรถบริเวณศูนย์ท่องเที่ยวหลังศาลาว่ากลางเก่า โดยยังไม่ได้รับการ แก้ไขเป็นจำนวนมาก ส่วนรื้อรางของเอกชนจะดำเนินการเมื่อมีเหตุฉุกเฉินมาติดต่อและเวลา มี กิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นในพื้นที่เท่านั้น

ทางด้านยานพาหนะโบราณซึ่งเป็นการเสนองานตามแผนปัจจุบันมีการนำช้างมา ให้บริการนักท่องเที่ยวโดยมีเส้นทางนั่งชม 2 ระยะทางคือ แบบที่ 1 จากวังช้างเลี้ยวซ้ายเข้าสู่บริเวณ หน้าวิหารพระมงคลบพิตรแล้วกลับ ส่วนแบบที่ 2 จากวังช้างเดินทางผ่านวิหารพระมงคลบพิตร แล้ววนขวาผ่านพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง วนขวากลับผ่านช้างบึงพระราม วนกลับ

มายังสี่แยกตะเลงเกลงเพื่อกลับสู่วังช้าง ซึ่งกิจกรรมนั่งช้างทั้ง 2 เส้นทางนี้ จัดให้ช้างใช้เส้นทางเดินบนฟุตบาทริมถนนร่วมกับทางเดินเท้าของนักท่องเที่ยวทั่วไป บางจุดอาจต้องลงไปเดินควบคู่ไปกับรถบนถนน

ส่วนสามล้อถีบ และจุดเช่าจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว ไม่ได้รับการดำเนินงานตามแผนเรื่องการกำหนดเส้นทางและจุดหยุดหรือมีสถานีให้บริการ เนื่องจากพื้นที่บริการด้านการท่องเที่ยวไม่ได้รับการดำเนินการตามแผนอย่างครบถ้วน

3. รายละเอียดแผนงานแม่น้ำ ลำคลอง ทางระบายน้ำระบบป้องกันน้ำท่วม

กรุงศรีอยุธยาในอดีตนั้นเป็นเมืองที่มีเครือข่ายแม่น้ำ ลำคลองใช้เป็นทางสัญจร และใช้ประโยชน์ในแง่อื่น ๆ ที่สำคัญคือ การระบายน้ำ การเกษตร การค้าและใช้ในแง่ยุทธวิธีป้องกันในการศึกสงคราม แม่น้ำลำคลองมีมากจนชาวต่างชาติขนานนามให้ว่า เวนิสตะวันออก

ปัจจุบันแม่น้ำ ลำคลอง สูญหายสิ้นเงินไปมากเพราะการรुक้าของชุมชน ถมเป็นถนน หรือถูกทิ้งรกร้างจนสิ้นเงิน

รื้อฟื้นแนวคลอง ตามแนวคลองโบราณสถานภายในเขตอุทยานฯ และส่วนต่อเนื่องให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะ เป็นไปได้ เป็นการบูรณะหลักฐานทางโบราณคดี และจะมีผลได้ตามมา ที่สำคัญมากกล่าวคือ เป็นการคืนเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพระนครศรีอยุธยาที่เป็นเมืองคลอง สามารถใช้คลองเป็นเส้นทางสัญจรภายในเขตอุทยานฯ โดยเน้นการเชื่อมชมทางน้ำ จัดเรือเป็นยานพาหนะควบคุมของอุทยานฯ ซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของอุทยานฯ และจะสามารถใช้ระบบคลองเหล่านี้แก้ปัญหาการระบายน้ำ และป้องกันน้ำท่วมไปด้วย

กรมศิลปากรกำหนดแผนพัฒนาให้มีการรื้อฟื้นแนวคลองในเขตอุทยานฯ โดยยึดถือหลักฐานทางโบราณคดี จากข้อสรุป ของ ดร. สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ที่เสนอต่อสยามสมาคม เมื่อ พ.ศ. 2512 เป็นแนวทาง ซึ่งแนวคลองที่เสนอให้รื้อฟื้นจะครอบคลุมแนวคลองเดิมที่เสนอให้รื้อฟื้นทั้งหมดตามแผนพัฒนาเดิมของกรมศิลปากร โดยแผนพัฒนาที่เสนอใหม่นี้จะต่อเนื่องเป็นระบบเครือข่าย ที่สามารถใช้เป็นเส้นทางสัญจร และเสนอความเป็นไปได้ในการจัดการทางวิศวกรรมเพื่อให้สามารถมีน้ำในคลองได้ตลอดทั้งปี และใช้ระบบคลองเพื่อการระบายน้ำฝนและป้องกันน้ำท่วมไปด้วย

บ่อบึงต่าง ๆ ที่มีหลักฐานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ได้แก่ สระแก้ว สระโอ บึงพระราม และบึงน้ำ ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัดวออาราม และวัง ควรมีการขุดลอกหรือฟื้นฟู และจัดอยู่ในระบบน้ำเดียวกันกับระบบคลอง ส่วนบ่อบึงที่ขุดขึ้นภายหลังให้พิจารณาเป็นแห่ง ๆ ไปเพื่อใช้ประโยชน์หรือถมเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้พื้นที่นั้น ๆ (ภาพที่ 3.14)

แผนผังระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

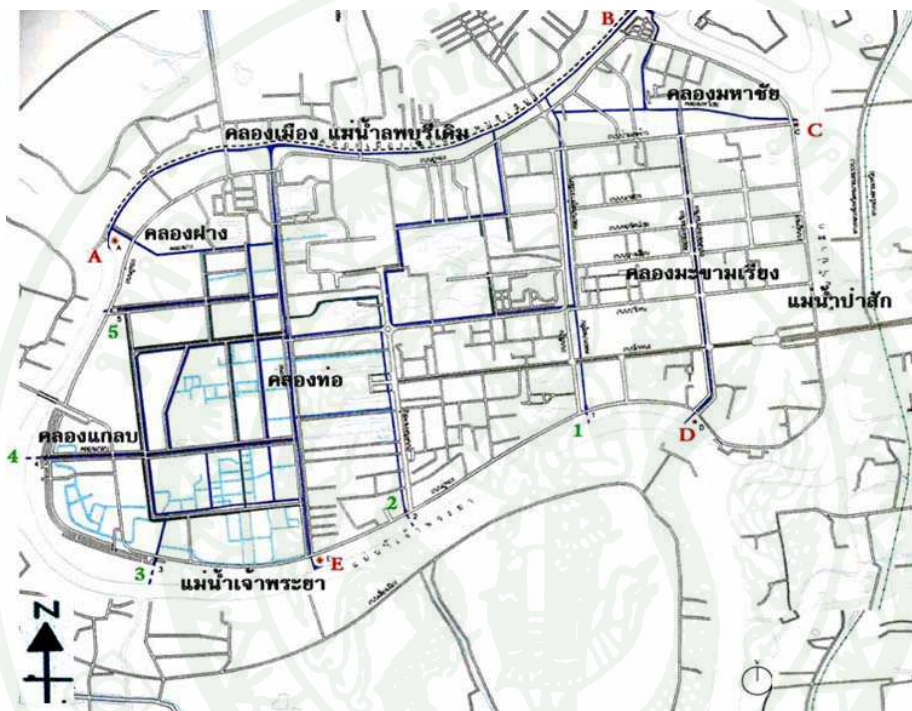
ภาพที่ 3.14 แผนผังระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
กรมศิลปากร (2537)

ก. หลักการในการจัดระบบน้ำในคลอง

ระบบคลองทำหน้าที่ 2 ประการ คือ เพื่อสร้างทัศนียภาพ และบรรยากาศของความรุ่งเรืองในอดีตของกรุงศรีอยุธยาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการ

ระบายน้ำระบบคลองประกอบด้วย ส่วนของแม่น้ำลพบุรีเดิม ช่วงที่ผ่านบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์จะทำหน้าที่เป็นส่วนเก็บกักน้ำป้อนเข้าสู่ระบบคลอง การเก็บกักน้ำทำได้ด้วยประตูน้ำ A และ B ซึ่งมีสถานีสูบน้ำ(ภาพที่ 3.15)

แผนผังการทำงานของระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 3.15 แผนผังการทำงานของระบบคลองในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
กองโบราณคดีกรมศิลปากร (2537)

ส่วนที่เหลือเป็นเครือข่ายของคลองที่เชื่อมต่อถึงกันสำหรับเป็นเส้นทางสัญจรไปมาได้ เพื่อประโยชน์ของการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ประกอบด้วยคลองซึ่งมีภาคตัดขวางขนาดต่าง ๆ กัน คลองที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าจะมีความกว้าง 10.00 และ 7.00 เมตร ตามลำดับ คลองสายที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู มีความกว้างที่ด้านบนและด้านล่างเป็น 8.00 และ 2.00 เมตรตามลำดับ ทุกคลองมีความลึกประมาณ 2.50 เมตรเท่ากันหมด ส่วนระดับน้ำในคลองจะสามารถรักษาไว้ที่ระดับต่าง ๆ ได้ด้วยการใช้ประตูน้ำและประตูระบายน้ำควบคุม ได้แก่ C, D, E และ 1, 2, 3, 4, 5 (ภาพที่ 3.15) ตามลำดับ

ความลาดเอียงของท้องคลองจะสอดคล้องกับระดับของพื้นผิวดินและระดับของท้องแม่น้ำเจ้าพระยาที่ซึ่งจะระบายน้ำลง

จุดระบายน้ำ 1, 2, 3, 4 และ 5 สภาพคลองในปัจจุบันถูกรุกล้ำจนยากแก่การปรับเข้าสู่สภาพคลองเดิม จึงจะใช้ท่อ Box Culvert พร้อมประตูประบายน้ำแทนคลองเดิม (ภาพที่ 3.15)

ข. การทำงานของระบบ

ในฤดูน้ำหลาก ประตุน้ำจะเปิดออกหมด เพื่อให้การไหลของน้ำเป็นไปตามธรรมชาติ เมื่อฤดูน้ำหลากผ่านไปก็จะเข้าสู่ระยะเวลาของการเก็บกักน้ำซึ่งทำได้ด้วยการปิดประตุน้ำทั้งหมด แล้วรักษาระดับน้ำในระบบคลองได้ด้วยการเปิดประตูประบายน้ำหรือการใช้สูบน้ำเข้าช่วยด้วยวิธีนี้จะทำให้สามารถรักษาระดับน้ำในคลองไว้ตามที่ต้องการตลอดฤดูกาล

ในฤดูฝนหรือเมื่อมีพายุฝนตก ระบบคลองจะช่วยในการระบายน้ำด้วยการเปิดประตูประบายน้ำต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถระบายน้ำจากฝนคือขนาดฝน 10 ปี ถ้าคาดคะเนว่าจะมีพายุฝนตกมากกว่าปริมาณดังกล่าว ระบบคลองก็จะสามารถรับน้ำได้ถึงจุดหนึ่ง ด้วยการลดระดับน้ำในคลองลง เพื่อให้มีปริมาตรรองรับน้ำเพิ่มขึ้นอันเป็นการช่วยลดอัตราการไหลสูงสุดลง

ค. การรักษาคุณภาพน้ำ

เพื่อมิให้น้ำในคลองเน่าเสีย เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องป้องกันมิให้น้ำเสียจากอาคารบ้านเรือน อาคารพาณิชย์ และอื่น ๆ ตลอดจนห้ามการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลลงสู่ลำคลอง วิธีการป้องกันมิให้น้ำเสียไหลลงสู่คลองก็คือการสร้างท่อคักน้ำเสีย เพื่อรวบรวมน้ำเสียไปบำบัดเสียก่อน บ่อคักน้ำเสียดังกล่าวนี้หากทำงานเป็นท่อระบายน้ำฝนด้วยก็ควรมีขนาดอย่างน้อยสามารถระบายน้ำได้ 5 เท่าของปริมาณน้ำเมื่อไม่มีฝน ที่ดีที่สุดคือใช้ระบบท่อระบายน้ำเสียและท่อระบายน้ำฝนแยกออกจากกัน

น้ำเสียยังอาจจะระบายลงคลองได้ตามผิวดินอีกด้วย ซึ่งควรให้ความสนใจในเรื่องนี้ การกวาด เก็บมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ทิ้งอยู่บนถนน และตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องกวาดขึ้นอย่างไรก็ตามพื้นที่ริมตลิ่งทั้งสองด้านถ้ามีทางเท้า ควรออกแบบทางเท้าให้น้ำที่ไหลตามผิวดิน

สามารถระบายน้ำลงสู่ลำคลองได้หรือมิฉะนั้นใช้การปลูกหญ้าบนดินทรายริมตลิ่ง เพื่อทำหน้าที่ดักตะกอน สารแขวนลอยที่มากับน้ำ ก่อนระบายลงคลอง

น้ำในคลองควรมุนเวียน และมีปริมาณออกซิเจนเพียงพออยู่เสมอ การมีน้ำพุ น้ำตกในบางจุดจะช่วยเติมออกซิเจนลงในน้ำ และช่วยในการหมุนเวียนน้ำอีกด้วย

ระบบคลองที่วางไว้ยังสามารถชะล้างตัวเองได้ หากมีปริมาณน้ำเพียงพอ โดยการสูบน้ำเข้าทางด้านแม่น้ำลพบุรีเดิมแล้วเปิดประตูน้ำสำหรับระบายน้ำทางด้านใต้ลงมาเป็นจุด ๆ เพื่อชะล้างน้ำในคลองส่วน นั้น ๆ ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

ผลการดำเนินงานตามแผนงานแม่น้ำ ลำคลอง ทางระบายน้ำระบบป้องกันน้ำท่วมในปัจจุบัน

ก. หลักการในการจัดระบบน้ำในคลอง

จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ตามแผนเสนอให้มีการรื้อฟื้นแนวคลองเดิมทั้งหมด พร้อมทั้งทำการก่อสร้างเพื่อขยายขนาดคลองแต่การดำเนินการตามแผนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ครบถ้วน โดยการดำเนินงานจริง คลองที่ได้รับการรื้อฟื้นและก่อสร้างตามแผนงานทั้งหมด มี 3 คลอง คือ คลองท่อ, คลองมะขามเรียง, และคลองมหาไชย คลองท่อและคลองมะขามเรียงจะมีประตูน้ำกั้นส่วนไว้ แต่คลองมหาไชยใช้เป็นคลองระบายน้ำจากแม่น้ำลพบุรีทางทิศเหนือสู่แม่น้ำป่าสักทางทิศตะวันตก โดยผ่านข้างตลาดหัวรอ ซึ่งปัจจุบันคลองมีขนาดที่แคบลงและตื้นเขินมาก ยังไม่ได้รับการขุดขยายขนาด

บึงและบ่อในปัจจุบันที่ได้รับการดำเนินการตามแผน คือ บึงพระรามเพียงแห่งเดียว ระบบต่าง ๆ ของบึงพระรามในการวางท่อเชื่อมต่อจากคลองต่าง ๆ ในการระบายน้ำฝนและป้องกันน้ำท่วมไม่ได้รับการดำเนินงาน

คลองย่อยต่าง ๆ ที่เป็นแนวคลองเดิม จากการสำรวจปัจจุบันเหลือเพียงเป็นคลองระบายน้ำข้างทางที่ตื้นเขิน และปลายทางตามจุดต่าง ๆ ตื้นไม่สามารถต่อไปยังคลองอื่น ๆ เพื่อระบายน้ำได้

ข. การทำงานของระบบ

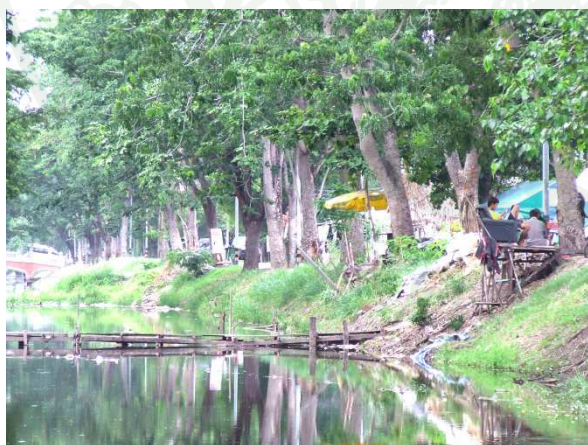
เนื่องจากการรื้อฟื้นคลองมีเพียง 3 คลอง ดังนั้นคลองในการระบายน้ำ เมื่อมีฝนตกหนักจึงไม่เพียงพอ ทำให้ชุมชนและโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงดังกล่าว ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม จากการระบายน้ำไม่ทัน ระบบเปิดปิดประตูน้ำทั้ง 2 คลองยังคงดำเนินการใช้งานได้ตามปกติ แต่ในการรักษาระดับน้ำ ไม่มีการสูบน้ำเข้า ปล่อยให้ระดับน้ำในคลองขึ้นลงเองตามธรรมชาติ ทำให้คลองบางช่วงระดับน้ำแห้งและตื้นเขิน จนเกิดกอกหญ้าหรือต้นไม้นขนาดเล็กขวางทางน้ำ (ภาพที่ 3.16)

A คลองฝาง

B คลองท่อ

C คลองมะขามเรียง

D คลองท่อ

ภาพที่ 3.16 รูป A, B, C, D แสดงให้เห็นแสดงให้เห็นคลองระบายน้ำที่ตื้นเขินจากขยะมูลฝอย และการชำรุดของท่อระบายน้ำ

ค. การรักษาคุณภาพน้ำ

ในปัจจุบันตามแนวคลองโบราณมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน อาคารพาณิชย์ และอื่นๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก บางจุดมีอาคารบ้านเรือนสร้างทับและรुकล้ำแนวลำคลองเดิม ทำให้แนวคลองบางแห่งมีปลายทางที่ไม่เชื่อมต่อกันทั่วถึงได้ เช่นบริเวณแนวคลองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะขนานเลียบไปกับถนนอุทองไปจบกับคลองเกลบด้านทิศตะวันตกและแนวคลองทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ บริเวณวัดโลกยสุธา ไปจนถึงวัดวรเชษฐาราม ซึ่งปลายทางของคลองต้องระบายลงสู่คลองท่อ คลองหลายสายเมื่อเกิดการขวางทางน้ำ ทั้งจากการก่อสร้างและขยะมูลฝอย ทำให้การระบายของและการรักษาคุณภาพของน้ำตามแผนโดยการนำน้ำใหม่จากแม่น้ำไถ่เลียตามแนวคลองเดิม เมื่อเวลาน้ำขึ้นจึงไม่เกิด คลองบางแห่งมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำโดยตรงโดยไม่ได้รับการบำบัดน้ำเสียก่อน เช่น แนวคลองมหาไชย ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแนวเลียบกับตลาดหัวรอตามแนวคลองหลัก 2 เส้น ที่เหลือมีการออกแบบความลาดชันของถนน และปรับทางทำให้น้ำสามารถระบายลงสู่ลำคลองได้ตามแผน แต่ถนนบางช่วงกลับปล่อยให้สร้างร้านค้าชั่วคราวที่ขายของฝากแก่นักท่องเที่ยวและร้านค้าแผงลอยต่าง ๆ (ภาพที่ 3.18) จนขวางทางระบายของน้ำจากผิวน้ำ ทำให้ระบายน้ำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งที่แนวถนนห่างจากแนวคูคลองเดิมเพียง 3 –4 เมตร เช่น บริเวณคลองเลียบถนนพระศรีสรรเพชญ์ตรงกลางเกาะเมือง ซึ่งน้ำจะระบายลงสู่คลองท่อด้านทิศตะวันตก

A

B

ภาพที่ 3.17 รูป A และ B แสดงให้เห็นพื้นที่ๆมีอาคารบ้านเรือนสร้างทับและรุกล้ำแนวลำคลองทำให้แนวคลองปลายทางไม่เชื่อมต่อกัน

A

B

C

ภาพที่ 3.18 รูป A, B และ C ให้เห็นพื้นที่ริมทางทำร้านค้าชั่วคราวที่ขวางทางระบายของน้ำจากฟิวดนน

4. รายละเอียดแผนงานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์

การบริการไฟฟ้าและโทรศัพท์แก่เขตอุทยานประวัติศาสตร์และชุมชนในเขตเกาะเมือง ปัจจุบันเป็นการติดตั้งอุปกรณ์และเดินสายลอยบนเสาเป็นส่วนใหญ่ ได้มีการเดินสายได้ดินในพื้นที่เฉพาะที่เป็นโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่งซึ่งเป็นตัวอย่างอันดีแก่การวางแผนโดยรวมที่ให้คุณค่ากับภูมิทัศน์ของโบราณสถานเป็นสำคัญ

การดำเนินงานบริการด้านกระแสไฟฟ้า และ โทรศัพท์ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์จะต้องคำนึงถึงแผนการใช้ที่ดินในการกำหนดแนววางสาย ส่วนวิธีการเดินสายและติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องให้ค่าทางภูมิทัศน์ต่อพื้นที่โบราณสถานเป็นสำคัญ กล่าวคือการเดินสายในเขตอุทยานฯ ควรเป็นการเดินสายได้ดินทั้งหมด อุปกรณ์ต่าง ๆ จะต้องมีการประสานงานจัดหาตำแหน่งที่ตั้งและปรับใช้งานภูมิสถาปัตย์ และงานสถาปัตยกรรมในการติดตั้งโดยกรมศิลปากรเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ส่วนการดำเนินงานในส่วนของชุมชนใกล้เคียง จะต้องมีการพิจารณาเป็นพื้นที่ไป เฉพาะพื้นที่ที่จะมีผลโดยตรงต่อภูมิทัศน์ของอุทยานฯ เท่านั้นที่จำเป็นต้องใช้มาตรการเดียวกันกับ เขตอุทยานฯ ส่วนพื้นที่ที่เหลือให้เป็นไปตามมาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การไฟฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ องค์การโทรศัพท์

การวางสายไฟฟ้า การวางสายไฟฟ้าแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. การวางสายไฟฟ้าใต้ดิน จุดประสงค์ก็เพื่อความปลอดภัยและความสวยงามใน สถานที่ที่สำคัญ ในระบบนี้สายไฟจะร้อยไปในท่อและกล่องคอนกรีต (Duck bank) ซึ่งฝังขนานกันไปกับถนนสายเอกและสายโทบางสาย และในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ ในสถานที่สาธารณะ บางแห่งก็ได้กำหนดให้สายอยู่ใต้ดินด้วย เพื่อไม่ให้มีสายพันระโยงระยางซึ่งจะทำลายความสวยงามของสถานที่นั้น

2. การวางสายไฟฟ้าลอย จุดประสงค์ก็เพื่อการประหยัด เนื่องจากบริเวณที่จะให้เดิน สายไฟฟ้าลอยนั้น เป็นบริเวณที่ไม่จำเป็นต้องเน้นความเด่นเป็นพิเศษ หรือในย่านพักอาศัยซึ่งมีความหนาแน่นน้อยไม่ต้องการเน้นความสวยงามมากนัก และในย่านดังกล่าวจะมีเพียงสายไฟฟ้า ขนาดเล็กและมีเป็นจำนวนน้อย

ระบบโทรศัพท์ ในบริเวณกลางเมือง และอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย อาคารหลายประเภทด้วยกัน เช่นอาคารส่วนราชการต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน บริเวณพักอาศัยและย่านธุรกิจ โดยที่สถานที่ดังกล่าว มีชุมสายโทรศัพท์ตั้งอยู่แล้ว ในส่วนที่มีการวางสายโทรศัพท์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. การวางสายโทรศัพท์ใต้ดิน จุดประสงค์ก็เพื่อความปลอดภัยและความสวยงามใน สถานที่สำคัญในระบบนี้สายโทรศัพท์จะร้อยไปในท่อ และกล่องคอนกรีต (Dunk bank) ซึ่งฝังขนานกันไปกับถนน สายเอกและสายโทบางสาย และในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ โดยมีบ่อพักสายทุกระยะประมาณ 1 50-60 เมตร จากบ่อพักจะมีสายแยกขึ้นสู่กระจายสาย (Main distribution frame) โดยตู้กระจายสายนี้จะติดตั้งตามบริเวณที่สามารถแจกจ่ายสายโทรศัพท์ได้ง่าย และอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับอาคารต่าง ๆ แล้วจึงแจกจ่ายสายโทรศัพท์ไปยังอาคารต่าง ๆ ตามที่ต้องการ ในสถานที่สาธารณะบางแห่งก็ได้กำหนดให้สายอยู่ใต้ดินด้วย เพื่อไม่ให้มีสายโทรศัพท์เดินระโยงระยางซึ่งจะทำลายความสวยงามของสถานที่นั้น

2. การวางสายโทรศัพท์ลอย จุดประสงค์ก็เพื่อการประหยัด เนื่องจากบริเวณที่จะให้เดินสายโทรศัพท์ลอยนั้นเป็นบริเวณที่ไม่จำเป็นต้องเน้นความเด่นเป็นพิเศษหรือในย่านพักอาศัยซึ่งมีความหนาแน่นน้อยไม่ต้องการเน้นความสวยงามมากนัก และในย่านดังกล่าวจะมีสายโทรศัพท์เป็นจำนวนน้อย

3. ปริมาณคู่สายโทรศัพท์จากองค์การโทรศัพท์มายังชุมสายโทรศัพท์ ส่วนที่จะเข้ามาภายในอุทยานประวัติศาสตร์ กำหนดเป็น 10,000 คู่สาย และแจกจ่ายไปยังตู้กระจายสายต่าง ๆ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปเพื่อแจกจ่ายไปยังอาคารต่าง ๆ เช่นอาคารส่วนราชการต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ อุทยานบริเวณพักอาศัย และ ย่านธุรกิจ

ผลการดำเนินงานตามแผนงานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์ในปัจจุบัน

จากการสำรวจพื้นที่พบ การวางสายไฟฟ้าและโทรศัพท์ในอุทยานประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 พื้นที่คือ

1. บริเวณพื้นที่ทำการศึกษาเป็นพื้นที่ที่อยู่กลางเกาะเมืองทิศเหนือติดถนนอุทอง ทิศใต้ติดถนนป่าโทน ทิศตะวันตกติดถนนคลองท่อ ทิศตะวันออกติดถนนชีกุน ภายในเขตโบราณสถานมีการวางสายลงใต้ดินทั้งหมด เมื่อข้ามฟากถนนที่ล้อมรอบพื้นที่ที่จะเป็นการเดินแบบสายลอย

2. พื้นที่บริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมือง ซึ่งล้อมรอบด้วยถนนอุทองตัดกับถนนคลองท่อ บริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์มาจนถึงบริเวณวัดโลกยสุธา พื้นที่ในบริเวณนี้ต่างจากบริเวณแรกคือ มีชุมชนอาศัยอยู่ฝั่งเดียวกับโบราณสถานซึ่งตรงข้ามกับถนนคลองท่อยาวตลอดแนวจนถึงวัดวรโพธิ์ จึงมีการวางสายลอยปะปนกันกับการเดินสายลงดิน

5. รายละเอียดแผนงานระบบประปาและน้ำใช้

ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ รับการบริการประปาจากประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา การเดินท่อส่งน้ำต้องคำนึงถึงผังการใช้ที่ดินในการกำหนดแนว ให้ทั่วถึงและพอเพียงต่อประเภทของพื้นที่ที่จะบริการ และสมควรยกเลิกการใช้แหล่งน้ำบาดาลที่เคยมีอยู่เดิมทั้งหมดเพื่อลดผลกระทบที่อาจจะมีต่อสภาพแวดล้อม หลักการในการวางแผนงานบริการการประปา มีดังนี้

ระบบประปา

ระบบประปา ทำหน้าที่ทำน้ำประปาจากการผลิตของการประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา มาจ่ายให้บริเวณต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะการใช้ที่ดิน ประกอบด้วยชุมชนที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์ ความหนาแน่นปานกลางถึงความหนาแน่นมาก ในจุดบริเวณชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำลพบุรีเดิม ส่วนบริเวณอื่น ๆ จะเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นประมาณ 10 คนต่อไร่ ยกเว้นบริเวณที่มีการประกอบกิจการพาณิชย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจมีความหนาแน่นสูงถึง 100 คนต่อไร่ แต่ก็จะเป็นบริเวณไม่กว้างใหญ่มากนัก

ความต้องการน้ำ		สมมติฐานการใช้ที่ดิน
หนาแน่น (มาก)	100 คน/ไร่	100 ไร่ = 10,000 คน
หนาแน่น (ปานกลาง)	40 คน/ไร่	100 ไร่ = 5,000 คน
หนาแน่น (น้อย)	10 คน/ไร่	500 ไร่ = 5,000 คน

บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ มีคนพักอาศัยอยู่ประมาณ 20,000 คน ถ้าให้ปริมาณการใช้น้ำ 300 ลิตร/คน/วัน บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์จะต้องการน้ำประมาณวันละ 6,000 ลบ.ม./วัน หรือ 10.42 ลบ.ม./นาที่ (เฉลี่ย) หรือ 15.6 ลบ.ม./นาที่ (สูงสุด) นอกจากนี้ยังมีความต้องการน้ำเพื่อการดับเพลิงอีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบริเวณพาณิชย์กรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่น ซึ่งประมาณว่า ต้องการน้ำอีกประมาณ 6 ลบ.ม./นาที่ เป็นเวลา 10 ชั่วโมง คิดเป็นปริมาตรน้ำ 14.40 ลบ.ม. ดังนั้นการประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา จะต้องสามารถจ่ายน้ำเข้าสู่บริเวณโครงการได้ไม่น้อยกว่า ประมาณวันละ 7,400 ลบ.ม. ด้วยอัตราสูงสุดของการไหลประมาณ 22 ลบ.ม./นาที่ หรืออัตราการไหลเฉลี่ยประมาณ 10.4 ลบ.ม./นาที่ ที่ความดันมาตรฐานคือประมาณ 140-300 k pa (20-40 ปอนด์/ตร.นิ้ว)

ระบบท่อจ่ายน้ำ

ระบบท่อจ่ายน้ำ ประกอบด้วยท่อประปา ประตุน้ำตัดตอน ประตุน้ำระบายอากาศ ประตุน้ำล้างท่อ และหัวดับเพลิง การวางท่อควรวางเป็นวงให้ทุกส่วนเชื่อมต่อถึงกันหมดโดยไม่มี

dead end หรือถ้าจำเป็นต้องมีก็ต้องน้อยที่สุดและมีประตุน้ำล้างท่อติดตั้งอยู่ด้วย ปัจจุบันมีวัสดุทำท่อชนิดใหม่ เช่น polyethylene ซึ่งมีคุณสมบัติทนต่อการถูกระแทกไม่แตกหักทนทานต่อการผุกร่อน เพราะไม่เป็นสนิม และยังสามารถทนต่อรังสีอัลตราไวโอเลตอีกด้วยจึงวางโดยให้ถูกแสงแดดตลอดเวลาได้ แต่ก็มีราคาแพงกว่าท่อแอสเบสตอสซิเมนต์ ท่อเหล็กอาบสังกะสีและท่อ PVC สำหรับกรณีของโครงการนี้เสนอแนะให้วางท่อประปาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 200 มม. เป็นวงรอบนอก ส่วนท่อจ่ายน้ำภายใน ใช้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 150 มม. ต่อเชื่อมถึงกันหมด ท่อเหล่านี้จะทำหน้าที่ประธานหลักและประธานรอง สำหรับต่อท่อย่อยไปจ่ายน้ำตามบริเวณต่าง ๆ ซึ่งจะมีขนาดเล็กลงตามความเหมาะสม ประตุน้ำตัดตอนจะติดตั้งตามจุดตัดและจุดแยกต่าง ๆ และเพื่อแบ่งระบบจ่ายน้ำเป็นส่วน ๆ เพื่อการซ่อมบำรุงและระบายอากาศในเส้นท่อตรงจุดที่ถนนเปลี่ยนแปลงความลาดเอียง ประตุน้ำล้างท่อมีไว้สำหรับล้างท่อภายหลังการซ่อมบำรุง ควรมีหัวดับเพลิงติดตั้งไว้ตามจุดต่าง ๆ มีระยะห่างกัน 60-100 เมตร

ผลการดำเนินงานตาม แผนงานระบบประปาและน้ำใช้ในปัจจุบัน

จากการสำรวจพื้นที่และสอบถามเจ้าหน้าที่ คุณ ปรกรณ์ สมสุทธ อายุ 46 ปี เจ้าหน้าที่การประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 21 สิงหาคม 2554) ที่การประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยาทราบว่ามีการดำเนินการตามแผนแต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ครบถ้วน ระบบท่อจ่ายน้ำภายในพื้นที่เกาะเมืองทั้งหมด รวมทั้งบริเวณพื้นที่ทำการศึกษา ประกอบไปด้วยระบบท่อประปา ประตุน้ำตัดตอน และหัวดับเพลิงเท่านั้น โดยไม่ได้มีระบบครบถ้วนตามที่วางไว้ โดยจากการสำรวจแนวท่อบางจุดบริเวณพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาเป็นประจำเหมือนในเขตอุทยานฯ และพื้นที่โบราณสถาน แนวท่อหลายแห่งเกิดการผุกร่อนและเป็นสนิม บางพื้นที่ เช่น บริเวณแถบเลียบบถนนอุทอง ก่อนถึงพระตำหนักสิริยาลัย มีบ้านพักอาศัยสร้างทับแนวท่อและประตูตัดผ่าน มีขยะมูลฝอยปิดทับเป็นจำนวนมาก เมื่อสอบถามคนในพื้นที่ทราบว่าปัจจุบันไม่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาใช้งานและตรวจสอบ การเดินท่อประปาทั้งภายในและภายนอกเขตอุทยานฯ ใช้ท่อประปาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 150 มม. เท่ากันหมด โดยเชื่อมต่อกันโดยใช้ประตุน้ำตัดตอนแยกส่วนพื้นที่เขตอุทยานออกจากชุมชน ตำแหน่งถึงดับเพลิงมีการวางไว้ตามจุดต่าง ๆ ในแนวถนนหลักอย่างครบถ้วน

6. รายละเอียดแผนงานกำจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล

แบ่งการดำเนินงานออกเป็นหัวข้อดังนี้

ก. การก่อกำจัดน้ำเสีย

ได้มีการออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งรวมพื้นที่อุทยานฯ ไว้ในโครงการด้วย โดยกรมโยธาธิการว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาออกแบบทางวิศวกรรมและจะมอบหมายให้จังหวัดเป็นผู้ดำเนินการในขั้นก่อสร้างและเทศบาลเมืองฯ เป็นผู้ดูแลเมื่อก่อสร้างเสร็จ

เทศบาลเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงประสานงานให้มีการวางแผนท่อกหลักสำหรับรับน้ำเสียให้สัมพันธ์กับการใช้ที่ดินในเขตอุทยานฯ โดยกำหนดแนววางท่อไปในพื้นที่ที่เป็นชุมชน และอาคารศูนย์บริการอาคารสำนักงาน ส่วนแนวท่อย่อยกำหนดให้อยู่ในการออกแบบรายละเอียดของแผนงานต่าง ๆ ของอุทยานฯ ต่อไป สำหรับอาคารขนาดเล็กให้ ใช้บ่อเกรอะ บ่อซึม บำบัดเฉพาะจุด ในกรณีพิเศษที่น้ำเสียมิสามารถเกิดจากการปฏิบัติงาน เช่น น้ำเสียจากศูนย์ปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาติ จำเป็นต้องมีระบบก่อกำจัดน้ำเสียขนาดเล็กของตัวเองก่อนจะเชื่อมบรรจบเข้ากับระบบของจังหวัดโดยให้อยู่ในแผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์ รายละเอียดอื่น ๆ ในโครงการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นอุปกรณ์และสิ่งก่อสร้างเหนือดินที่จะพึงมีสมควรให้มีการประสานงานและมีการดัดแปลงเพิ่มเติม ให้เข้ากับลักษณะภูมิทัศน์ของอุทยานฯ โดยประสานงานกับทางจังหวัดก่อนที่จะมีการก่อสร้าง

ข. การก่อกำจัดขยะ

ขยะที่เกิดในเขตอุทยานฯ ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางทั้งบนบกและในน้ำ ต้องมีมาตรการให้มีการทิ้งขยะในภาชนะรองรับที่จะต้องกระจายทั่วถึงทั้งพื้นที่ มีการเก็บรวบรวมไว้ตามจุดที่เหมาะสม โดยการดำเนินการของอุทยานฯ หลังจากนั้นการจัดรูปแบบและก่อกำจัดจะเป็นหน้าที่ของเทศบาลเมืองฯ

1 ขยะบนบก

งานภาชนะรองรับและสถานีรวบรวมขยะจะอยู่ในงานองค์ประกอบภูมิทัศน์ของแผนงานปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อให้รูปแบบและตำแหน่งจัดวางเหมาะสมกับพื้นที่และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสถานีรวบรวมขยะจะต้องมีการประสานงานกับเทศบาลเมืองฯ เพื่อกำหนดจุดที่เหมาะสมกับพื้นที่และสะดวกต่อการจัดเก็บ การเก็บกวาดในพื้นที่อุทยานฯ ควรจะดำเนินการ

โดยอุทยานฯ ในกรณีเมื่อมีงานเทศกาลหรืองานพิธีต่าง ๆ จำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเทศบาลเมืองฯ เป็นกรณีพิเศษ การกำจัดขยะเป็นงานของเทศบาลเมือง ซึ่งใช้วิธีฝังกลบในพื้นที่นอกเขตเทศบาลเมืองฯ ซึ่งอาจพัฒนาไปเป็นการกำจัดโดยวิธีเผาหรือวิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสมตามโครงการของจังหวัดต่อไป อย่างไรก็ตามอุทยานฯ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาและขนาดเล็กลงเพื่อกำจัดใบไม้ กิ่งไม้ที่เกิดจากการดูแลรักษาสถานที่เพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

2. ขยะทางน้ำ

เนื่องจากมีทางน้ำจำนวนมากในเขตอุทยานฯ และใช้เป็นเส้นทางสัญจร ต้องมีมาตรการในการป้องกันการทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำเป็นเบื้องต้นด้วยกฎระเบียบของอุทยานฯ การรณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ และจัดภาชนะรองรับทั้งบนเรือและริมทางน้ำที่พอเพียง

การเก็บขยะในแหล่งน้ำในเขตอุทยานฯ ซึ่งคาดว่าจะมีไม่มากนักเนื่องจากมาตรการขั้นต้นดังกล่าวจัดเป็นงานของอุทยานฯ ซึ่งอาจจะดำเนินการเองหรือจ้างเหมาเอกชน ส่วนการเก็บขยะในแหล่งน้ำนอกอุทยานฯ พื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น ในแม่น้ำและคลองเมืองเป็นงานของกรมเจ้าท่ารวบรวมไว้ตามจุดเดียวกับขยะบนบก เพื่อรอการจัดเก็บและกำจัดโดยเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการ

ผลการดำเนินงานตามแผนงานกำจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลในปัจจุบัน

ก. การกำจัดน้ำเสีย

จากการสำรวจพื้นที่พบว่าการระบายน้ำเสียในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาไม่มีการดำเนินการตามแผน ท่อระบายน้ำในเขตเทศบาลมีน้อยมาก อาศัยลำรางธรรมชาติเป็นศูนย์รวมของการรองรับน้ำเสีย โดยใช้คลองต่าง ๆ เช่น คลองมะขามเรียงรองรับน้ำเสียของเมือง แล้วระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำป่าสักแต่แผนที่ได้ดำเนินการแล้วคือ ระบบบำบัดน้ำเสียจากกรมโยธาธิการ เพื่อจัดการกับน้ำเสียในเขตเมืองโดยใช้งบประมาณการก่อสร้าง 350 ล้านบาทปีที่เริ่มดำเนินการคือปี พ.ศ. 2541 ประเภทระบบบำบัดน้ำเสียแบบคลองวนเวียน มีจำนวนบ่อตก 22 บ่อ ปริมาณน้ำเสียตามการออกแบบสามารถรองรับได้ถึง 24,000 ลบ.ม/วัน แต่จากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่การประปาเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาทราบว่าปริมาณน้ำเสียที่เข้าระบบจริงเพียง 12,000 ลบ.ม/วัน ทำให้ระบบการบำบัดไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่การ

ประปาเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาได้แจ้งให้ทราบว่าสาเหตุบางส่วนมาจาก การมีรถบรรทุกของเกินน้ำหนักวิ่งผ่านไปมาประจำทำให้สภาพถนนและท่อระบายน้ำหลายแห่งตามริมทางแตกชำรุดรวมทั้งระบบคลองต่าง ๆ ในการเดินทางของน้ำเกิดการตื้นเขินและอุดตันหลายแห่งซึ่งทางเทศบาลกำลังดำเนินการแก้ไข แต่ในขณะที่เดียวกันภาระที่ท้องถิ่นจะต้องหาทางแก้ไขอีกเรื่อง คือ ค่าใช้จ่ายในการเดินเครื่องบำบัดน้ำเสีย และค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างบุคลากร

A

B

ภาพที่ 3.19 รูป A และ B แสดงให้เห็นสภาพถนนและท่อระบายน้ำหลายแห่งตามริมทางแตกชำรุด

ข. การกำจัดขยะ

จากการตรวจเอกสารและสัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ คุณ กัญชัย ชุ่มชื่น อายุ 49 ปี เจ้าหน้าที่เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 26 สิงหาคม 2554) ทราบว่าเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ 14.84 ตารางกิโลเมตร มีประชากรอาศัยอยู่ 54,876 คน จำนวนครัวเรือน 18,165 ครัวเรือน และยังมีประชากรแฝงและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมโบราณสถานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ อีกเป็นจำนวนมากในแต่ละปีทำให้ในแต่ละวันมีปริมาณขยะเกิดขึ้นจำนวนมากถึงวันละ 70 ตัน

โดยสภาพพื้นที่ของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีสภาพเป็นเกาะ และเคยเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงเก่ามาก่อน โดยมีแม่น้ำไหลผ่าน 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ทั้งยังเป็นที่ตั้งของแหล่งมรดกโลก และมีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครเพียง 75 กิโลเมตร ทำให้พื้นที่ในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาและพื้นที่โดยรอบมีการขยายตัวของกิจการด้านต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยว การอุตสาหกรรม และการอยู่อาศัยของประชากรแฝงเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลใกล้เคียงขอใช้พื้นที่ฝังกลบ

ของเทศบาลนครนครศรีอยุธยา ซึ่งมีพื้นที่อยู่เพียง 30 ไร่เศษ ทำให้ปัญหาในการกำจัดขยะของเทศบาลมีมากขึ้นจนในปัจจุบันพื้นที่กำจัดขยะของเทศบาลอยู่ในขั้นวิกฤตเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันเทศบาลได้จัดทำแผนแก้ไขปัญหาและเสนอโครงการเพื่อรองรับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนกลางเพื่อจัดหาที่ดินทิ้งขยะเพิ่มเติมและได้จัดตั้งงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหามูลฝอยในบางส่วน อาทิ เช่น จ้างบริษัทเพื่อขนถ่ายขยะมูลฝอยและฝังกลบ

7. รายละเอียดแผนงานป้องกันอุบัติภัยและรักษาความปลอดภัย

ก. แผนงานป้องกันอุบัติภัย

เน้นที่การดับเพลิงซึ่งพื้นที่ที่มีความเสี่ยงมีไม่มากนัก งานดับเพลิง จึงให้เป็นงานของตำรวจ โดยอุทยานฯ ไม่จำเป็นต้องมีสถานีดับเพลิงเฉพาะ ความเหมาะสมจึงอยู่ที่กำหนดให้อาคารในเขตอุทยานฯ มีระบบป้องกันอัคคีภัยและดับเพลิงตามมาตรฐานทั่วไปของอาคารแต่ละประเภท ใช้ประโยชน์จากแนวท่อประปาโดยกำหนดจุดต่อหัวฉีดดับเพลิง ตามแนวท่อเหล่านั้นและกำหนดจุดโบราณสถานที่มีความเสี่ยง เช่น พลับพลาดรีมุข วัดมงคลบพิตร เป็นต้น ให้มีรถดับเพลิงของตำรวจพร้อมอยู่ในบริเวณใกล้เคียงที่จะปฏิบัติงานได้ทันที โดยเฉพาะในฤดูแล้ง

ส่วนงานรักษาพยาบาลแก่ผู้เยี่ยมชม ในกรณีอุบัติเหตุและเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ความจำเป็นควรมีเฉพาะห้องปฐมพยาบาลซึ่งจะอยู่ในศูนย์บริการวิชาการและท่องเที่ยวเพื่อปฐมพยาบาลก่อนส่งต่อไปยังโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาหากจำเป็น

ข. แผนงานรักษาความปลอดภัย

มุ่งเน้นที่การรักษาความปลอดภัยแก่ผู้เยี่ยมชมชุมชน และ โบราณสถาน จึงให้เป็นงานของตำรวจประสานกับอุทยานฯ เพื่อกำหนดจุดป้อมยามย่อยที่เหมาะสมตามแผนการใช้ที่ดิน และพฤติกรรมของการท่องเที่ยวที่บอกถึงจุดที่มีความเสี่ยง รูปแบบของป้อมยามย่อยการบูรณะและปรับปรุงจะเป็นงานองค์ประกอบภูมิทัศน์ในแผนงานปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์

ผลการดำเนินงานตามแผนงานป้องกันอุบัติภัยและรักษาความปลอดภัยในปัจจุบัน

ก. แผนงานป้องกันอุบัติภัย

ตามแผนงานจะเห็นเฉพาะด้านการดับเพลิงแต่อย่างเดียว โดยตามถนนสายหลัก จะมีหัวฉีดดับเพลิงทุก 60 –100 เมตร ตรงตามแผน รวมทั้งในอาคารต่าง ๆ และหน่วยงานที่รับผิดชอบในเขตอุทยานและมีระบบป้องกันและดับเพลิงตามมาตรฐานครบถ้วน

แต่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ขึ้นโดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก จากการตรวจเอกสารและ สอบถามจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์ คุณเมธาดล วิจักขณะ ผู้อำนวยการสำนักอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อ 26 สิงหาคม 2554) ทราบว่าแผนของกรมศิลปากรว่าด้วยการป้องกันภัยทางธรรมชาติโดยตรงยังไม่เคยจัดเตรียมไว้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น จึงไม่มีระบบหรือแนวทางในการบริหารจัดการแต่อย่างใด รวมทั้งบุคคลากรเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายขาดประสบการณ์ด้านความพร้อมในการรับมือกับปัญหาจากภัยธรรมชาติ งานรักษาพยาบาลตามแผนงานซึ่งได้ระบุไว้ว่าควรมีห้องพยาบาลซึ่งอยู่ในศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยวเพื่อปฐมพยาบาลก่อนส่งต่อไปยังโรงพยาบาล จากการสำรวจพื้นที่พบว่า มีการออกแบบตำแหน่งห้องไว้ตามแผน แต่ระบบงานปฐมพยาบาลและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการพร้อมทั้งไม่มีเจ้าหน้าที่เพื่อปฐมพยาบาลอยู่ในศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยว

ข. แผนงานรักษาความปลอดภัย

ในพื้นที่เขตอุทยานและเกาะเมือง การรักษาความปลอดภัยจะมุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่เขตอุทยานที่มีโบราณสถานสำคัญเท่านั้น ส่วนชุมชนและ โบราณสถานขนาดเล็กที่ไม่สำคัญ บางแห่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในแต่ละพื้นที่และงานของตำรวจพื้นที่นั้น ๆ

ตารางที่ 3.3 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสาขารูปโภคและสาธารณูปการหลัก

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการ แล้ว	ดำเนินการ ไม่ครบตาม แผน	ไม่ได้ ดำเนินการ	กำลัง ดำเนินการ
1. งานถนนทางเดินเท้าและแผนการจัดระบบสัญจรทางบก - ถนนเลียชเขตอุทยานฯ - ถนนภายในเขตอุทยานฯ - ถนนเลียชโบราณสถาน - การจัดการยานพาหนะควบคุมภายในเขตอุทยานฯ		✓ ✓	✓ ✓ ✓	
2. แผนงานแม่น้ำ ลำคลองทางระบายน้ำ - การรื้อฟื้นแนวคลอง โบราณภายในเขตอุทยานฯ - การจัดระบบน้ำในคลอง - การทำงานของระบบ - การรักษาคุณภาพน้ำ		✓ ✓ ✓ ✓		
3. แผนงานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์ - การประมาณกำลังไฟฟ้าในบริเวณธุรกิจและการค้า - การประมาณกำลังไฟฟ้าในย่านพักอาศัย - การประมาณกำลังไฟฟ้าในสถานที่สาธารณะ - ขอดำเนินการใช้ไฟฟ้า - การวางสายไฟฟ้า - ระบบโทรศัพท์		✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓	
4. แผนงานระบบประปาและน้ำใช้		✓		

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการ แล้ว	ดำเนินการ ไม่ครบตาม แผน	ไม่ได้ ดำเนินการ	กำลัง ดำเนินการ
5. แผนงานระบบกำจัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล				
- การกำจัดน้ำเสีย				✓
- การกำจัดขยะ				✓
6. แผนงานป้องกันอุบัติเหตุและการรักษาความปลอดภัย				
- แผนงานป้องกันอุบัติเหตุ		✓		
- แผนงานรักษาความปลอดภัย		✓		

แผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์

เป็นแผนงานทางภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมคุณค่าของโบราณสถานให้ร่มรื่นสวยงาม และเพื่อส่งเสริมโครงสร้างหลักของโครงการที่ถูกกำหนดโดยแผนการใช้ที่ดิน เส้นทางสัญจรและแผนงานย่อยต่าง ๆ ตลอดทั้งพื้นที่โครงการให้มีภูมิทัศน์ที่กลมกลืนสอดคล้องเป็นเอกภาพกับบรรยากาศโบราณสถานโดยการใช้พันธุ์ไม้ และองค์ประกอบภูมิทัศน์(Site Furniture)

แผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ประกอบด้วยแผนงานดังนี้

1. งานภูมิทัศน์ในบริเวณโบราณสถานแต่ละจุด

ได้แก่การจัดพื้นที่ปลูกพันธุ์ไม้ให้ความร่มรื่นเหมาะแก่การเข้าชม และส่งเสริมมุมมองต่อโบราณสถานให้ดูสวยงามและใช้องค์ประกอบภูมิทัศน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่ในแต่ละเขตโบราณสถาน และควรมีการจัดแผนงานเฉพาะตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่เป็นแห่ง ๆ ไป

2. งานภูมิทัศน์ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นสวนสาธารณะโดยให้มีแนวนอนแนวคลองตามหลักฐานโบราณคดี และคงพื้นที่โบราณสถานที่มีกระจายทั่วไปในพื้นที่ไว้เพื่อการบูรณะตามแผนงานโบราณคดี พื้นที่โดยรวมให้มีการจัดพื้นที่ปลูกต้นไม้และก่อสร้างองค์ประกอบของสวนสาธารณะตามความจำเป็น เช่น ทางเดิน สะพาน ศาลา และอาคารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาพื้นที่บางส่วนด้านทิศใต้ของเขตอุทยานฯ ไปแล้ว เป็นโครงการระยะที่ 1 โครงการระยะที่ 2 เป็นพื้นที่ทางทิศเหนือของโครงการระยะที่ 1 การดำเนินการควรเป็นไปตามหลักการเดิมดังที่กล่าวแล้วข้างต้น โครงการระยะที่ 3 เป็นพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของโครงการระยะที่ 1 และ 2 ไปจรดแนวนอนอุทก พื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ตรงข้ามพระตำหนักสิริยาลัย ซึ่งกรมธนารักษ์ได้อนุญาตให้สำนักพระราชวังใช้ประโยชน์เพื่อจัดสร้างสวนไม้ประดับ จำนวน 48 ไร่ 2 งาน 98.14 ตารางวา รวมกับพื้นที่ข้างเคียง ที่จะทำให้พื้นที่นี้ต่อเนื่องกับสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 1 และ 2 ได้

แผนพัฒนาจะเป็นไปตามหลักการเดิม เช่นเดียวกับโครงการระยะที่ 1 และ 2 ที่สำคัญคือเน้นการบูรณะโบราณสถาน แนวคลองแนวนอนโบราณในพื้นที่สวนโดยมีเนื้อหาส่วนสำคัญที่ต่างออกไปคือ

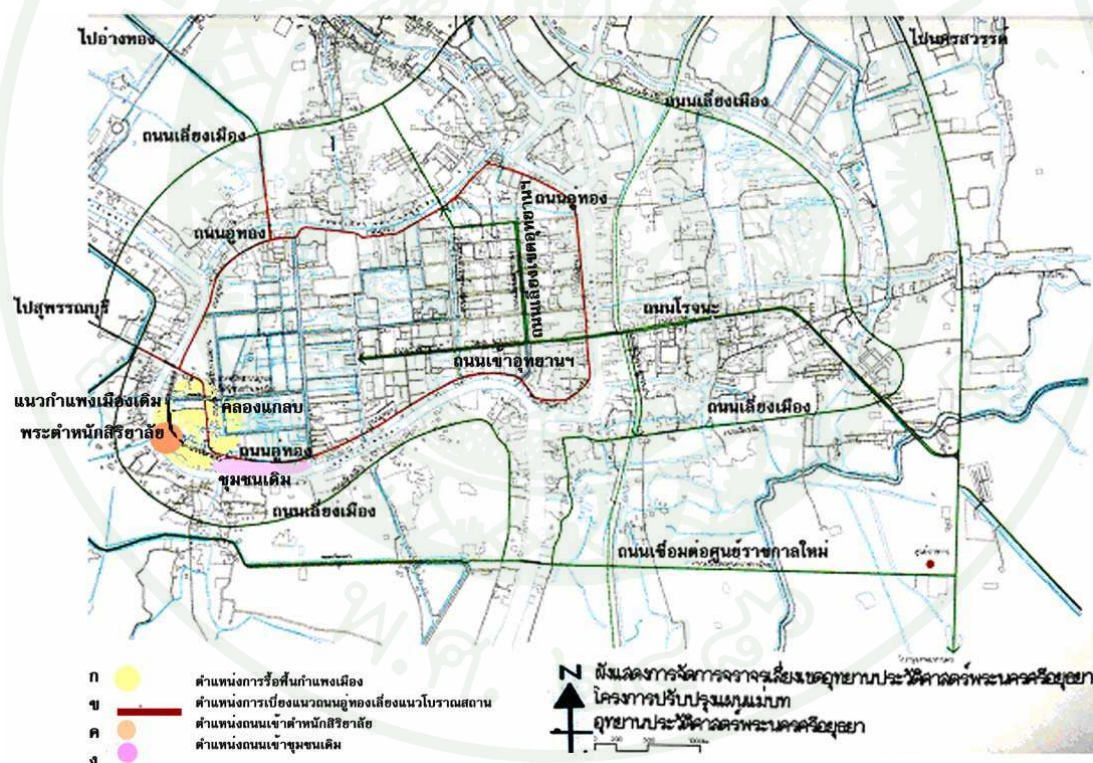
ก. การรื้อฟื้นกำแพงเมืองตามแนวนอนอุทก ในโครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 3 กำแพงเมืองซึ่งปัจจุบันอยู่ใต้แนวนอนอุทกในโครงการปรากฏเป็นเนินสูงชัดเจน และพื้นที่โดยรอบมีชุมชน และการใช้ที่ดินที่ยังไม่หนาแน่นนัก มีความเป็นไปได้ในการดำเนินการตามขั้นตอนทางโบราณคดีได้มากกว่าบริเวณอื่น ๆ รอบเกาะเมือง พิจารณาตามหลักฐานประวัติศาสตร์จะประกอบด้วยกำแพงเมือง ประตูคลอง ประตูช่องกุด และป้อม การบูรณะตามแผนงานจะเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีคุณค่าทางการศึกษา และนำเสนอใจทางการท่องเที่ยว (ภาพที่ 3.20)

ข. การเบี่ยงแนวนอนอุทกเลี้ยวแนวโบราณสถาน การดำเนินการบูรณะกำแพงเมืองจะทำให้ต้องมีการเบี่ยงแนวนอนอุทกออกจากแนวเดิมเพื่อเปิดพื้นที่ และแนวนอนนี้จะต้องหลบเลี้ยวโบราณสถานอื่น ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ด้วย

ถนนเลี้ยวโบราณสถาน (ภาพที่ 3.20) แนวนอนอุทกใหม่ที่เป็นไปได้ในการเลี้ยวออก

จากแนวกำแพงเมือง คือ ขั้วเข้ามาอยู่ในพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ระยะที่ 3 โดยเลือกแนวให้ผ่านพื้นที่ที่ไม่มีโบราณสถาน ซึ่งต้องทำการสำรวจชี้แนวที่เป็นจริงต่อไป โดยเริ่มเบี่ยงออกจากแนวเดิมประมาณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของโครงการระยะที่ 1 เพื่อเปิดแนวสำหรับบูรณะกำแพงและป้อมในจุดดังกล่าว หลบบริเวณโบราณสถานมุ่งขึ้นไปทางทิศเหนือข้ามคลองแกลบไปบรรจบกับถนนอุทองเดิมที่ตำแหน่งก่อนขึ้นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา การกำหนดแนวเช่นนี้จะได้เส้นทางการจราจรไปในทิศทางและจุดหมายของถนนอุทองเดิม สำหรับชุมชน และมีระยะห่างพอแก่การรักษาความปลอดภัยทั้งยังให้ความสำคัญต่อพื้นที่พระตำหนักสิริยาลัยมากกว่าแนวถนนเดิม

แผนผังการบูรณะโบราณสถานแนวคลองแนวถนนโบราณตามแผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์

ภาพที่ 3.20 แผนผังการบูรณะโบราณสถานแนวคลองแนวถนนโบราณตามแผนงานบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์

ที่มา: แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
กองโบราณคดีกรมศิลปากร (2537)

ก. ถนนทางเข้าระตำหนักสิริยาลัย กำหนดให้มีถนนแยกเข้าสู่พระตำหนักจากแนวถนนอุทงใหม่ ผ่านบริเวณสวนสาธารณะไปยังตำแหน่งประตูตำหนักเดิม ซึ่งคาดว่าจะตรงกับตำแหน่งช่องประตูที่ 49 ของแนวกำแพงเมืองตามทะเบียนโบราณสถาน พื้นที่ใกล้เคียงกับประตูหน้าพระตำหนักจัดให้มีที่จอดรถ และพื้นที่สำหรับเป็นที่ตั้งสถานีตำรวจตามข้อเสนอแนะของสำนักพระราชวัง

ง. ถนนทางเข้าสู่ชุมชนเดิม ชุมชนเดิมริมแม่น้ำเจ้าพระยาลอดแนวของโครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 3 เดิมอาศัยแนวถนนอุทงเป็นถนนสายหลัก มีซอยแยกย่อยเข้าไปในพื้นที่ เมื่อมีการเบี่ยงแนวถนนอุทงออกไป จึงต้องกำหนดให้มีแนวถนนแยกจากแนวถนนใหม่เข้าสู่ชุมชนสองจุดคือทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ตามสภาพพื้นที่ และมีถนนชุมชนขนาดเล็กอยู่ด้านนอกของแนวกำแพงเมืองตามแนวถนนอุทงแนวเดิม ซึ่งถนนนี้ใช้พื้นที่อยู่ในแนวเขตถนนอุทงเดิมโดยไม่ต้องเวนคืนพื้นที่เพิ่ม และยังคงใช้ทิศทาง และจุดหมายของการจราจรเหมือนที่เป็นอยู่เดิมสำหรับชุมชน

3. งานภูมิทัศน์ในหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม

แผนงานนี้เป็นการจัดภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับรูปแบบของหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม ซึ่งต้องการให้เป็นหมู่บ้านร้านค้าตลาดที่มีบรรยากาศแบบโบราณ ทำการสาธิตการผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้า ตามหลักฐานในประวัติศาสตร์ พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นหมู่บ้านศิลปหัตถกรรมอยู่ริมคลองท่าทางด้านตะวันตก มีแนวถนนและ วัดซึ่งเป็นโบราณสถานและบ่ออิงอยู่ในพื้นที่ การดำเนินการจึงต้องผสมผสานการจัดภูมิทัศน์หมู่บ้านแบบโบราณซึ่งเป็นชุมชนริมน้ำ และภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมโบราณสถานด้วย

4. งานภูมิทัศน์ในส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

แผนงานนี้เป็นการจัดภูมิทัศน์ในพื้นที่ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว รวมทั้งบริเวณต่อเนื่องประเภทเดียวกัน คือ อาคารสำนักงานและปฏิบัติการ ได้แก่บริเวณสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์ ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาติ และบ้านพักข้าราชการให้สอดคล้องกลมกลืนร่มรื่นสวยงามเป็นเอกภาพกับพื้นที่โบราณสถาน

5. งานภูมิทัศน์ประกอบในพื้นที่อื่น ๆ

แผนงานนี้เป็นการจัดภูมิทัศน์ในพื้นที่อื่น ๆ ที่เหลือในเขตอุทยานฯ และพื้นที่ต่อเนื่องนอกเขตอุทยานฯ บางส่วนที่สัมพันธ์กัน ที่สำคัญคือ

งานภูมิทัศน์ตามแนวถนนโรจนะ ได้แก่การปรับปรุงภูมิทัศน์ในแนวถนนโรจนะซึ่งเป็นถนนทางเข้าออกหลัก (Main access) ของเขตอุทยานฯ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศเตรียมตัวนำเข้าสู่อุทยานฯ จึงควรมีการจัดภูมิทัศน์ด้วยการปลูกพันธุ์ไม้ให้ร่มรื่นและจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์ เช่น เสาไฟ ถนน ป้าย ชื่อถนน รั้วและป้ายชื่อสถานที่ราชการ เป็นต้น ให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับงานภูมิทัศน์ของอุทยานฯ

งานภูมิทัศน์ในเขตชุมชนเดิม ในเขตอุทยานมีชุมชนเดิมที่ไม่ส่งผลโดยตรงต่อโบราณสถาน จึงทำให้คงอยู่ในพื้นที่เดิม สมควรให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่เหล่านั้น โดยใช้งานภูมิทัศน์เป็นส่วนให้ชุมชนมีความร่มรื่นสวยงาม และมีประโยชน์อื่น ๆ ต่อเนื่องไปด้วย ได้แก่ ให้งานภูมิทัศน์นั้นเป็นการแบ่งเขตอุทยานกับชุมชน เป็นฉากบังแนวชุมชนในบางจุดเพื่อให้มุมมองโบราณสถานสวยงาม หรือให้เป็นพื้นที่กันชน (Buffer Area) ระหว่างกิจกรรมชุมชนกับเขตโบราณสถาน เป็นต้น

งานภูมิทัศน์ในเขตชุมชนชดเชยการโยกย้าย ได้มีการจัดพื้นที่เพื่อชดเชยการโยกย้ายชุมชนบางส่วนขึ้นไปในเขตอุทยานฯ และวางเป้าหมายที่จะให้สิ่งก่อสร้างในชุมชนนี้สอดคล้องกับบรรยากาศโดยรวมของอุทยานฯ จึงสมควรมีการจัดภูมิทัศน์ในพื้นที่ให้ขึ้นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะตามแนวคลองและถนนโบราณ

งานภูมิทัศน์ในเขตบวรณะคลองประตูข้าวเปลือกและสวนสาธารณะชุมชน ได้มีการเสนอให้บวรณะแนวคลองประตูข้าวเปลือก คลองประตูจินตามแนวถนนชี่กุนขึ้นตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และเลี้ยวแนวถนนชี่กุนออกไปอยู่ชิดแนวคลองฝั่งตะวันออก เพื่อให้โบราณสถานสำคัญบริเวณวัดมหาธาตุ วัดราชบวรณะ ปลอดภัยจากแรงสั่นสะเทือนและมลพิษจากการจราจร จึงสมควรให้มีการจัดภูมิทัศน์ในพื้นที่ ระหว่างโบราณสถาน คลองและถนน โดยมีเป้าหมายให้เป็นพื้นที่กันชน (Buffer Area) ระหว่างชุมชนกับโบราณสถานและให้ใช้พื้นที่เป็นสวนสาธารณะของชุมชนไปด้วย

งานภูมิทัศน์ในพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวถึงข้างต้น ทั้งงานภูมิทัศน์ตามแนวนอน แนวคลองต่าง ๆ ในเขตอุทยานฯ ที่ต้องมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นเอกภาพกันทั้งพื้นที่อุทยานฯ และยังมีส่วนต่อเนื่องเท่าที่จำเป็น ถึงแม้จะอยู่นอกเขตอุทยานฯ ก็จำเป็นต้องปรับปรุงเพื่อให้มีความต่อเนื่องกัน

แผนงานภูมิทัศน์ทั้ง 5 แผนนี้ งบประมาณจะรวมอยู่ในงบประมาณแผนงานย่อยของแต่ละโครงการ

6. ข้อเสนอแนะในการใช้อุปกรณ์ประกอบภูมิทัศน์ (Site Furniture)

ในการจัดภูมิทัศน์จำเป็นต้องมีสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลในการเยี่ยมชม เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายข้อมูลโบราณสถาน แผนที่ ม้านั่ง ตู้โทรศัพท์ เสาไฟ และเครื่องหมายสัญลักษณ์ เป็นต้น เพื่อให้สิ่งเหล่านี้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมโดยรวมของอุทยานฯ และส่งเสริมให้พื้นที่ดูสวยงาม จึงควรกำหนดให้มีรูปแบบและวัสดุที่มีความต่อเนื่องกับโบราณสถาน มีขนาดและการจัดการวางที่เหมาะสม ไม่บดบังหรือแข่งขันกับโบราณสถานเอง และต้องไม่สร้างความสับสนกับโบราณวัตถุ มีความชัดเจนแบบที่เป็นของใหม่โดยมีหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบ จะต้องมีรูปแบบที่เป็นไทย โดยประยุกต์ให้มีความชัดเจนไม่สับสนกับโบราณสถาน มีความเป็นเอกภาพกับบรรยากาศโดยรวม
2. วัสดุ จะต้องเป็นวัสดุที่แข็งแรง ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ และการทำให้เสียหายโดยมนุษย์และจำเป็นที่สุดต้องเป็นวัสดุที่มีผิว สีสันต่อเนื่องกับสิ่งแวดล้อม เป็นเอกภาพกัน ไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยก และต้องบำรุงรักษาง่าย

ในที่นี้ได้เสนอตัวอย่างการออกแบบไว้เป็นแนวทาง โดยใช้อิฐเป็นวัสดุพื้นฐานให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมโบราณสถานที่เป็นอิฐเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวัสดุประกอบอื่น ๆ เช่น ไม้ เหล็ก หรือโลหะอื่น ๆ ตามแต่จะเหมาะสมกับการใช้สอย โดยให้มีสีสันตามสิ่งแวดล้อมและเครื่องจรม เช่น สีน้ำเงินเข้ม สีดำ สีเทา สีเขียวเข้ม หรือสีขาว เป็นต้น

การใช้พันธุ์ไม้ การปลูกพันธุ์ไม้ในโครงการควรใช้พันธุ์ไม้ที่เคยปลูกในอดีตซึ่งปลูกตามความเชื่อทางศาสนา ไซยศาสตร์ และเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยศึกษาจากจารึก บันทึกและวรรณคดีต่าง ๆ โดยพยายามให้ใกล้เคียงกับหลักฐานและมีความเหมาะสม โดยมีเกณฑ์ดังนี้

1. ใช้พันธุ์ไม้ตามหลัก ในโบราณคดี และมีกำเนิดในประเทศไทย มีความแพร่หลายพอสมควรเพื่อให้ประหยัดและสะดวกต่อการดูแลรักษา

2. ใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่น ที่เป็นของพื้นบ้านสามารถหาได้ในพื้นที่ใกล้เคียง

3. ใช้พันธุ์ไม้ที่นิยมปลูกในปัจจุบัน โดยคัดเลือกรูปทรงและที่มาที่ไม่ขัดกับโบราณสถานสำหรับบางกรณี เช่น เมื่อต้องการพันธุ์ไม้โตเร็วเพื่อรักษาสภาพพื้นที่ในระยะเวลาที่รวดเร็ว หรือต้องการสีต้นเพื่อความสวยงามในบางแห่ง

ผลการดำเนินการตามแผนบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ในปัจจุบัน

จากการสำรวจพื้นที่พบว่างานที่ได้รับการดำเนินงานแล้วคือ

1. งานภูมิทัศน์ในบริเวณโบราณสถาน แต่ละจุดมีการจัดพื้นที่ปลูกพันธุ์ไม้ให้มีความร่มรื่นแก่การเข้าชมในแต่ละเขตโบราณสถานตามแผนที่ได้เสนอไว้

2. งานภูมิทัศน์ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ มีการจัดพื้นที่ปลูกต้นไม้และก่อสร้างองค์ประกอบของสวนสาธารณะ ตรงตามแผนรวมทั้งดำเนินการตามโครงการระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แต่โครงการระยะที่ 3 พื้นที่ตรงข้ามพระตำหนักสิริยาลัย ตามแผนเสนอให้สำนักพระราชวังใช้ประโยชน์เพื่อจัดสร้างสวนไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อความต่อเนื่องกับพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ระยะที่ 1 และ 2 ไม่ได้รับการดำเนินงาน ปัจจุบันเปิดพื้นที่ให้เป็นที่พักผ่อนและจอดรถ ส่วนแผนงานการบูรณะโบราณสถาน แนวคลอง และการรื้อฟื้นกำแพงเมืองตามถนนอุทอง เมื่อสำรวจพื้นที่จากทิศตะวันตก เลียบตามแนวถนนอุทองพบการรื้อฟื้นแนวกำแพงเมืองบางส่วนตามแผน แต่ไม่มีการเน้นการจัดการทางด้านภูมิทัศน์ เนื่องจากโครงการไม่มีการดำเนินงานต่อเนื่องถึงปัจจุบัน งานเบียงถนนแนวโบราณสถานได้รับการดำเนินการตามแผน แต่ถนนเส้นเดิมตามแนวถนนอุทอง ที่แยกเข้าชุมชนและผ่านมาจนถึงพระตำหนักสิริยาลัย ก็ยังเปิดใช้งานตามปกติ

3. งานด้านภูมิทัศน์ในหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม

จากการสำรวจพื้นที่ก่อสร้างหมู่บ้านศิลปหัตถกรรมไม่ได้รับการดำเนินงานตามแผนพื้นที่ปัจจุบันมีการตัดถนนแบ่งแปลงเตรียมไว้ แต่ถูกปล่อยเป็นพื้นที่รกร้าง โดยบางส่วนเป็นพื้นที่เก็บพัสดุจากงานของเทศบาลและในพื้นที่มีสิ่งก่อสร้างที่ไม่ได้รับการใช้งานหลายจุด

4. งานด้านภูมิทัศน์ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

A

B

C

D

ภาพที่ 3.21 รูป A, B, C และ D แสดงให้เห็นการทรุดโทรม และผุพังขององค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ ที่ไม่ได้รับการซ่อมบำรุง

จากการสำรวจและสอบถามเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง คุณ วโรภาส วังศ์ตุรภัทร ภูมิสถาปนิก 6 กลุ่มงานออกแบบสถาปัตยกรรมและ บูรณะโบราณสถาน สำนักสถาปัตยกรรมและ หัตถศิลป์ กรมศิลปากร (สัมภาษณ์เมื่อ 16 มกราคม 2554) พบว่าการจัดภูมิทัศน์ในบริเวณพื้นที่ส่วนบริการและการท่องเที่ยวทั้งหมด ในอดีตเมื่อเริ่มดำเนินการตามแผนมีงานทางด้านภูมิทัศน์ทุกจุด มีความต่อเนื่องสอดคล้องกลมกลืนร่มรื่นสวยงาม แต่เมื่อระบบการจัดการนำชมไม่เป็นไปตามแผนพื้นที่ดังกล่าวจึงไม่ได้รับการใช้งานและดูแลทางด้านภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันจากการสำรวจพื้นที่จึงพบเพียงการจัดพื้นที่ปลูกพันธุ์ไม้ใหญ่ ที่ยังคงให้ความร่มรื่นอยู่ตามจุดและอาคาร

สถานที่ต่าง ๆ ที่ไม่ได้รับการใช้งาน ส่วนองค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ เช่น ศาลา ป้าย ม้านั่ง และอื่น ๆ เกิดการทรุดโทรมและผุพังลง โดยไม่ได้รับการซ่อมบำรุง

5. งานภูมิทัศน์ประกอบในพื้นที่อื่น ๆ

จากแผนทราบว่า มีการเสนอให้จัดภูมิทัศน์ในพื้นที่อื่น ๆ ที่เหลือในเขตอุทยานฯ แต่เมื่อลงสำรวจพื้นที่พบว่า งานภูมิทัศน์ที่ได้ดำเนินการตามแผน มีเพียงงานภูมิทัศน์ตามแนวถนนโรจนะ และ ภูมิทัศน์ตามแนวคลองหลักเท่านั้น โดยจะเน้นเฉพาะงานทางด้านการลงต้นไม้ใหญ่ และป้ายบางส่วน ส่วนงานภูมิทัศน์เขตชุมชนชดเชยการโยกย้ายงานภูมิทัศน์ชุมชนเดิม และงานภูมิทัศน์ในเขตบวรณะคลองประคูขาวเปลือยยังไม่ได้รับการดำเนินงาน

ตารางที่ 3.4 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ดำเนินการไม่ครบตามแผน	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
1. งานภูมิทัศน์ในบริเวณโบราณสถาน	✓			
2. งานภูมิทัศน์ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์		✓		
-3. งานด้านภูมิทัศน์ในหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม			✓	
4. งานด้านภูมิทัศน์ส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว		✓		
5. งานภูมิทัศน์ประกอบในพื้นที่อื่นๆ		✓		

แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์

ภายในเขตอุทยานฯ มีชุมชนอยู่ทั่วไปในพื้นที่ทั้งที่เป็นบ้านเรือนราษฎรและอาคารสถานที่ราชการ มีผลต่อโบราณสถานโดยตั้งประชิด ทับซ้อน และบดบังโบราณสถานหลายแห่ง กรมศิลป

ในที่ดินมีทั้งเอกสารสิทธิ์เอกชนและที่เป็นที่ดินของราชพัสดุ จึงสมควรมีแผนพัฒนาเพื่อปรับปรุง และจัดระเบียบให้ชุมชนเหล่านี้ผสมกลมกลืนอย่างสมดุลกับพื้นที่อุทยานฯ โดยแบ่งเป็น 2 แผนงาน คือ

1. แผนงานสำหรับบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นต้องโยกย้ายที่ตั้งใหม่

บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่มีได้เป็นโบราณสถาน มิได้เกี่ยวพันกับการดำเนินงานของ อุทยานฯ หรือมิได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนเดิม (พื้นที่สีเหลือง) ในแผนการใช้ที่ดินของอุทยาน ประวัติศาสตร์ บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ได้รับการพิจารณาแล้วว่ามีผลโดยตรงเบียดบัง ทำลายหรือลดคุณค่าของโบราณสถาน และพื้นที่อุทยานฯ โดยส่วนรวมจึงเห็นสมควรที่จะโยกย้าย อาคารดังกล่าวนี้ให้ไปตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จัดให้ใหม่ ตามความเหมาะสมโดยรัฐบาลสมควรจ่ายค่ารื้อ ถอน และจัดสรรที่ตั้งให้ใหม่ ในกรณีโยกย้าย สถานที่ราชการรัฐบาลสมควรจ่ายค่าก่อสร้างทดแทน ให้ด้วย

บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่จะต้องโยกย้าย มีดังนี้

ก. บ้านเรือนราษฎร 401 หลัง ต้องโยกย้ายออกจากเขตอุทยานฯ ทั้งหมด โดยมีพื้นที่จัดไว้รองรับ ชดเชยการโยกย้ายภายในเขตอุทยานฯ ตามแผนการใช้ที่ดิน (พื้นที่สีเหลืองสลับเขียว) โดยจัดให้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่เหลือเนื่องจากพื้นที่ไม่เพียงพอรองรับจะจัดให้ในพื้นที่อื่น ๆ นอกเขตอุทยานฯ

ข. บ้านพักข้าราชการ 24 หลังเรือนแถวพักข้าราชการ 2 หลัง สามารถโยกย้ายไปอยู่ในพื้นที่ชดเชยการโยกย้ายภายในเขตอุทยานฯ ตามแผนการใช้ที่ดินอุทยานฯ (พื้นที่สีน้ำเงิน) ที่กำหนดในผังการใช้ที่ดินของผังเมืองรวมเมืองพระนครศรีอยุธยาฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 ประกาศบังคับใช้กฎกระทรวง (ฉบับที่ 23) ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2418

ค. โรงเรียน 1 แห่ง สามารถโยกย้ายไปอยู่บนพื้นที่ชดเชยการโยกย้ายในเขตอุทยานฯ ตาม แผนการใช้ที่ดินของอุทยาน (พื้นที่สีเหลืองสลับเขียว)

ง. หน่วยงานราชการ 1 หน่วยงาน ให้โยกย้ายไปอยู่บนพื้นที่ประเภทสถาบันราชการ (พื้นที่ สีน้าเงิน) ที่กำหนดในผังการใช้ที่ดินของผังเมืองรวมเมืองพระนครศรีอยุธยา ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 ประกาศบังคับใช้กฎกระทรวง (ฉบับที่ 23) ตามพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2418

จ. โรงงานอุตสาหกรรมเอกชน 1 โรง เป็นโรงงานให้ย้ายไปอยู่นอกเกาะเมือง โดยจ่าย ค่า ชดเชยและค่ารื้อถอนและให้เอกชนดำเนินการหาพื้นที่ใหม่เอง

2. แผนงานสำหรับบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้าย

ที่ตั้งบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีผลโดยตรงกับโบราณสถานจึงไม่จำเป็นต้องโยกย้าย มีประมาณ 2,000 ครอบครัวย แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

ก. สิ่งปลูกสร้างบนที่ดินกรรมสิทธิ์เอกชน

ข. สิ่งปลูกสร้างบนที่ดินราชพัสดุ

เป็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงชุมชนและจัดระเบียบให้พื้นที่เหล่านี้ซึ่งอยู่ในอุทยานฯ ให้คงอยู่ได้ด้วยกันโดยผสมกลมกลืน โดยมีเป้าหมายให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น และเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพื้นที่อุทยานฯ ที่มีส่วนส่งเสริมคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์

สรุปแนวทางสำหรับการพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

1. ในการดำเนินงานของอุทยานฯ ต่อไปหากจำเป็นต้องโยกย้ายบ้านเรือน สิ่งก่อสร้างและต้นไม้ ไม้ผล ที่อยู่ในพื้นที่ที่พบว่าเป็นบริเวณที่สำคัญที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ให้สามารถทำได้โดยจ่ายค่าชดเชยให้

2. การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างทดแทนจากการโยกย้าย ทำโดยแนวทางดังนี้

2.1 บ้านเรือนราษฎรที่ถูกโยกย้าย ถ้าต้องการเช่าที่ราชพัสดุ และปลูกสร้างบนพื้นที่ในเขตชดเชยการโยกย้ายของอุทยานฯ (พื้นที่สีเหลืองสลับเขียวในผังการใช้ที่ดิน) ให้ปลูกสร้างได้ตาม

รูปแบบของโครงการ โดยค่าปลูกสร้างราษฎรต้องเป็นผู้จ่ายเอง รัฐบาลอาจหาแหล่งเงินกู้ให้ หรือ รัฐบาลลงทุนปลูกสร้างให้ราษฎรเช่าซื้อ

2.2 บ้านพักข้าราชการ อาคารหน่วยราชการและโรงเรียนเทศบาลที่ถูกโยกย้ายออก รัฐบาลควรกำหนดตำแหน่งที่ตั้งให้ใหม่ ในพื้นที่ประเภทสถาบันราชการ ในผังการใช้ที่ดินของผังเมืองรวม เมืองพระนครศรีอยุธยา หรือในพื้นที่อื่น ๆ ที่เหมาะสมและจ่ายเงินค่าปลูกสร้างอาคารใหม่นั้นให้

3. กรณีที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้าย จะต้องมีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ความปลอดภัย และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ชุมชนเหล่านั้นมีความเป็นเอกภาพกับพื้นที่อุทยานฯ

4. กรณีที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้าย จะต้องมีการประสานงานกับเทศบาลเมืองเพื่อออกกฎระเบียบหรือพระราชบัญญัติเฉพาะของพื้นที่เพื่อควบคุมการใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและอาคาร รวมทั้งควบคุมการก่อสร้าง ต่อเติม ดัดแปลงอาคาร เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเติบโตของชุมชนเหล่านี้ เป็นไปอย่างมีระเบียบสามารถควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบเป็นปัญหาต่อพื้นที่อุทยานฯ ในอนาคตทั้งในด้านอาคารสิ่งก่อสร้าง สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมการใช้อาคารและพื้นที่

ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

จากการตรวจสอบเอกสารพบว่า ตามแผนเสนอให้มีการโยกย้ายชุมชนที่อยู่ทั่วไปพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์ รวมทั้งอาคารสถานที่ราชการและบ้านเรือนราษฎร ที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานโดยตั้งประชิด ซ้อนทับ และบดบังโบราณสถานหลายแห่ง จากการสำรวจทราบถึงผลการดำเนินงานดังนี้

1. แผนงานสำหรับบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นต้องโยกย้ายที่ตั้งใหม่

ก. บ้านเรือนราษฎร 401 หลังจากการสำรวจและสัมภาษณ์ คุณ วโรภาส วังศ์จตุรภัทร ภูมิสถาปนิก 6 กลุ่มงานออกแบบสถาปัตยกรรมและ บวรณะโบราณสถาน สำนักสถาปัตยกรรมและหัตถศิลป์ กรมศิลปกร (สัมภาษณ์เมื่อ 16 มกราคม 2554) ทราบว่า ได้รับการโยกย้ายไปบางส่วนแต่ไม่ทั้งหมด ดิถีปัญหาทางด้านการเจรจา และความไม่พอใจเรื่องค่าตอบแทนชดเชยใน

การโยกย้ายนี้ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงพบเห็นบ้านเรือนราษฎรบางพื้นที่ยังคงตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ควบคุม และมีแนวโน้มจะขยายพื้นที่ใช้งานออกไปโดยอาคารบ้านเรือนที่มีแนวโน้มจะขยายพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านเรือนขนาดเล็กที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำการก่อสร้าง

ข. บ้านพักข้าราชการ 24 หลัง เรือนแถวพักข้าราชการ 2 หลังการโยกย้ายมีการดำเนินการโดยการยกเลิกเจ้าหน้าที่ข้าราชการย้ายออกทั้งหมด แต่บ้านพักข้าราชการ และเรือนแถวพักข้าราชการยังไม่ได้รื้อถอนจึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอาคารรกร้าง ยังไม่สามารถดำเนินการใด ๆ กับพื้นที่ได้จนถึงปัจจุบัน

ค. โรงเรียน 1 แห่ง ได้รับการโยกย้ายและดำเนินการตามแผนแล้ว

A

B

C

D

ภาพที่ 3.22 รูป A, B, C และ D แสดงให้เห็นกรมราชทัณฑ์ที่ไม่ได้รับการโยกย้ายตามแผน

ง. หน่วยงานราชการ 1 หน่วยงาน คือ กรมราชทัณฑ์ซึ่งอยู่บริเวณทิศใต้ ของศูนย์ท่องเที่ยวอยุธยาไม่ได้รับการโยกย้ายตามแผน ซึ่งปัจจุบันยังเปิดดำเนินงานตามปกติ โดยมีโครงสร้างอาคารขนาดใหญ่มีกำแพงสูงพร้อมลวดหนามซึ่งขัดกับพื้นที่อุทยานและไม่กลมกลืนกับ

โบราณสถานโดยรอบ

จ. โรงงานอุตสาหกรรมเอกชน โรงงานปัจจุบันได้รับดำเนินงานตามแผนให้โยกย้ายไปอยู่นอกเกาะเมืองเรียบร้อยแล้ว

2. แผนงานสำหรับบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้ายที่ตั้ง

จากการสำรวจพื้นที่พบว่าอาคารบ้านเรือนราษฎรในพื้นที่ชุมชนเดิมที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้ายได้รับการควบคุมในลักษณะการสร้างใหม่โดยไม่ยินยอมให้ก่อสร้างเป็นอาคารสูงเกิน 2 ชั้น แต่รูปแบบที่เสนอตามแผนโดยให้ใช้รูปแบบของโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ไม่ได้รับการดำเนินงานซึ่งในปัจจุบันจากการสำรวจพื้นที่พบว่าอาคารบ้านเรือนราษฎรยังคงมีรูปแบบทั่ว ๆ ไป ตามความต้องการใช้งานของผู้อยู่อาศัย ซึ่งไม่ได้มีส่วนในการส่งเสริมและสร้างคุณค่าด้านความสวยงามทางภูมิทัศน์ต่อพื้นที่โบราณสถานตามวัตถุประสงค์ในแผน

ตารางที่ 3.5 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ดำเนินการไม่ครบตามแผน	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
1. บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นต้องโยกย้ายที่ตั้งใหม่ - บ้านเรือนราษฎร 401 หลัง - บ้านพักข้าราชการ 24 หลัง เรือนแถวข้าราชการ 2 หลัง - โรงเรียน 1 แห่ง - หน่วยงานราชการ 1 หน่วยงาน - โรงงานอุตสาหกรรมเอกชน	✓	✓		✓
2. บ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่ไม่จำเป็นต้องโยกย้ายที่ตั้ง			✓	

แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์

ปัจจุบันมีสำนักงานบริหารอุทยานประวัติศาสตร์รับผิดชอบเป็นหน่วยปฏิบัติการและประสานงานในพื้นที่ในขอบเขตพื้นที่อุทยานฯ ในอนาคตจำเป็นต้องมีสำนักงานบริหารนครประวัติศาสตร์รับผิดชอบ ครอบคลุมพื้นที่ถึงบริเวณรอบนอกที่เป็นเขตโบราณสถานสำคัญด้วย และสำนักงานบริหารอุทยานฯ จะเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานบริหารนครประวัติศาสตร์ในที่สุด

แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคน จึงเป็นการเตรียมการเพื่อให้มีการปรับตัวตามที่กล่าวข้างต้นและสามารถรองรับงานที่ได้รับมอบหมายจำนวนมากในด้านการขุดค้นทางโบราณคดี บำรุงและดูแลรักษาโบราณสถาน งานบริการวิชาการและท่องเที่ยว ประสานงานสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนและหน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจนการจัดทำแผนงาน และการบริหารการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องขยายอัตราบุคลากรและยกมาตรฐานการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณงานและให้การปฏิบัติงานนั้นได้คุณภาพตามเป้าหมาย แผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์จึงสมควรประกอบด้วย การเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรและพัฒนาคุณภาพบุคลากรบุคลากรปัจจุบันของอุทยานฯ มีข้าราชการ 8 อัตรา การทำงานบำรุงโบราณสถานจะต้องประสานงานและอาศัยสถาปนิกและวิศวกรส่วนกลางจากกองโบราณคดี ซึ่งอัตราไม่เพียงพอกับปริมาณงานอยู่แล้ว ทำให้การทำงานล่าช้าไม่ทันสถานการณ์ จึงเกิดการสูญเสียโบราณสถานไปอย่างน่าเสียดาย การแก้ปัญหาจึงสมควรเพิ่มอัตราบุคลากรของอุทยานฯ ให้สามารถปฏิบัติงานได้เองและประสานงานได้คล่องตัวขึ้น ในขณะเดียวกันมีความเป็นไปได้ที่จะกระจายงานที่เหมาะสมให้ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา หรือเอกชน เพื่อช่วยแบ่งเบาบางงานบางส่วนของส่วนกลางและของอุทยานฯ ซึ่งจะเป็นการช่วยเร่งการบำรุงโบราณสถาน รวมทั้งงานพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไปด้วย

การขยายอัตราบุคลากรของอุทยานฯ ให้สามารถปฏิบัติงานได้นั้นจะเน้นการปฏิบัติงานต่อโบราณสถานที่อยู่ในภาวะฉุกเฉินก่อน และให้มีความสามารถพอที่จะประสานงานกับงานพัฒนา ด้านอื่น ๆ ที่จะตามมา จึงสมควรให้เพิ่มอัตรานักโบราณคดี สถาปนิก วิศวกร ช่างสำรวจ ช่างโยธา ช่างสถาปัตยกรรม และพนักงานอื่น ๆ จำนวน 34 อัตรา

การพัฒนาคุณภาพบุคลากร บุคลากรทั้งหมดของอุทยานฯ เป็นผู้รับผิดชอบในการอนุรักษ์มรดกของชาติ บุคลากรที่มีวิชาชีพทางตรงต่องานได้แก่ นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ สถาปนิก วิศวกร และช่างสาขาต่าง ๆ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน สมควร

จัดให้มีการศึกษา ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพในการปฏิบัติงานและมีเป้าหมายในการปฏิบัติงานเดียวกัน

พนักงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสมควรให้มีการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจต่องาน เพื่อให้มีทิศทางการทำงานที่ถูกต้องและภาคภูมิใจในงานอันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพสูงตามไปด้วย

สถานที่การก่อสร้างสำนักงานบริหารโครงการได้มีการกำหนดพื้นที่สำหรับการก่อสร้างสำนักงานบริหารไว้ด้านทิศใต้ของพื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้จะเป็นอาคารที่ทำการของสำนักงานบริหารอุทยานประวัติศาสตร์ และปรับตัวเป็นสำนักงานบริหารนครประวัติศาสตร์ หรืออาจต้องขยายอาคารเพื่อการนี้ตามความจำเป็นต่อไป

อาคารสำนักงานบริหารนี้ควรมีความสูงไม่เกินสองชั้นและมีรูปแบบที่เป็นไทย มีความสอดคล้องต่อเนื่องในการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมโดยรวมของโบราณสถาน สมควรมีการประสานงานเพื่อจัดทำตามความต้องการของโครงการเพื่อการออกแบบและจัดทำรายละเอียดต่อไป

1. ก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาติ

ศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาตินี้จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และ ทดลองหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ในขบวนการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งจะทำการดำเนินงานอนุรักษ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็ว และสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

ศูนย์ปฏิบัติการนี้จะเป็นศูนย์ปฏิบัติการกลางของประเทศ ขึ้นส่วนต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของโบราณสถาน ซึ่งเป็นวัสดุต่าง ๆ กัน เป็นต้น ไม้ ปูน อิฐ โลหะ เป็นต้น จะถูกตรวจสอบ วิจัย ตามหลักวิชาการเพื่อหาอายุ และหาวิธีซ่อมแซมบำรุงรักษา ที่เหมาะสมกับชนิดวัสดุ และคุณค่าของโบราณสถาน

นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสอันดีที่ประเทศไทยสามารถใช้ศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งนี้ เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติการและแลกเปลี่ยนทางวิชาการของภาคพื้นเอเชีย เนื่องจากมีความพร้อมสูงทั้ง ทางด้านโบราณสถาน และเศรษฐกิจที่สุด อันจะนำชื่อเสียงมาสู่

ประเทศในฐานะผู้นำทางด้านอนุรักษ์โบราณสถานของภูมิภาค นอกเหนือจากประโยชน์โดยตรงที่
จะมีต่องานอนุรักษ์ของประเทศชาติและภูมิภาคเอเชียโดยรวม

ที่ตั้งของศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานนี้กำหนดไว้บริเวณเดียวกับพื้นที่
สำนักงานบริหารอุทยานประวัติศาสตร์ การปฏิบัติงานของศูนย์แยกหน่วยงานต่างหาก มีหัวหน้า
ศูนย์และบุคลากรที่จำเป็น 39 อัตรา

อาคารศูนย์ปฏิบัติการนี้ ควรมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น และมีรูปแบบที่เป็นไทย มีความ
สอดคล้องต่อเนื่องในการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมโดยรวมของ
โบราณสถาน สมควรมีการประสานงานเพื่อกำหนดความต้องการของโครงการ เพื่อการออกแบบ
และจัดทำรายละเอียดต่อไป

2. ก่อสร้างบ้านพักเจ้าหน้าที่

เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงานของสำนักงานบริหาร ศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์
โบราณสถาน และศูนย์บริหารวิชาการรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติการร่วมกันในโครงการ
จำเป็นจะต้องมีบ้านพักในบริเวณที่สามารถทำงานได้สะดวกจึงกำหนดให้มีพื้นที่เพื่อการนี้อยู่
ทางด้านทิศใต้ของพื้นที่สำนักงานบริหาร ในเขตพื้นที่สีน้ำเงิน ในผังการใช้ที่ดินอุทยานฯ โดยรวม
โครงการค่ายเยาวชนเพื่อศิลปวัฒนธรรมอยู่ในพื้นที่โครงการด้วย

อาคารที่จะใช้เป็นบ้านพักอาศัย ควรมีความสูงไม่เกินสองชั้น และมีรูปแบบที่เป็นไทย มี
ความสอดคล้องต่อเนื่องในการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมโดยรวมของ
โบราณสถาน สมควรมีการประสานงานเพื่อกำหนดความต้องการของโครงการเพื่อออกแบบและ
จัดทำรายละเอียดต่อไป

**ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาพื้นที่สำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์ใน
ปัจจุบัน**

ผลการศึกษาการก่อสร้างสำนักงานบริหารโครงการและก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์
โบราณสถานแห่งชาติตามแผนโครงการจากการสำรวจพื้นที่ พบว่าไม่ได้มีการดำเนินการก่อสร้าง
ตามแผนโดยงานบริหารโครงการไม่มีหน่วยงานที่ชัดเจนในการรับผิดชอบ เนื่องจากระบบงาน

โครงการไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ เมื่อสอบถามจากเจ้าหน้าที่สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์ทราบ ว่า ณ ปัจจุบัน การบริหารงานมีเพียงเฉพาะบริเวณพื้นที่ศูนย์ท่องเที่ยวอุทยานที่จัดสร้างไว้ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานของอุทยานประวัติศาสตร์ แต่ภายในตัวอาคารสำนักงานหน่วยงานการท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบบริหารงาน

การก่อสร้างบ้านพักเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ตามแผนได้รับการดำเนินงานอย่างครบถ้วน แต่เนื่องจากโครงการไม่สำเร็จลุล่วงจึงทำให้บ้านพักข้าราชการหลายหลังถูกปล่อยทิ้งร้างและทรุดโทรม ไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าพักอาศัย

ตารางที่ 3.6 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาพื้นที่สำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ดำเนินการไม่ครบตามแผน	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
1. ก่อสร้างศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาติ			✓	
2. ก่อสร้างบ้านพักเจ้าหน้าที่		✓		

แผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

การเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์มีเป้าหมายให้ผู้เยี่ยมชมได้รับความรู้ความเข้าใจ และซาบซึ้งในประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ การนำเสนอต้องมีลำดับต่อเนื่องมีความน่าสนใจ และให้ความเพลิดเพลินด้วย

ส่วนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว จะมีหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นลำดับแรกของการเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ โดยให้ข้อมูลเป็นภาพรวมของพระนครศรีอยุธยา และสามารถหาความรู้เพิ่มเติมในทางลึกต่อไปจากการนำเสนอด้วยสื่อต่าง ๆ ในส่วนงานตามแต่ความต้องการ เป็นการเตรียมตัวก่อนเยี่ยมชมโบราณสถานโดยสามารถเลือกวิธีการเข้าสู่พื้นที่อุทยานฯ ได้ตามบริการการ

ท่องเที่ยวที่จัดให้ และการเยี่ยมชมจะกลับมาสิ้นสุดที่พื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยวนี้ในที่สุด

ในแผนการใช้ที่ดินอุทยานประวัติศาสตร์ กำหนดให้ใช้พื้นที่ศาลากลางเดิมไปจนจรดแนวคลองท่อ เพื่อก่อสร้างศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ปลายถนนโรจนะที่กำหนดให้เป็นทางเข้าออกหลักของอุทยานฯ จึงเหมาะสมที่จะเป็นจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดการเยี่ยมชมและอยู่ในบริเวณติดต่อกันกับพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา ศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งชาติ และสำนักงานบริหารซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อการศึกษาหาความรู้ทางวิชาการเพิ่มเติมต่อเนื่อง นอกเหนือจากข้อมูลโดยภาพรวมที่นำเสนอโดยศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยวได้ต่อไปพื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยว ประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยและก่อสร้างอาคารดังนี้

1. พื้นที่จอดรถรวม

ต้องจัดที่จอดรถรวมอย่างพอเพียงสำหรับรถทุกชนิดของผู้มาเยี่ยมชม ทั้งรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารและมอเตอร์ไซค์ให้ผู้เยี่ยมชมใช้บริการและยานพาหนะที่ควบคุมโดยอุทยานฯ เท่านั้นในการท่องเที่ยว เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรวมของอุทยานฯ ที่จอดรถนี้จะต้องมีการจัดภูมิทัศน์ ปลูกพันธุ์ไม้ให้ร่มเงาและมีทางเดินที่สะดวกไปยังอาคารบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

2. พื้นที่อาคารบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

จะใช้พื้นที่และอาคารศาลากลางหลังเดิม ดัดแปลงต่อเติมและก่อสร้างอาคารบริการให้เหมาะสมกับ กิจกรรมต่อไปนี้

พื้นที่บริการข้อมูลต้องมีพื้นที่จัดแสดงหัวข้อความสำคัญของพระนครศรีอยุธยา 8 หัวข้อ ได้แก่ การสร้างและการวางผังเมือง การเมือง การปกครอง การสงคราม เศรษฐกิจและการค้า การต่างประเทศ ศิลปกรรมทางศาสนา ศิลปกรรมแขนงอื่น ๆ ความเป็นอยู่และประเพณี ต้องมีพื้นที่สำหรับติดตั้งหุ่นจำลองเมืองอยุธยาขนาดใหญ่ การนำเสนอประกอบการจัดแสดงข้อมูลต่าง ๆ จะต้องใช้เทคนิคที่ทันสมัยทางแสงเสียงและประยุกต์ศิลป์ เพื่อให้น่าสนใจน่าเพลิดเพลิน มีบริการทางด้านเอกสารวิชาการและการท่องเที่ยว เช่น แผนที่ แผ่นพับ หนังสือ โดยมุ่งให้การให้ภาพโดยรวมของพระนครศรีอยุธยาเป็นสำคัญ

ในส่วนของคุณวุฒิวิชาการและกิจกรรมเสริมเพิ่มเติม สมควรจัดให้มีห้องสมุด ห้องประชุม ห้องแสดงทางศิลปวัฒนธรรม ห้องฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่ง และห้องบรรยายทางวิชาการ

พื้นที่บริการการท่องเที่ยว จะประกอบด้วย ที่ทำการสาขาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และบริษัทท่องเที่ยวเอกชน สาขานาการ ร้านอาหาร เครื่องดื่ม และขายของที่จำเป็นกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งของที่ระลึก ร้านย่อย ซึ่งการจำหน่ายของที่ระลึกและบ้านศิลปหัตถกรรมจะเน้นให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านศิลปหัตถกรรมเป็นหลัก จะได้กล่าวถึงในแผนงานเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

3. พื้นที่สถานียานพาหนะควบคุมของอุทยานฯ

เมื่อผู้เยี่ยมชมได้รับข้อมูลวิชาการและการท่องเที่ยวแล้ว สามารถเยี่ยมชมโบราณสถานได้ตามข้อมูลนั้น โดยการเดินเท้าหรือเลือกใช้บริการยานพาหนะต่าง ๆ ได้แก่ ทางเรือ จักรยาน รถพ่วง หรือยานพาหนะอื่น ๆ ที่จัดไว้ให้

การจัดการและบริหารงานในส่วนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว มีลักษณะการจัดการเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 งานบริการวิชาการดำเนินการและรับผิดชอบโดยกรมศิลปากร ประมาณอัตรากำลังคน อย่างน้อย 20 อัตรา

ส่วนที่ 2 งานบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการและรับผิดชอบโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประมาณอัตรากำลังคนอย่างน้อย 8 อัตรา

ส่วนที่ 3 ส่วนประสานงานและจัดเก็บผลประโยชน์ในส่วนที่จะพึงมีในพื้นที่บริหารวิชาการและการท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า และบริการต่าง ๆ ที่จอดรถ ให้ดำเนินการและรับผิดชอบโดยเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาคารศูนย์บริการวิชาการและการท่องเที่ยว ควรมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น มีรูปแบบอาคารที่เป็นไทย มีความสอดคล้องอันต่อเนื่องในการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมโดยรวมของโบราณสถาน สมควรมีการประสานงานเพื่อกำหนดความต้องการของโครงการเพื่อการออกแบบและจัดทำรายละเอียดต่อไป

ผลการดำเนินงานตามแผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ตามแผนเสนอให้ใช้พื้นที่โดยรอบจัดเป็นศูนย์ท่องเที่ยวอุทยาน โดยระบุให้จัดสร้างพื้นที่ใช้สอยและก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ตลอดจนองค์ประกอบที่ส่งเสริมแผนงานบริการและการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านวิชาการและทางด้านอำนวยความสะดวก จากการสำรวจพื้นที่พบว่า การดำเนินการตามแผนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ครบถ้วน โดยมีการดำเนินงานที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

พื้นที่จอดรถ ได้รับการก่อสร้างอย่างครบถ้วน ซึ่งมีขนาดใหญ่ สามารถรองรับรถที่เข้ามาใช้งานได้ทุกชนิด รวมทั้งมีพื้นที่บริการยานพาหนะที่ควบคุมโดยอุทยานฯ และมีการออกแบบการจัดภูมิทัศน์ ปลูกต้นไม้ พันธุ์ไม้ให้ร่มเงา มีทางเดินเชื่อมต่อไปยังอาคารบริการและการท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันพื้นที่ได้ใช้งานเพียงเป็นพื้นที่จอดยานพาหนะควบคุมของอุทยานฯ ที่ชำระจากเหตุการณ์น้ำท่วม นอกนั้นบริเวณอื่น ๆ ไม่ได้รับการใช้งานเป็นลานโล่งและไม่ได้รับการบำรุงรักษา

พื้นที่บริการวิชาการและการท่องเที่ยวและพื้นที่สถานียานพาหนะควบคุม จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ได้นำอาคารศาลากลางหลังเดิมมาปรับใช้ตามแผนโดยภายในมีพื้นที่บริการข้อมูลจัดแสดงความสำคัญของพระนครศรีอยุธยาตามแผนครบ 8 ข้ออย่างครบถ้วน โดยมีเทคนิคที่ทันสมัยและแสงเสียง และงานประยุต์ศิลป์ที่น่าสนใจ พร้อมแผนที่ แผ่นพับและข้อมูลบริการ ทางด้านการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ครบถ้วน ส่วนกิจกรรมเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด ห้องประชุม และห้องพยาบาล ปัจจุบันเมื่อตรวจสอบพบเพียงห้องเปล่าไม่มีองค์ประกอบในการใช้งานใด ๆ โดยห้องว่างบางห้องเปิดให้เข้าทำกิจการอื่นที่ไม่ได้ระบุไว้ตามแผน เช่น การจำหน่ายงานศิลปะของกลุ่มศิลปินในอุทยานที่ก่อตั้งองค์กรขึ้นเอง ดังนั้นในอาคารจึงมีเพียงห้องแสดงงานที่จัดการตามแผน จุดบริการงานท่องเที่ยวซึ่งเป็นเพียงหน่วยงานย่อยของการท่องเที่ยว มีเจ้าหน้าที่เพียง 2 คน เข้ามาให้บริการ โดยศูนย์ท่องเที่ยวหลักกลับถูกสร้างเป็นอาคารใหม่ ซึ่งไม่ได้อยู่ในพื้นที่ศูนย์บริการท่องเที่ยว ส่วนอำนวยความสะดวก เช่น บริษัทท่องเที่ยว สาขานาการ ร้านอาหาร เครื่องดื่ม และจุดขายของที่ระลึก ไม่ได้รับการดำเนินงาน จึงทำให้อาคารมีสภาพรกร้างรวมทั้งพื้นที่ทั้งหมดไม่ได้รับการตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ตารางที่ 3.7 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ดำเนินการไม่ครบตามแผน	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
ส่วนงานบริการวิชาการและการท่องเที่ยว				
1. พื้นที่ जोดกรรวม		✓		
2. พื้นที่อาคารบริการวิชาการและการท่องเที่ยว		✓		
3. พื้นที่สถานียานพาหนะควบคุมของอุทยานฯ		✓		

แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และอาชีพ)

แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยานอกจากเพื่อวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมและดำรงรักษาประวัติศาสตร์อันสำคัญของชาติแล้วควรส่งเสริมรายได้ สนับสนุนและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถก่อให้เกิดอาชีพที่นำรายได้ที่ดีพามาสู่ประชาชน เป็นการเพิ่มพูนเศรษฐกิจและยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งสร้างสังคมที่ดีแก่ส่วนรวมให้ได้มากที่สุด

จากตัวเลขที่ได้ประมาณการไว้ว่าการพัฒนาตามแผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2534-2544 จะเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวเป็น 11.9 ล้านคน มีรายได้ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยว 3,763 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นรายได้ที่เพิ่มจากการท่องเที่ยว ถึง 268%

รายได้ที่คาดการณ์ว่าจะเพิ่มพูนขึ้นนี้จะเกิดจากแผนพัฒนาที่ส่งเสริมให้เกิดอาชีพ ส่งเสริมให้มีการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวใน 2 ลักษณะคือ

1. โดยทางตรง

1.1. แผนการจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม การจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม เป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมการประกอบอาชีพในงานศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น ทั้งยังสามารถจัดสถานที่ให้แสดงออกถึงความเป็นอยู่อย่างชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต ซึ่งจะดึงดูดผู้เยี่ยมชมนำไปสู่การใช้จ่าย เป็นรายได้ของประชาชน

แผนงานการจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม จะมีองค์ประกอบดังนี้

1.1.1 กองอำนวยการหมู่บ้าน

1.1.2 หมู่บ้าน 11 หมู่บ้านที่แสดงสภาพความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพด้านศิลปหัตถกรรมของชาวอยุธยาในอดีต โดยใช้หลักฐานจากพระราชพงสาวดาร และเอกสารประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เป็นแนวทางพิจารณา

1.1.3 ส่วนบริการและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ทางเดิน ถนน คลอง ลาน เอนกประสงค์ ห้องน้ำและอื่น ๆ การบริหารจัดการหมู่บ้านศิลปหัตถกรรมนี้ อำนวยการโดยเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา รับผิดชอบโครงการโดยกรมพัฒนาชุมชน กรมศิลปากรอำนวยการด้านการวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม ให้มีเนื้อหาสาระสอดคล้องเป็นเอกภาพกับอุทยานประวัติศาสตร์ และนครประวัติศาสตร์โดยรวม

1.2. แผนพัฒนาโครงการอื่น ๆ แผนพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงจะก่อให้เกิดการจ้างงานบุคลากร ช่างฝีมือ ช่างก่อสร้างและแรงงาน มาปฏิบัติงานให้บรรลุผลตลอดระยะเวลาที่มีการดำเนินงานและผูกพันต่อเนื่องไปจนถึงการบำรุงรักษาเมื่อโครงการเสร็จสิ้น

2. โดยทางอ้อม

นอกเหนือจากแผนพัฒนาต่าง ๆ ของโครงการจะนำมาซึ่งรายได้และการพัฒนาอาชีพแก่ท้องถิ่น แล้ว ผลการพัฒนาตามแผนจะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องในทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกัน ที่สามารถกล่าวได้ชัดเจนได้แก่

รายได้และอาชีพในธุรกิจท่องเที่ยว การมีผู้เยี่ยมชมจำนวนมากจะทำให้เกิดบริการต่อเนื่องแก่ชุมชน เช่น การขนส่ง โรงแรม ห้องพัก การนำเที่ยว ร้านอาหาร ผลิตภัณฑ์การเกษตร ศิลปหัตถกรรม และบริการอื่น ๆ

รายได้และอาชีพจากการฟื้นฟูหรืออบรมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สังคม และ ประเพณีดั้งเดิมของอยุธยา ซึ่งมีผลดีต่อการอนุรักษ์และการเพิ่มรายได้ประชากรด้วย เช่น การฟื้นฟูด้านดนตรี นาฏศิลป์ อาหาร ยาแผนโบราณ การอบรมมัคคุเทศก์ และการประชุมสัมมนาต่าง ๆ

รายได้และอาชีพจากการจัดกิจกรรมประเพณีการเล่น และมหรสพตามแบบแผนโบราณ ในเบื้องต้นจัดเป็นการให้การศึกษาและสาธิตเพื่อผดุงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทย และอาจยึดถือเป็นอาชีพได้ในที่สุดเป็นการผสมผสานใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวัน

ผลการดำเนินงานตามแผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และอาชีพ) ในปัจจุบัน

สถิติการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2534– 2544)

ปี	ผู้เยี่ยมชม	นักท่องเที่ยว	ผู้เดินทาง	รายได้ ล้านบาท
2534	2,754,090	597,789	2,274,195	3,859.90
2538	3,756,342	612,780	2,441,272	4,165.07
2540	3,078,089	795,979	2,654,915	4,591.01
2542	3,096,536	818,810	2,702,899	5,168.90
2544	3,986,998	1,755,576	2,615,702	6,148.59

ที่มา: รัชชัย องค์กรุติเวช(2550)

จากการตรวจเอกสารพบว่า มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี โดยสามารถตรวจจากสถิติการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้ จากการตรวจเอกสารและการสำรวจพื้นที่พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นซึ่งตรงตามเป้าหมายของแผนงานเศรษฐกิจและสังคมแต่ **ไม่ได้**เกิดจากการการดำเนินการตามแผนอย่างครบถ้วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

แผนการจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม ไม่มีการดำเนินงาน ไม่มีการจัดสร้างพื้นที่ขึ้น การอนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริมการประกอบอาชีพในงานศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น เกิดขึ้นจากแผนงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง กับแผนการจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม

รายได้ที่เกิดขึ้นมาจากธุรกิจท่องเที่ยวเป็นหลัก การมีผู้เยี่ยมชมจำนวนมากทำให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องแก่ชุมชน เช่น การขนส่ง โรงแรม ห้องพัก การนำเที่ยว ร้านอาหาร ผลิผลผลการเกษตรศิลปหัตถกรรม และบริการอื่น ๆ

รายละเอียดแผนงาน	ผลการดำเนินงาน			
	ดำเนินการแล้ว	ดำเนินการไม่ครบตามแผน	ไม่ได้ดำเนินการ	กำลังดำเนินการ
1. แผนการจัดตั้งหมู่บ้านศิลปหัตถกรรม			✓	
- กองอำนวยการหมู่บ้าน			✓	
- หมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน			✓	
- ส่วนบริการและอำนวยความสะดวก			✓	
2. แผนพัฒนาโครงการอื่น ๆ			✓	

บทที่ 4

ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานตามแผน และข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 4.1 ตารางสรุปผลการดำเนินงานตามแผนและปัญหาอุปสรรค

แผน	ความสำเร็จ (%)	ปัญหาและอุปสรรค
1. แผนการใช้ที่ดิน	68.75 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ
2. แผนงาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และบูรณะ โบราณสถาน	58.3 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ
3. แผนพัฒนาและปรับปรุง สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หลัก	46.87 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ
4. แผนบูรณะ และ ปรับปรุงภูมิทัศน์	63.3 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ
5. แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนใน เขตอุทยานประวัติศาสตร์	66.6 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ
6. แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์	30 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ
7. แผนงานบริการวิชาการและการ ท่องเที่ยว	35 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ
8. แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (แผนการเพิ่มรายได้และอาชีพ)	0 %	- ด้านการบริหารจัดการ - ด้านกายภาพ - ด้านงบประมาณ

สรุปผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา พบว่าดำเนินการสำเร็จเพียงประมาณ 46 %ของแผนแม่บททั้งหมดที่จัดทำขึ้น จากตารางสามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคหลัก คือ

1. ด้านการบริหารจัดการ 8 แผน

2. ด้านกายภาพ 8 แผน

3. ด้านงบประมาณ 6 แผน

สรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคหลักทั้ง 3 ด้านสามารถสรุปประเด็นของปัญหาในแต่ละด้านได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

1.1 แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา ไม่ได้รับการดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่องซึ่งเกิดจากคณะผู้บริหารงานที่มีอำนาจสูงสุด ซึ่งดำเนินงานตามแผนอยู่ หมดวาระในตำแหน่งก่อนแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจะสำเร็จลง โดยทีมบริหารงานใหม่มุ่งเน้นให้ความสำคัญทางด้านการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคมากกว่าแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ได้จัดทำขึ้น

1.2 หลายหน่วยงานไม่สามารถดำเนินงานตามแผนได้อย่างครบถ้วน โดยพบปัจจัยหลักของปัญหาที่เหมือนกัน คือ

1.2.1 ขาดบุคลากรที่จะปฏิบัติงานต่อโบราณสถานและประสานงานด้านอื่น ๆ เช่น นักโบราณคดี สถาปนิก วิศวกร ช่างสำรวจ ช่างโยธา ช่างสถาปัตยกรรมและพนักงานทั่วไปในการดูแลรักษาพื้นที่

1.2.2 พบปัญหาความไม่ชัดเจนเรื่องขอบเขตโบราณสถาน รวมทั้งไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อแก้ไขปัญหา

1.2.3 การเข้าดำเนินงานตามแผนในแต่ละพื้นที่ขาดการประสานงานกับผู้รับผิดชอบในพื้นที่ ก่อนการดำเนินงานไม่มีการประชาสัมพันธ์แจ้งหรือรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่และผู้ที่ได้รับผลกระทบ ขาดการดำเนินงานตามกรอบแนวคิดด้านภูมิสถาปัตยกรรมจึงทำให้การปรับปรุงพื้นที่ไม่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและไม่ตรงต่อความต้องการของชุมชน รวมทั้งยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนแม่บทที่ได้จัดเตรียมไว้

1.2.4 เกิดปัญหาด้านการก่อสร้างไม่สำเร็จลุล่วงทำให้เกิดเป็นพื้นที่รกร้าง สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมและสิ้นเปลืองงบประมาณ ซึ่งเกิดจากหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดหोजค์กรหรือผู้รับเหมาที่ขาดความชำนาญ รวมทั้งปัญหาสัญญาการจัดซื้อจัดจ้างระหว่างผู้รับเหมากับหน่วยงาน ประกอบกับผู้รับเหมาบางกลุ่มมีการสมยอมกันในการเสนอราคาในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหาย จากความต้องการได้ผลประโยชน์หรือกำไรสูงสุดในทางธุรกิจ เกิดการสมรู้ร่วมคิดให้มีการตั้งราคากลางสูงกว่าความเป็นจริง และมีการเสนอราคาในลักษณะที่ได้รวมเอาค่าตอบแทน ที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์โดยมิชอบ สิ่งเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะมีการกำหนดให้ปักปัดราคากลางไว้เป็นความลับ การกำหนดราคากลาง ที่ไม่มีมาตรฐานและการขาดองค์กร หรือกระบวนการตรวจสอบ การกำหนดราคากลางของทางราชการ

1.2.5 เกิดปัญหาด้านกฎหมายโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ขาดมาตรการควบคุมอย่างเข้มงวดทางด้านกฎหมายในแต่ละพื้นที่
- กฎหมายที่เกี่ยวข้องมีหลายฉบับ และมีความเกี่ยวข้อง กับหลายกระทรวง หลายหน่วยงานก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานและบังคับใช้
- ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็นเพื่อออกกฎหมายต่าง ๆ
- ภาษากฎหมายเข้าใจยาก ขาดการให้ความรู้แก่ชุมชน

- ผู้ที่มีหน้าที่ในการออกกฎหมาย มาจากชนชั้นปกครอง การริเริ่ม การกำหนด รูปแบบ แนวทาง การอนุรักษ์ การจัดการ พัฒนายังคงเริ่มจากชนชั้นการปกครองหรือภาครัฐ ยังขาดการริเริ่มจากภาคประชาชน หรือ คนในพื้นที่

- ข้อกำหนดระยะห่างจากตัวโบราณสถานที่ทางกรมศิลปากรได้ระบุไว้ซึ่งอย่างน้อยกว้างขวาด้านละ 20 เมตร ไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติ จากการสำรวจพื้นที่ยังคงพบเห็นการก่อสร้างที่ใกล้เคียงหรือการใช้พื้นที่ติดกับโบราณสถาน ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ทางด้านการอนุรักษ์ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

2. ปัญหาด้านกายภาพ

2.1 ไม่ดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอย่างครบถ้วน พื้นที่ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว แต่แผนงานอื่นๆ ที่ไม่สำเร็จจึงไม่ได้รับการใช้งาน ส่งผลกระทบทำให้พื้นที่เหล่านั้นกลายเป็นพื้นที่รกร้าง อีกทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ไม่ตอบสนองในการนำแผนแม่บทไปใช้ โดยหลายหน่วยงานมีความเห็นว่าแผนแม่บทนั้นไม่เหมาะสมกับองค์ประกอบทางกายภาพในพื้นที่รับผิดชอบของตน

2.2 การพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์และการบูรณะโบราณสถานหลายแห่งไม่เป็นไปตามแผนแม่บทก่อปัญหาเป็นพื้นที่ซ้ำซ้อนด้านการใช้งาน รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้น บดบังความงามของโบราณสถานและทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากหน่วยงานรับผิดชอบในการปรับปรุงพื้นที่ดำเนินการเองโดยไม่ได้รับความเห็นชอบ และไม่มีการเสนอขึ้นแบบก่อสร้างหรือรับคำปรึกษาจากหน่วยงานของกรมศิลปากร เนื่องจากพื้นที่บริเวณนั้น อยู่ในอำนาจความรับผิดชอบของหน่วยงานตน การกระทำใด ๆ จึงไม่เล็งเห็นความสำคัญในการที่จะประสานความร่วมมือกับกรมศิลปากร อีกทั้งลดความยุ่งยากในการดำเนินงานที่ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ

2.3 การพัฒนาปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตามแผนแม่บทได้ดำเนินการก่อสร้างเตรียมพื้นที่และดำเนินงานไปแล้วบางส่วน แต่ผลที่ได้กลับไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ตามแผน เนื่องจากขาดการบังคับใช้ทางด้านกฎหมายอย่างเข้มงวด ในการใช้พื้นที่ระบบการสัญจรที่ได้จัดเตรียมไว้ไม่ตรงตามแผน กลุ่มนักท่องเที่ยวและผู้เข้ามาใช้พื้นที่ เปิดเส้นทางสัญจรขึ้นเอง รวมทั้งจอดรถตามความพอใจ ตลอดจนกลุ่มร้านค้าไม่ได้รับการควบคุม ความเป็นระเบียบทั้งจำนวนและตำแหน่งพื้นที่ใช้งานอย่างจริงจัง จนไม่สามารถยุติปัญหาลงได้และมี

แนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบตามมาหลายด้าน ทั้งปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน

2.4 ปัญหาทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมในพื้นที่อนุรักษ์โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 หลักหมุดตราแผ่นดินลายคุณ (ตราครุฑ) ที่ใช้แสดงขอบเขตโบราณสถาน ไม่ได้รับการดูแลให้สามารถเห็นได้ชัด จึงทำให้ การแสดงตำแหน่งของโบราณสถานไม่ได้รับความสำคัญหรือการดูแลอย่างเข้มงวด และมีความไม่ชัดเจนถึงขอบเขตและพื้นที่โบราณสถาน

2.4.2 แผนของลายคุณสัญลักษณ์โบราณสถานแห่งชาติที่มีการติดอยู่ในตำแหน่งต่างๆ ตามผนังหรือกำแพงอาคารที่กรมศิลปากรกำหนดถูกบดบังด้วยสิ่งก่อสร้างหรือชำรุดเสียหาย โดยไม่มีการซ่อมแซมหรือแก้ไข

2.4.3 แผ่นประกาศวิธีการปฏิบัติของผู้ครอบครองที่ดิน ตาม พ.ร.บ. สถานและการกำหนดโทษและใช้ชี้แจงวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ เกี่ยวกับพื้นที่ควบคุมแห่งนั้น ถูกติดตั้งในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ไม่ใช่ทางสัญจรที่จะมีผู้คนผ่านหรือพบเห็น ได้เด่นชัดหรือเป็นเส้นทางที่ถูกยกเลิกการสัญจร หรือตำแหน่งด้านหลังของโบราณสถานที่ไม่ได้รับความสนใจ พร้อมทั้งรายละเอียดของแผ่นประกาศที่ชี้แจงถึงหลักปฏิบัติและดำเนินงานกับพื้นที่ไม่มีความชัดเจนชำรุดเสียหายโดยไม่ได้รับการซ่อมแซม

2.4.4 ขาดการจัดการด้านภูมิทัศน์ในการเน้นความสำคัญของพื้นที่แต่ละแห่งที่จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญหรือการนำทางเข้าสู่พื้นที่หรือเขตโบราณสถาน

2.4.5 การจัดระบบการสัญจรภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ไม่มีการออกแบบแยกทางหลัก หรือเส้นทางรองในการนำชม รวมทั้งขาดความต่อเนื่องการเชื่อมต่อทางด้านสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ ในการเดินชมโบราณสถานแต่ละแห่ง

2.4.7 การจัดการพันธุ์ไม้และการบำรุงรักษาไม่ได้รับความใส่ใจในการจัดหาพันธุ์ไม้ใด ๆ ที่จะสื่อหรือจะเกื้อหนุนคุณค่าของโบราณสถาน เช่น พันธุ์พืชในอดีตของบริเวณพื้นที่นั้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้งาน พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ขาดสีสน ไม่มีการจัดรูปทรงหรือสัดส่วนให้เหมาะสมกับ

พื้นที่ โดยบางแห่งถูกปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติโดยขาดการตัดแต่งและควบคุมการเจริญเติบโต

2.4.8 พื้นที่โดยรวมทั้งหมดไม่มีการจัดวางตำแหน่งอุปกรณ์บรรเทาสาธารณภัย อุปกรณ์รักษาความปลอดภัยที่เห็นได้ชัด ในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์ จึงเสี่ยงต่อความเสียหายโดยไม่มีการป้องกัน

2.4.9 การได้รับภัยพิบัติทางธรรมชาติจากน้ำท่วม จึงได้รับความช่วยเหลือจาก นานาชาติวิจัยทำแผนเพื่อการรองรับภัยพิบัติครั้งใหม่ในอนาคต แต่แผนงานต่าง ๆ ยังไม่ได้รับงบประมาณการสนับสนุน และลงมือดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมีความเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3. ปัญหาด้านงบประมาณ

3.1 การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาการดำเนินงานตามแผนจึงไม่สำเร็จ

3.2 ขาดงบประมาณในการนำไปจัดจ้างบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อการปฏิบัติงานใน โบราณสถาน และ ประสานงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และพนักงานทั่วไปในการดูแลรักษาพื้นที่

3.3 เกิดปัญหาด้านงบประมาณในการก่อสร้างระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ กับผู้รับเหมาที่เข้าดำเนินงาน จนทำให้พื้นที่หลายแห่งก่อสร้างไม่เสร็จเกิดเป็นพื้นที่รกร้างไม่สามารถเข้าใช้งานได้

ข้อเสนอแนะโดยรวม ของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

จากผลสรุปการดำเนินงานตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พบปัญหาและอุปสรรคหลัก 3 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารจัดการ

2. ด้านกายภาพ

3. ด้านงบประมาณ

แต่งงานวิจัยฉบับนี้จะเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพียง 2 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านกายภาพ ส่วนด้านงบประมาณ ผู้วิจัยพบข้อจำกัดในการค้นคว้าเนื่องจากข้อมูลด้านการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลเพื่อดำเนินงานในแต่ละแผนมีตัวเลขที่ไม่ชัดเจน และหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลได้

1. ข้อเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ

1 แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา ควรได้รับการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่า คณะผู้บริหารที่มีอำนาจในการดำเนินงานจะหมดวาระลงในตำแหน่ง ก็ควรเตรียมข้อมูลแผนงานอย่างครบถ้วนเพื่อส่งมอบแผนงานเดิมทั้งหมดที่เคยดำเนินการอยู่ ทั้งที่สำเร็จลุล่วงไปแล้ว และที่กำลังตามผลต่อไป โดยมีนโยบายไปในทางเดียวกัน คือ มุ่งเน้นให้ความสำคัญทางด้านการพัฒนาตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มากกว่าการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค

1.2 ควรแก้ไขปัญหาของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำเนินการตามแผนได้อย่างลุล่วงโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 การจัดหาบุคลากรที่มีคุณภาพให้เพียงพอเพื่อการปฏิบัติงานทางด้านโบราณสถานและงานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อนุรักษ์และการดำเนินการตามแผนแม่บทรวมทั้งประสานงานทางด้านต่าง ๆ เช่น นักโบราณคดี สถาปนิก วิศวกร ช่างสำรวจ ช่างโยธา ช่างสถาปัตยกรรม และพนักงานทั่วไป ในการดูแลรักษาพื้นที่

1.2.2 ควรจัดแบ่งพื้นที่และขอบเขตความรับผิดชอบตามแผนที่จริงในนครประวัติศาสตร์ในปัจจุบันให้ชัดเจนว่าตำแหน่งใดในแผนที่อยู่ในเขตความดูแลรับผิดชอบของหน่วยงานใด เพื่อให้สามารถประสานงานกันได้ในการพัฒนาปรับปรุง หรือดำเนินการใด ๆ

1.2.3 ก่อนการเข้าดำเนินการตามแผนแม่บทใด ๆ ก็ตามควรมีการศึกษาผลกระทบต่อนพื้นที่จากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในการปรับปรุงพัฒนาทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยต้องมีการวางแผนจัดเตรียมแผนงานในทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ และ ด้านงบประมาณเพื่อรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. ควรมีการสำรวจตรวจสอบความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทว่ามีความสอดคล้องกับพื้นที่รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนในพื้นที่ ผู้เข้ามาใช้พื้นที่รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงาน เก็บข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ศึกษาพฤติกรรมการใช้งานในพื้นที่ บทบาทของพื้นที่ในสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นประมวลวิเคราะห์ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดหลักในการวางรูปแบบการปรับปรุงพื้นที่ จัดวางกิจกรรมในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตรงตามแผนแม่บท และตอบสนองกับความต้องการของชุมชน ผู้เข้ามาใช้พื้นที่และผู้ที่ได้รับผลกระทบ

ข. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แนวคิดตามแผนแม่บทในแต่ละแผนที่กำลังจะเข้าดำเนินการ โดยให้หน่วยงานชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ตามแผนแม่บทและผลการดำเนินงาน รวมทั้งทำประชาพิจารณ์

ค. ให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชน ส่งเสริมให้มีความซาบซึ้งและสำนึกในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

1.2.4 การลดปัญหาการว่าจ้างผู้รับเหมาเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างที่มักปรากฏว่าผู้เสนอราคามีการสมยอมกันในการเสนอราคาควรแก้ปัญหาดังกล่าวโดยจัดให้มีคณะกรรมการควบคุมราคากลางพร้อมกับให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในเรื่องการจัดทำหลักเกณฑ์มาตรฐานในการคำนวณราคากลาง โดยให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการคำนวณราคากลางสำหรับงานก่อสร้าง รวมถึงการจัดหาพัสดุและฝึกอบรมพัฒนาข้าราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจในหลักการคำนวณราคากลางเพื่อเป็นเครื่องมือให้ส่วนราชการต่าง ๆ ใช้ในการตรวจสอบเปรียบเทียบกับราคาตามผลการประกวดราคาเพื่อป้องกันมิให้มีการฉวยโอกาสแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ จากการกำหนดราคากลางการจัดจ้างผู้รับเหมาหรือผู้ออกแบบงานก่อสร้างไม่จำกัดวงอยู่เฉพาะแบบสถาปัตยกรรมแต่ยังรวมถึงแบบวิศวกรรมโครงสร้างวิศวกรรมสุขาภิบาล วิศวกรรมไฟฟ้าสื่อสาร

วิศวกรรมเครื่องกลและอื่น ๆ ให้ใช้ผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์จากองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือมีประวัติผลงานตรงตามลักษณะต่าง ๆ ของงานที่จะจัดจ้าง

2. ข้อเสนอแนะทางด้านการกายภาพ

2.1 พื้นที่ที่ได้รับการออกแบบและดำเนินการก่อสร้างไว้แล้วตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนามรดกประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ควรได้รับการใช้งานอย่างต่อเนื่อง โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้าแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของแผนงาน ที่ยังดำเนินการไม่สำเร็จ ในหน่วยงานที่รับผิดชอบของตนโดยเข้าชี้แจงผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งกายภาพและด้านการบริหารจัดการกับชุมชน ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขรับฟังปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้งานพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยรวมแนวทางอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถานควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่น อย่างลงตัว

2.2 ควรเน้นความเข้มงวดทางด้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังของทุกหน่วยงาน แต่เนื่องจากในบางสถานการณ์ บางสถานที่หรือปัญหาเรื่องอำนาจความรับผิดชอบในพื้นที่ต่างกัน จึงเห็นว่าควรมีการกำหนดคุณธรรมและข้อปฏิบัติในการทำงานเพื่อเป็นระเบียบในการปฏิบัติต่อกัน โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดร่างกฎหมายเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกัน และปลูกจิตสำนึกให้กับหน่วยงาน ให้คำนึงถึงคุณค่าการอนุรักษ์พื้นที่เป็นหลักก่อนการดำเนินการ

2.3 ควรดำเนินการแก้ไขระบบสัญจรทางบกที่เกิดขึ้นกับพื้นที่โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 แผนงานถนน ทางเดินเท้าและแผนการจัดระบบสัญจรทางบกซึ่งอยู่ในแผนแม่บทมรดกประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่กรมศิลปากรได้จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2537 ควรได้รับการดำเนินงานตามแผนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะแผนงานดังกล่าวสามารถทำให้ระบบการสัญจรภายในเขตอุทยานเป็นระเบียบในการเข้าสู่พื้นที่และมีความต่อเนื่องในการชมโบราณสถาน โดยพื้นที่ไม่ได้รับผลกระทบ ในขณะเดียวกันชุมชนเดิมที่อยู่ในเขตอุทยานฯ ก็ยังสามารถจัดให้มีเส้นทางติดต่อออกไปยังชุมชนต่าง ๆ โดยผ่านเขตควบคุมของอุทยานฯ น้อยที่สุด

2.3.2 พื้นที่ทำการศึกษา เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงสุดต้องได้รับการระมัดระวังเป็นพิเศษในการเข้าไปดำเนินการใด ๆ ควรมีการจัดระบบการ และระบบการใช้นาพาหนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. กำหนดเส้นทางหลักที่เข้าถึงโบราณสถานและพื้นที่ต่าง ๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์ รวมทั้งจุดหยุดและจอดยานพาหนะ

ข. กำหนดเส้นทางย่อยภายในพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่โครงการอื่นๆ รวมทั้งกำหนดชนิดของยานพาหนะตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

ค. ควรกำหนดยานพาหนะควบคุมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ รวมทั้งกำหนดขอบเขตการเข้าถึงของยานพาหนะแต่ละชนิด

ง. ห้ามยานพาหนะขนาดใหญ่ทุกชนิดมิให้ผ่าน ควรเป็นเส้นทางเท้าและอนุญาตให้ใช้เฉพาะพาหนะขนาดเล็ก หรือกิจกรรมพาหนะทางอุทยานฯ จัดเตรียมไว้โดยกำหนดเส้นทางของแต่ละพาหนะที่แน่นอนไม่ปะปนเส้นทางกัน เช่น ทางจักรยานทางเดินเท้าของคน เส้นทางชมด้วยช้างและรถสามล้อ เป็นต้น

2.4 ข้อเสนอแนะโดยรวมทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมมีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 สร้างแนวกันชนด้านภูมิศาสตร์ (Buffer Strip) ด้านภูมิสถาปัตยกรรมในบริเวณพื้นที่สำคัญสูงสุดก่อนการเข้าถึงพื้นที่อย่างชัดเจนในตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ และพื้นที่โดยรอบ โดยจำกัดระยะแนวห้ามประกอบกิจการใด ๆ ใกล้พื้นที่ที่กำหนด

2.4.2 ควรปรับปรุงแสดงแนวหรือตำแหน่งของโบราณสถาน ชี้แจงระยะที่ชัดเจน บอกถึงรายละเอียดและความสำคัญของคุณค่าในพื้นที่โบราณสถานนั้น ๆ รวมทั้งแสดงแนวตำแหน่งของสภาพแวดล้อมจริงที่ประกอบกับโบราณสถานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันเพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องทั้งผู้เข้ามาใช้พื้นที่และนักท่องเที่ยว อาจเป็นแผนที่ระยะแนวในอดีต ประกอบกับแผนที่ระยะแนวพื้นที่ในปัจจุบันพร้อมทั้งคำอธิบายข้อมูลและความสำคัญของพื้นที่ บ่งบอกความจำเป็นและคุณค่าที่ต้องบูรณะและพัฒนาให้คงอยู่ของพื้นที่นั้น ๆ

2.4.3 การให้ความสำคัญกับองค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรม (Site Furniture) เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายบอกชื่อโบราณสถานและสถานที่ ป้ายเสนอข้อมูล ตู้โทรศัพท์ สาไฟฟ้า ห้องสุขา ม้านั่ง ชุมนพักผ่อน ร้านขายเครื่องดื่ม ฯลฯ ให้มีรูปแบบและอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมและกลมกลืนกับโบราณสถาน

2.4.4 ควรจัดภูมิทัศน์ตามแนวถนนโดยรอบพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์เพื่อเน้นความสำคัญของพื้นที่ที่มีคุณค่าสูงสุดและเป็นการกำหนดขอบเขตโน้มนำสู่อุทยานประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน

2.4.5 จัดกลุ่มระบบทางสัญจรภายในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ โดยมีทางสัญจรหลัก (Main axis) เชื่อมต่อและมีทางสัญจรรองลงไปเชื่อมโบราณสถานต่าง ๆ โดยทางสัญจรเหล่านี้ต้องจัดสภาพสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ให้ต่อเนื่องกัน

2.4.6 ภายในเขตโบราณสถาน ต้องมีการจัดภูมิสถาปัตยกรรมตามความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่น เพื่อไม่ให้เกิดความแปลกแยก

2.4.7 การใช้พันธุ์ไม้ การปลูกพันธุ์ไม้ในโครงการควรใช้พันธุ์ไม้ที่เคยปลูกในอดีตซึ่งปลูกตามความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์และเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยศึกษาจากจารึก บันทึก และวรรณคดีต่างๆ โดยพยายามให้ใกล้เคียงกับหลักฐานและมีความเหมาะสม โดยมีเกณฑ์ดังนี้

ก. ใช้พันธุ์ไม้ตามหลักฐานโบราณคดี และมีกำเนิดในประเทศไทย มีความแพร่หลายพอสมควรเพื่อให้ประหยัดและสะดวกต่อการดูแลรักษา

ข. ใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่น ที่เป็นของพื้นบ้านหาได้ในพื้นที่ใกล้เคียง

ค. ใช้พันธุ์ไม้ที่นิยมปลูกในปัจจุบัน โดยคัดเลือกรูปทรงและที่มาที่ไม่ขัดกับโบราณสถานสำหรับบางกรณี เช่น เมื่อต้องการพันธุ์ไม้โตเร็วเพื่อรักษาสภาพพื้นที่ในระยะเวลาที่รวดเร็ว หรือต้องการสีต้นเพื่อความสวยงามในบางแห่ง

2.4.8 ควรมีการจัดการทางด้านภูมิทัศน์เกี่ยวกับตำแหน่งการวางอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาสาธารณภัย จัดระบบพื้นที่ที่มีความเสี่ยงทั้งภายในและ บริเวณโดยรอบพื้นที่อุทยาน ฯ

2.4.9 การจัดการทางด้านภูมิทัศน์ ในการเตรียมแผนรองรับผลกระทบทางด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติจากน้ำท่วม ที่กรมศิลปากรได้รับความร่วมมือจากนานาชาติ ควร

ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลกำหนดทิศทางการดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการป้องกันภัยพิบัติ
อย่างยั่งยืน

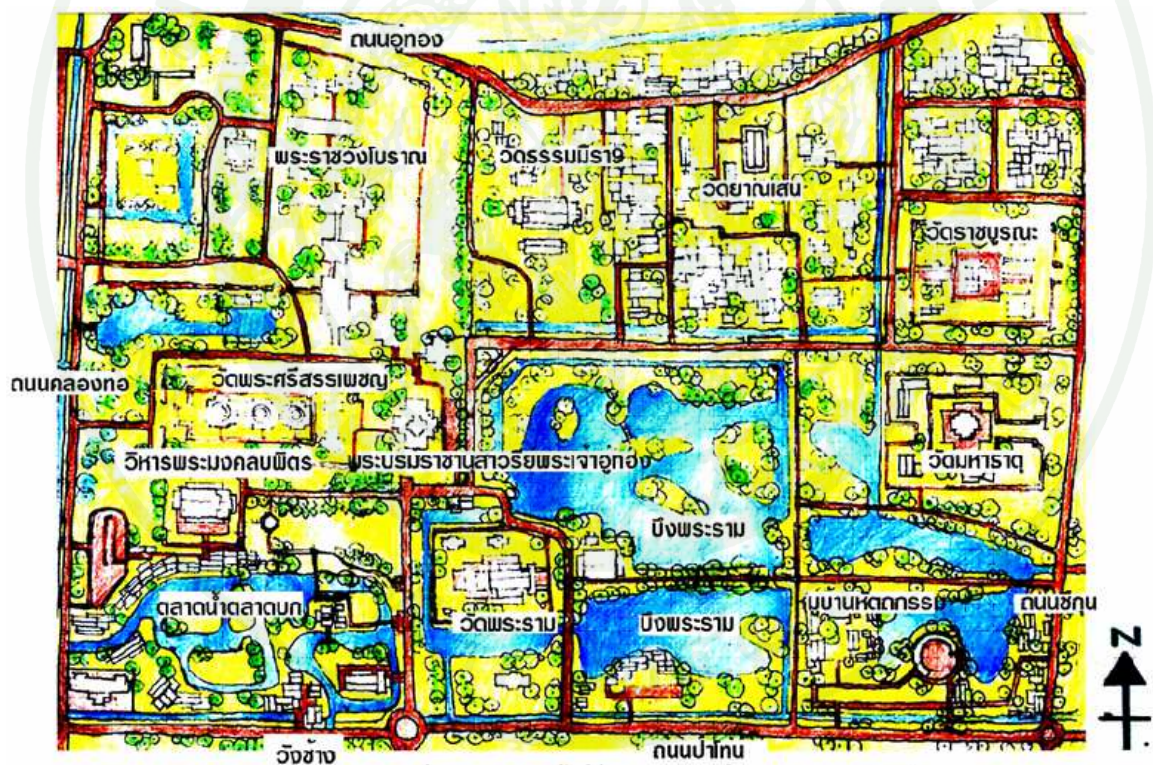

บทที่ 5

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาด้านภูมิสถาปัตยกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางด้านการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม เฉพาะพื้นที่
 ทำการศึกษา (ภาพที่ 5.1) คือ บริเวณพระราชวังโบราณวัดพระศรีสรรเพชญ์ วิหารพระมงคลบพิตร
 พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทองและบึงพระราม โดยบรรยายสภาพปัญหาในปัจจุบันของพื้นที่
 เหล่านี้ประกอบผัง แล้วเสนอแนะแนวทางแก้ไขในรูปแบบพรรณนา

ผังรวมพื้นที่

ภาพที่ 5.1 ผังรวมพื้นที่

ผังรวมแสดงพื้นที่ศึกษาที่เสนอแนะแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์

ภาพที่ 47 ผังรวมแสดงพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 5.2 ผังรวมแสดงพื้นที่ศึกษาที่เสนอแนะแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์

ผังแสดงปัญหาในปัจจุบันของพื้นที่ที่ทำการศึกษาร่วมทั้งแนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรม
รูปแบบพรรณนา

โดยมีพื้นที่ดังต่อไปนี้(ภาพที่ 5.2)

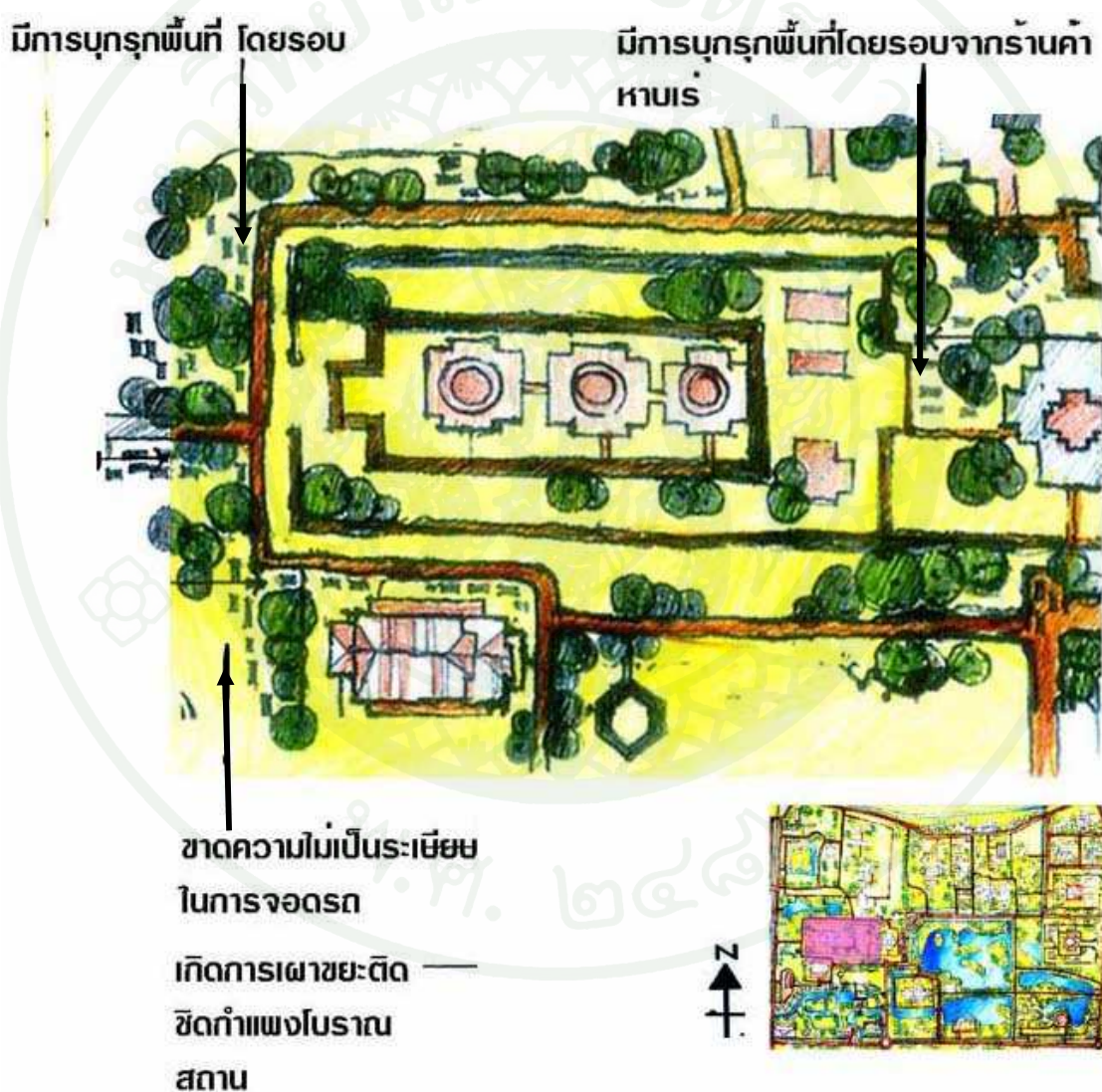
1. พื้นที่บริเวณพระราชวังโบราณวัดพระศรีสรรเพชญ์

1.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา (ภาพที่ 5.3)

จากการสำรวจพื้นที่พบว่ามีการบุกรุกพื้นที่บริเวณโดยรอบพระราชวังโบราณ และวัดพระศรีสรรเพชญ์จากการค้าขาย และการจอดรถ ผลกระทบจากการประกอบอาชีพของคนใน

ชุมชนและผู้เข้ามาใช้พื้นที่พบว่าตลอดแนวรอบพระราชวังโบราณ และวัดพระศรีสรรเพชญ์ ฝั่งที่ด้านข้างติดกับวัดวิหารพระมงคลบพิตร มีการเผาขยะในลักษณะติดชิดแนวกำแพง ตลอดจนการใช้พื้นที่ตามแนวกำแพงเก็บอุปกรณ์ค้าขายซึ่งก่อความเสียหายสร้างความสกปรกต่อพื้นที่อย่างมาก ส่วนบริเวณด้านหน้าติดกับพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทองพื้นที่จอกรถไม่มีตำแหน่งที่ชัดเจนและขาดระเบียบในการแยกประเภทของยานยนต์ที่เข้ามาใช้ในพื้นที่

แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพที่ 5.3 แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

1.2 แนวทางแก้ไข (ภาพที่ 5.4)

1.2.1 กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติควบคุมโบราณสถานที่กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม 20 เมตร จากแนวขอบโบราณสถาน

1.2.2 มีพื้นที่กันชนโดยรอบตลอดแนว เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่ด้านใน

1.2.3 ควรกำหนดยานพาหนะควบคุมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ได้จัดเตรียมไว้ รวมทั้งออกแบบจุดหยุด และจอดยานพาหนะให้เหมาะสมกับพื้นที่

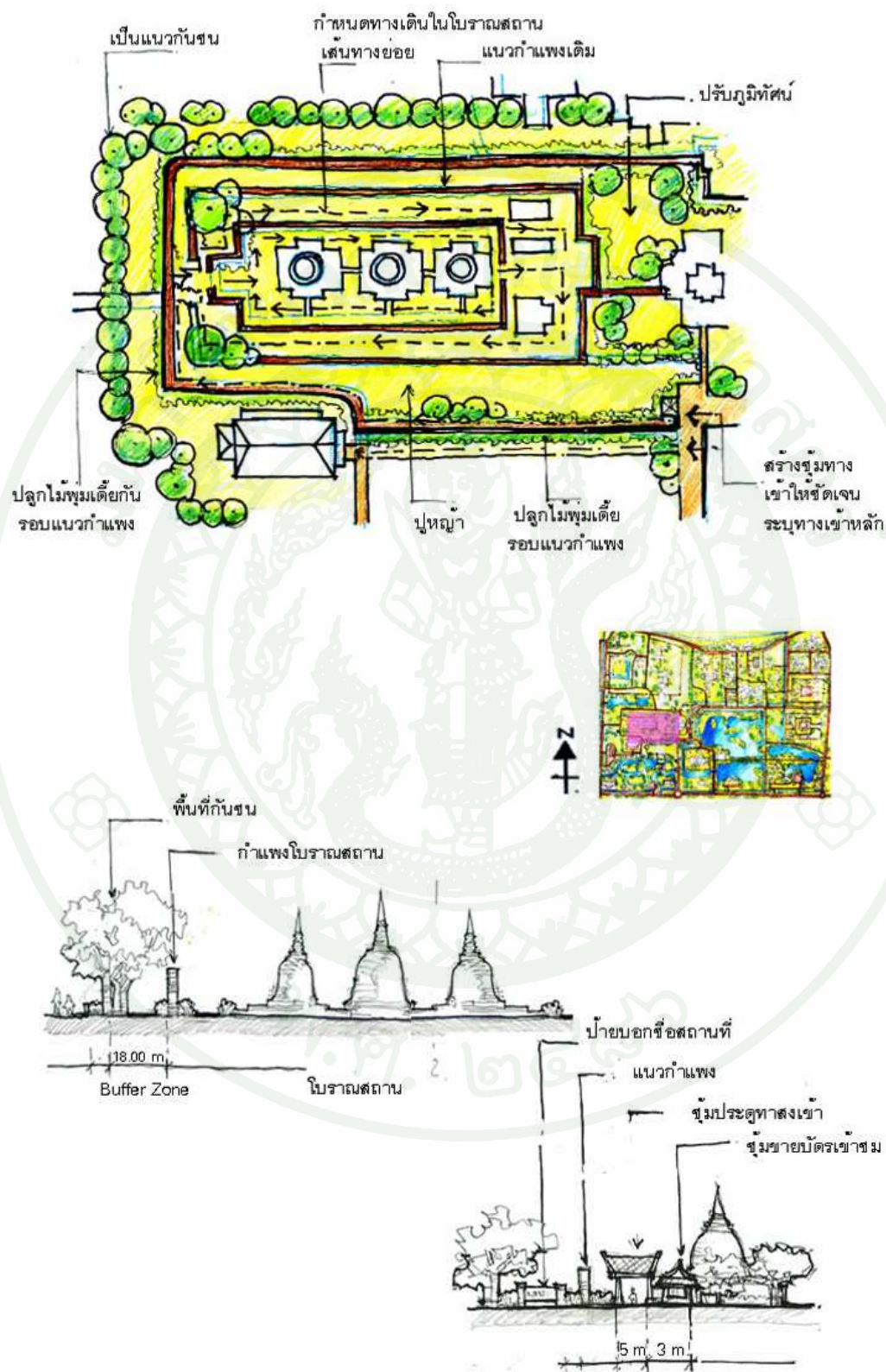
1.2.4 กำหนดเส้นทางย่อยภายในพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่โครงการอื่น ๆ รวมทั้งกำหนดชนิดของยานพาหนะตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

1.2.5 บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดต่อผู้บุกรุกและทำลายโบราณสถานและพื้นที่บริเวณโดยรอบ

1.2.6 ปลุกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ามาใช้ในพื้นที่ และกลุ่มคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ

1.2.7 ควรออกแบบพื้นที่เพื่อรองรับปัญหาการขยายตัวของกลุ่มร้านค้า และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

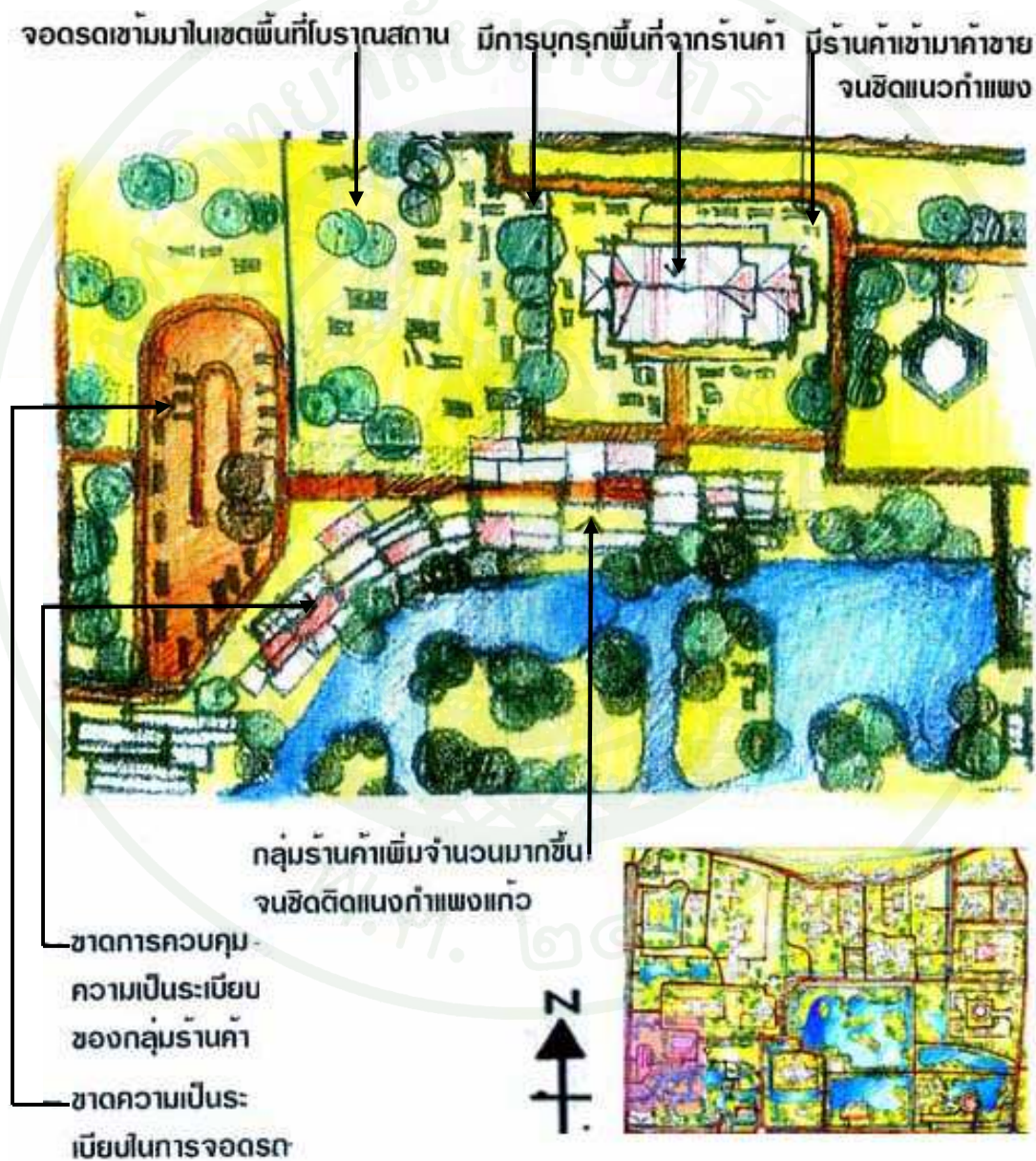

ภาพที่ 5.4 แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณพระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์

2. พื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร

2.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา (ภาพที่ 5.5)

แบบขยายผังพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร

ภาพที่ 5.5 แบบขยายผังพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร

จากการสำรวจพื้นที่พบว่ามีกรบกรุกพื้นที่บริเวณโดยรอบวัดวิหารพระมงคลบพิตร รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้ารวมถึงประชาชนทั่วไปที่เข้ามาใช้ในพื้นที่พบปัญหาคือ ก่อนการดำเนินงานการจัดสรรพื้นที่ใช้งานต่าง ๆ ขาดการประสานงานและรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ผู้เข้ามาใช้พื้นที่รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบ จึงส่งผลให้ชุมชนไม่ยอมรับตำแหน่งที่ตั้งค้าขาย และไม่เห็นว่าจุดจอดรถ อยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม โดยร้านค้าบางแห่งก่อสร้างขึ้นเองในตำแหน่งพื้นที่ ๆ บดบัง และทำลายความงามทางด้านภูมิทัศน์ การจอดรถบกรุกเข้ามาในพื้นที่โบราณสถานจนขัดขอบแนวกำแพงพระราชวังโบราณซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับวัดวิหารพระมงคลบพิตร

2.2 แนวทางแก้ไข (ภาพที่ 5.6)

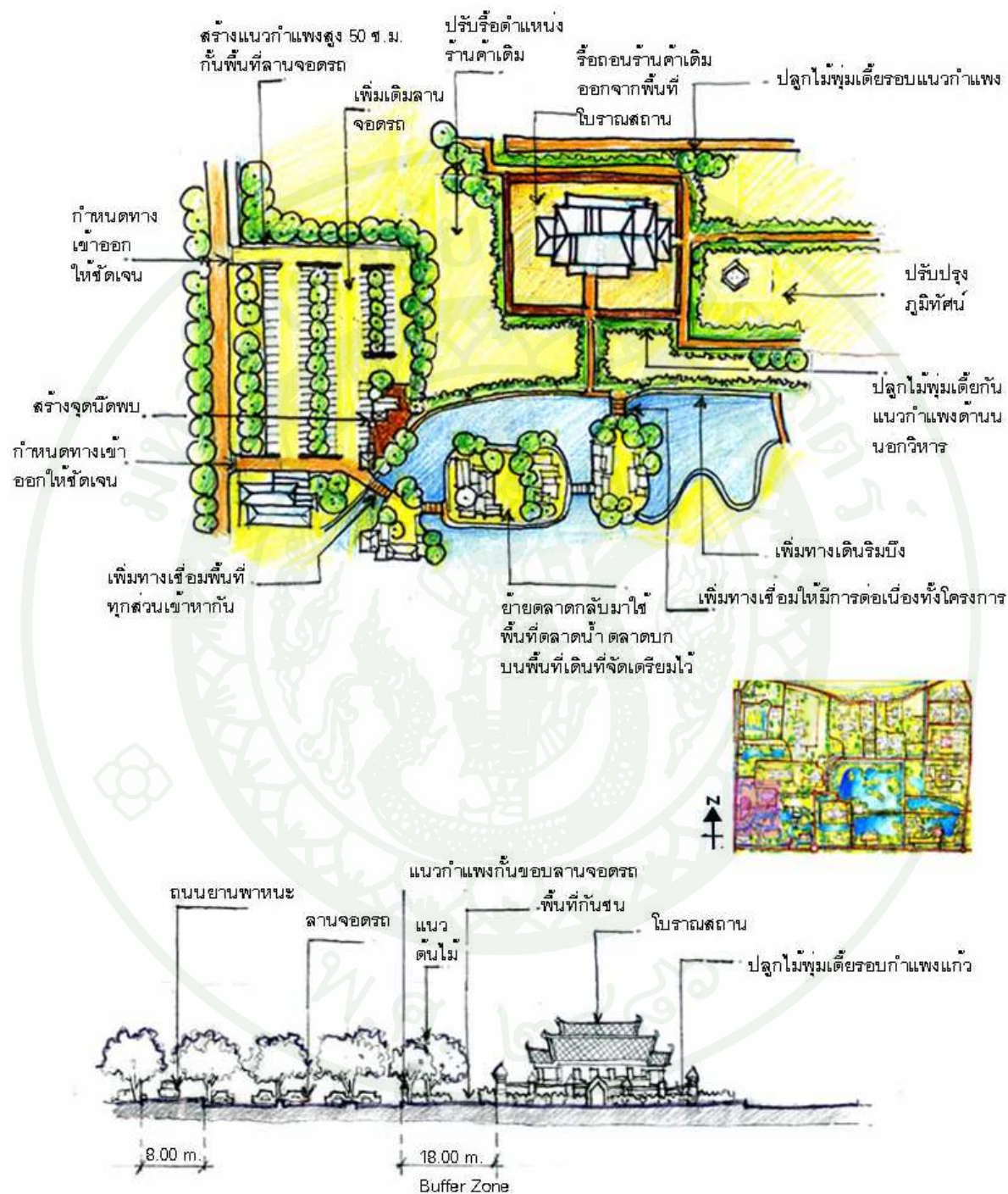
2.2.1 กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติควบคุมโบราณสถานที่กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม 20 เมตร จากแนวขอบโบราณสถาน

2.2.2 มีพื้นที่กันชนโดยรอบตลอดแนว เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่ด้านใน

2.2.3 ปลุกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ามาใช้ในพื้นที่ และกลุ่มคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ

2.2.4 ควรมีการสำรวจตรวจสอบความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานในด้านต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ปัจจุบัน รับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ผู้เข้ามาใช้พื้นที่รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงาน ศึกษาพฤติกรรมการใช้งานในพื้นที่ บทบาทของพื้นที่ในสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นประมวลวิเคราะห์ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดหลักในการวางรูปแบบการปรับปรุงพื้นที่ จัดวาง (Zoning) และกิจกรรมในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ และตอบสนองกับความต้องการของชุมชน ผู้เข้ามาใช้พื้นที่และผู้ที่ได้รับผลกระทบ

แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร

ภาพที่ 5.6 แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณวัดวิหารพระมงคลบพิตร

3. พื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

3.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา (ภาพที่ 5.7)

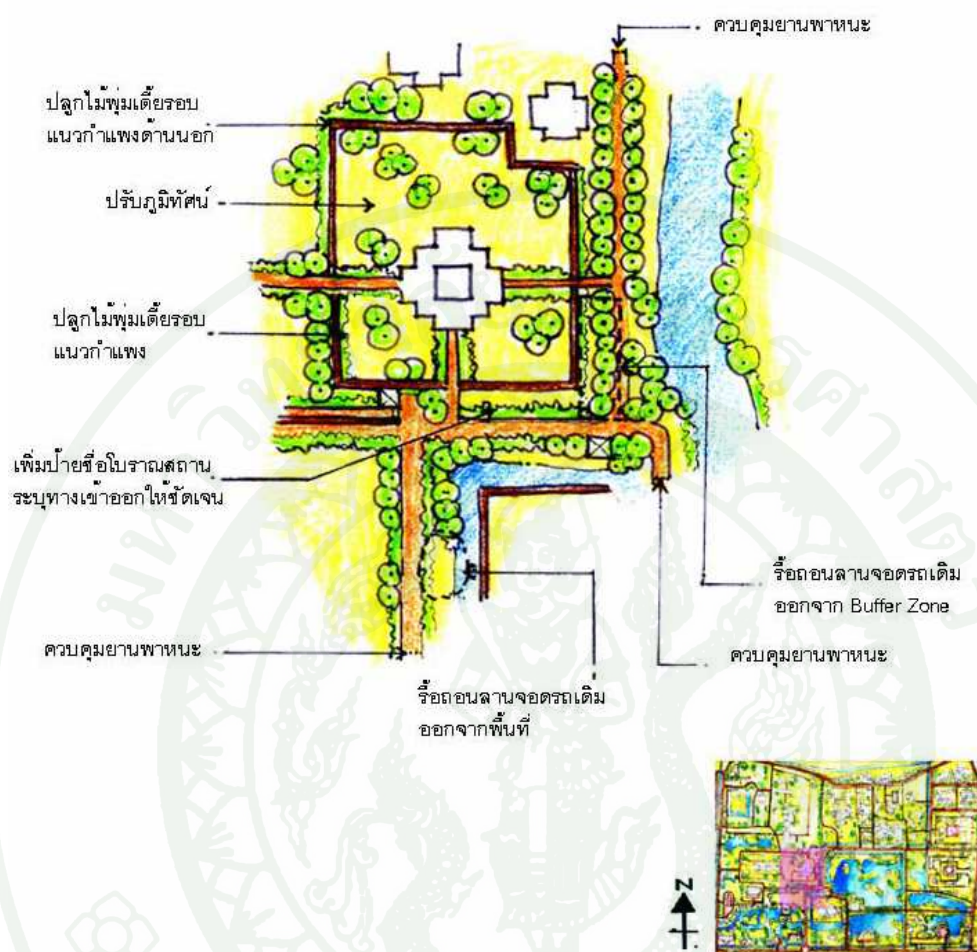
จากการสำรวจพบปัญหาคือ พื้นที่จอดรถด้านข้างของพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง ที่ได้จัดเตรียมไว้ไม่ได้รับการใช้งานจากคนในพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยว แต่มีการบุกรุกพื้นที่ด้านหน้าซึ่งเป็นสนามหญ้า และติดแนวกำแพงพระราชวังโบราณเดิมใช้เป็นที่จอดรถโดยไม่แยกประเภทของยานยนต์แต่อย่างใด พื้นที่ริมฟุตบาทบริเวณด้านหน้าจนถึงวัดพระรามก็ มีกลุ่มรถจักรยานยนต์จอดทิ้งขว้างตลอดแนวโดยบริเวณดังกล่าวเป็นเส้นทางทับซ้อนในการท่องเที่ยวโบราณสถานโดยใช้ช้างเป็นพาหนะ จึงเกิดปัญหาขึ้นมากมาย ทั้งด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่ และความงามทางด้านภูมิทัศน์

แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

ภาพที่ 5.7 แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

ภาพที่ 5.8 แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

3.2 แนวทางแก้ไข (ภาพที่ 5.8)

3.2.1 กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติควบคุมโบราณสถานที่กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม 20 เมตร จากแนวขอบโบราณสถาน

3.2.2 มีพื้นที่กันชนโดยรอบตลอดแนว เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่ด้านใน

3.2.3 ควรกำหนดยานพาหนะควบคุมในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ได้จัดเตรียมไว้ รวมทั้ง

ออกแบบจุดหยุด และจอดยานพาหนะให้เหมาะสมกับพื้นที่

3.2.4 กำหนดเส้นทางย่อยภายในพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่โครงการอื่น ๆ รวมทั้งกำหนดชนิดของยานพาหนะตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

3.2.5 บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดต่อผู้บุกรุกและทำลายโบราณสถานและบริเวณโดยรอบ

3.2.6 ปลุกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ามาใช้ในพื้นที่ และกลุ่มคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ

3.2.7 ควรออกแบบพื้นที่ที่กำหนดเส้นทางสัญจรให้ชัดเจนระหว่างเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละประเภทและไม่ควรมีการทับซ้อนเส้นทางสัญจรที่จะก่อให้เกิดอันตราย

4. พื้นที่บริเวณบึงพระราม

4.1 สภาพแวดล้อมและปัญหา (ภาพที่ 5.9)

บริเวณบึงพระรามพบปัญหาด้านการจัดการภูมิทัศน์หลายด้าน เช่น ระบบการจัดการน้ำไม่เป็นไปตามแผนและไม่ต่อเนื่องพื้นที่ดังกล่าวจึงไม่ได้รับการใช้งานและดูแลทางด้านภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจพื้นที่จึงพบเพียงการจัดพื้นที่ปลูกพันธุ์ไม้ใหญ่ ที่ยังคงให้ความร่มรื่นอยู่ตามจุดและอาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่ไม่ได้รับการใช้งาน ส่วนองค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ เช่น ศาลา ป้าย ม้านั่ง และอื่น ๆ เกิดการทรุดโทรมและผุพังลง โดยไม่ได้รับการซ่อมบำรุง บริเวณด้านหน้าบึงพระรามติดถนนป่าโทนมีการเปิดให้จัดสร้างร้านอาหารติดริมบึงตลอดแนว ส่งผลทำให้เกิดความสกปรกและมีการทิ้งขยะมูลฝอยลงน้ำในบึงเป็นจำนวนมาก พื้นที่ศูนย์กิจกรรมที่ต่อเนื่องกันก็กลายเป็นพื้นที่รกร้าง ภูมิทัศน์ไม่สวยงาม อาคารหลายแห่งไม่ตอบสนองต่อการใช้งานของชุมชนรวมทั้งไม่ได้รับการดูแล ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและความไม่ปลอดภัยตามมา

4.2 แนวทางแก้ไข (ภาพที่ 5.10)

4.2.1 ควรมีการสำรวจตรวจสอบความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการใช้งานในด้านต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกัน รับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ผู้เข้ามาใช้พื้นที่ รวมทั้งผู้ได้รับผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงาน ศึกษาพฤติกรรมการใช้งานในพื้นที่ บทบาทของพื้นที่ในสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้นั้นประมวลวิเคราะห์ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดหลักในการวางรูปแบบการปรับปรุงพื้นที่ จัดวาง (Zoning) ของต่าง ๆ

4.2.2 ควรนำ หลักการใช้ที่ดินเพื่องานสถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะพื้นที่บริเวณโดยรอบวัดวิหารพระมงคลบพิตร มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกายภาพที่เป็นอยู่

4.2.3 ไม่ควรอนุญาตให้ร้านอาหารเข้ามาจัดตั้งกิจการในพื้นที่บริเวณโดยรอบริมฝั่งเพื่อลดปัญหามลภาวะสิ่งแวดล้อม

4.2.4 บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดต่อผู้บุกรุกทำลายโบราณสถานและพื้นที่บริเวณโดยรอบ

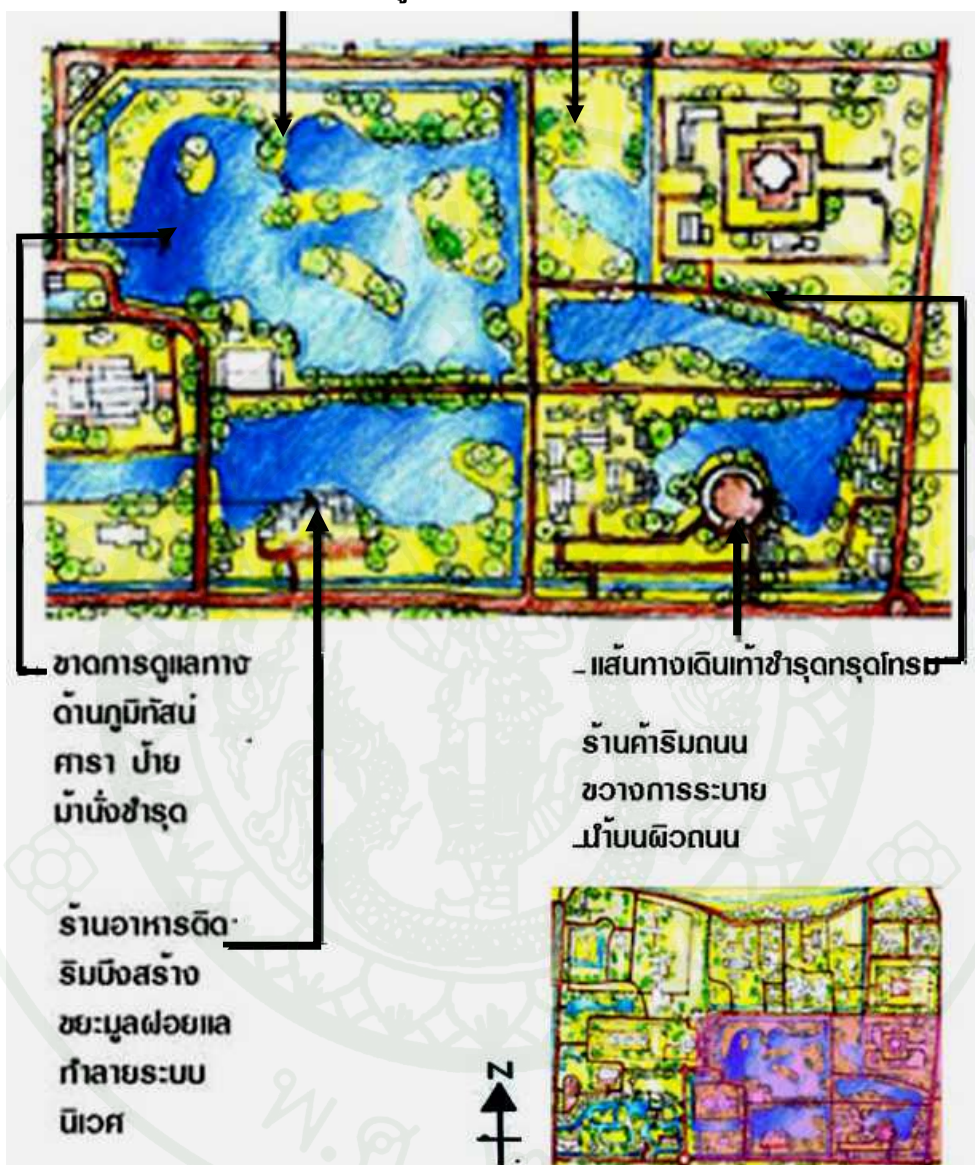
4.2.5 ปลุกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ามาใช้ในพื้นที่ และกลุ่มคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าการอนุรักษ์โบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ

4.2.6 ดูแลพื้นที่โดยรอบทุกจุดทั้งสภาพพื้นที่ไม่มีการตัดแต่งรวมทั้งการดูแลรักษาซ่อมบำรุงองค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ให้สวยงามและใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง

4.2.7 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูการใช้งานในพื้นที่ตามแผนแม่บทที่จัดเตรียมไว้แล้วให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

แบบขยายผังพื้นที่บริเวณบึงพระราม

ต้นไม้และพันธุ์พืชไม่ได้รับการดูแลขาดความต่อเนื่องในการใช้งาน

ภาพที่ 5.9 แบบขยายผังพื้นที่บริเวณพื้นที่บริเวณบึงพระราม

แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพื้นที่บริเวณบึงพระราม

ภาพที่ 5.10 แนวทางแก้ไขด้านภูมิสถาปัตยกรรมพื้นที่บริเวณพื้นที่บริเวณบึงพระราม

สรุป

จากการศึกษาปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการเก็บข้อมูล สืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้อง สังกัดการณภาคสนามการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ และบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงเจ้าของกิจการร้านค้า และชุมชนพบว่า พื้นที่มรดกโลกดังกล่าวมีการบริหาร

จัดการพื้นที่ภายใต้แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งแผนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักบริหารจัดการมรดกโลกของ องค์การยูเนสโก ซึ่งแผนนี้เมื่อนำไปบริหารจัดการจะส่งผลให้พื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คงอยู่อย่างสมบูรณ์ที่สุดโดยครอบคลุมครบถ้วนทุกด้าน แต่จากผลการวิจัยศึกษาพบว่า แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา นำไปดำเนินการสำเร็จเพียง 46% ของแผนแม่บททั้งหมด ซึ่งสามารถสรุปปัญหาและ อุปสรรคหลักของการนำไปดำเนินการไม่สำเร็จได้ 3 ด้านคือ 1) ปัญหาด้านบริหารจัดการ 2) ปัญหาด้านกายภาพ และ 3) ปัญหาด้านงบประมาณ

ปัญหาด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วล้วนแล้วแต่มีแนวทางแก้ไขในแต่ละประเด็นแต่ แนวทางแก้ไขต่าง ๆ ในทุกด้านที่เสนอในงานวิจัยครั้งนี้หรืองานวิจัยฉบับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและมีวัตถุประสงค์เดียวกันเพื่อแก้ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกแห่งนี้จะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ เนื่องจาก พื้นที่ดังกล่าวใช้ระบบการบริหารโดยอำนาจสิทธิ์ขาดของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ และการจัดการโดยตรงซึ่งบริหารจัดการตามนโยบายความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุดของแต่ละองค์กรโดยสั่งงานบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้แผนและนโยบายของหน่วยงานของตนมากกว่าการวางแผนดำเนินงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและ หน่วยงานอื่นๆ ตลอดจนชุมชน

ดังนั้นข้อสรุปของการแก้ปัญหาการจัดการพื้นที่มรดกโลกในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คือ การแก้ปัญหาด้านบริหารจัดการ โดยเริ่มจากผู้ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบสูงสุดของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมองพื้นที่และ มีนโยบายด้วยวิสัยทัศน์ใหม่โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกมากกว่าการพัฒนาสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง รวมทั้งควรแก้ปัญหการบริหารจัดการระหว่างผู้มีอำนาจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต่างฝ่ายต่างดำเนินงานตามแผนพัฒนาของตนที่เห็นว่าเหมาะสมโดย แต่ละฝ่ายควรปรับแนวทางเข้าหากัน รวมถึงองค์กรอื่น ๆ และภาคประชาชนตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการที่มีอยู่หลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนแล้วแต่มีมุมมองความต้องการที่แตกต่างกันควรได้รับการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกเป็นหลัก

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กองโบราณคดี กรมศิลปากร. 2532. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุรักษ์สถานและแหล่งโบราณคดี**. กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร.

_____. 2534. **อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร.

_____. 2537. **แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์ และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสารรังสรรค์.

กัญญา ชุมสุโข . 2554. **สัมภาษณ์** บริเวณร้านค้าข้างวิหารพระมงคลบพิตร 21 สิงหาคม

กัญชัย ชุ่มชื่น . 2554. **สัมภาษณ์** เจ้าหน้าที่เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา 26 สิงหาคม

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2551. **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง มรดกโลกมรดกโลกทำไมอยุธยาต้องเป็นมรดกโลก**. วันที่ 21 กันยายน 2551 สาขาการจัดการทรัพยากร คณะโบราณคดี,มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คชาทิพย์ นุ่มสุข . 2554. **สัมภาษณ์** บริเวณร้านค้าข้างวิหารพระมงคลบพิตร 21 สิงหาคม

เดลินิวส์. 2551. **วช. ตรวจอยุธยาวันโดนลดยุทธยาจากมรดกโลก (Online)**.

<http://www.dailnews.co.th>.,29 พฤษภาคม 2551.

ธวัชชัย องค์กรวิเวทย์. 2550. **หนังสือท่องเที่ยวเรียนรู้อยุธยา**.กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส.

ปกรณั์ สมสุทธ. 2554. **สัมภาษณ์** เจ้าหน้าที่การประปาเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา. 21 สิงหาคม

พรากร จันทน์อิม. 2554. **สัมภาษณ์** บริเวณร้านค้าข้างวิหารพระมงคลบพิตร 21 สิงหาคม

เมธาดล วิจักขณะ. 2554. **สัมภาษณ์** ผู้อำนวยการสำนักอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
26 สิงหาคม

วโรภาสน์ วงศ์ตุรภัทร. 2554. **สัมภาษณ์** ภูมิสถาปนิก 6 กลุ่มงานออกแบบ สถาปัตยกรรมและ
บูรณะโบราณสถาน สำนักสถาปัตยกรรมและหัตถศิลป์ กรมศิลปากร
16 มกราคม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2495. พระราชพงศาวดารฉบับพระ
ราชหัตถเลขา เล่ม 2: หนังสืออนุสรณ์งานสถาปนากิจศพ นายชาญชัย ณ ป้อมเพชร. 2516.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา 2554. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการพิทักษ์สยาม เรื่อง อยุธยา
มรดกโลก ที่น่าเป็นห่วง. วันที่ 21 กันยายน 2554 โดยสยามสมาคมในพระบรม
ราชานุอุปถัมภ์.

สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2526. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.

สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. 2551. เอกสารประกอบสรุปการ
ประชุมสัมมนา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. วันที่ 2 ตุลาคม 2551 กรมศิลปากร.

สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. 2551. เอกสารประกอบสรุปการ
ประชุมสัมมนา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา.

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวอรทัย เจริญเรืองเดช
วัน เดือน ปี ที่เกิด	17 มีนาคม 2518
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ศิลปะบัณฑิต ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากรพ.ศ. 2540
ตำแหน่งการงานในปัจจุบัน	ธุรกิจส่วนตัว ออกแบบตกแต่งภายใน